

Statisztikai Szemle

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

DR. BOZSONYI KÁROLY, ÉLTETŐ ÖDÖN, DR. HARCSA ISTVÁN, DR. HUNYADI LÁSZLÓ,
DR. HÜTTL ANTÓNIA (főszerkesztő), DR. JÓZAN PÉTER, DR. LAKATOS MIKLÓS,
DR. MELLÁR TAMÁS, DR. RAPPAI GÁBOR, SÁNDORNÉ DR. KRISZT ÉVA,
DR. SIPOS BÉLA, DR. SPÉDER ZSOLT, SZABÓ PÉTER, DR. VARGHA ANDRÁS,
DR. VITA LÁSZLÓ, DR. VUKOVICH GABRIELLA (a Szerkesztőbizottság elnöke)

92. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

2014. JÚNIUS

*A Statisztikai Szemlében megjelenő tanulmányok
kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképp egybe
a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.*

Utánnomás csak a forrás megjelölésével!

ISSN 0039 0690

Megjelenik havonta egyszer
Főszerkesztő: dr. Hüttl Antónia
Osztályvezető: Dobokayné Szabó Orsolya
Kiadja: a Központi Statisztikai Hivatal
A kiadásért felel: dr. Vukovich Gabriella
2014.62 – Xerox Magyarország Kft.

Szakreferensek: dr. Németh Zsolt, dr. Laczka Éva
Szerkesztők: Bartha Éva, dr. Kondora Cosette, Visi Lakatos Mária
Tördelőszerkesztők: Bartha Éva, Simonné Káli Ágnes

Szerkesztőség: Budapest II., Keleti Károly utca 5–7. Postacím: Budapest, 1525. Postafiók 51.

Telefon: 345-6908, 345-6546

Internet: www.ksh.hu/statszemle

E-mail: statszemle@ksh.hu

Kiadó: Központi Statisztikai Hivatal, Budapest II., Keleti Károly utca 5–7.

Postacím: Postafiók 51. Budapest, 1525. Telefon: 345-6000

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzlet (1089 Budapest, Orczy tér 1.).

Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
valamint e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu) és faxon (303-3440).

További információ: 06-80-444-444

Előfizetési díj: fél évre 6 000 Ft, egy évre 10 800 Ft

Beszerezhető a KSH Információs szolgálatán (Budapest II., Fényes Elek u. 14–18. Telefon: 345-6789)

Tartalom

Tanulmányok

Nők a parlamentben, 1990–2014 – <i>Koncz Katalin</i>	513
A kisgyermeket nevelő nők karaktercsoportjai – <i>Dr. R. Fedor Anita</i> – <i>Dr. Hajnal Béla</i>	541
Statisztikai vizsgálatok a prostitúció kérdéskörében – <i>Sárkány Péter</i>	569

Műhely

Helyzetjelentés az európai felsőoktatásról – <i>Ladányi Andor</i> – <i>Szemerszki Marianna</i>	589
--	-----

Fórum

Beszélgetés Hunyadi Lászlóval – <i>Rappai Gábor</i>	594
Hírek, események	601

Szakirodalom

Könyvismertetés

Nemes E.: A KSH Könyvtár 1945 előtti magyar és magyar vonatkozású térképei – <i>(Farkas Balázs)</i>	602
---	-----

Folyóiratszemle

Thygesen, L. – Grosen Nielsen, M.: A felhasználói igények kielégítése – A nagyüzemi statisztika-termeléstől a tudás előállításáig – <i>(Rózsa Dávid)</i>	603
Eichhorst, W. – Tobsch, V.: A rugalmas munkavégzés gyakorlata Európában – <i>(Nádudvari Zoltán)</i>	605
Moayyeri, A. – Hammond, C. J. – Hart, D. J. – Spector, T. D.: Ikerregiszter az Egyesült Királyságban – <i>(Pári András)</i>	608
Kiadók ajánlata	610
Társfolyóiratok	612

Nők a parlamentben, 1990–2014

Koncz Katalin,
a Budapesti Corvinus Egyetem
egyetemi tanára
E-mail:
professor.katalin.koncz@gmail.com

A rendszerváltást követően Magyarországon és a térség országaiban erőteljesen csökkent a női képviselők jelenléte a parlamentekben. Hazánkban arányuk az elmúlt huszonöt évben 10 százalék körül ingadozott, ami európai és világviszonylatban egyaránt nagyon alacsony. A 2014. évi választás a rendszerváltást követő legkisebb női jelenléte eredményezte. Ez elsősorban a képviselők összlétszámának csökkenése miatt következett be, ugyanis a női képviselők számának esése létszámarányosan a férfiakénál kisebb volt, arányuk emelkedett. A nők parlamenti pozícióját a győztes pártok jelöltállítási gyakorlata és győzelmi aránya határozta meg. A pártok többsége a férfi jelöltek részesítette előnyben, nagyobb hányadukat indították egyéni választókerületekben és országos listán is, valamint a férfiak számára általában jobb helyezést biztosítottak a listákon. A női esélyegyenlőség érvényesítésében a pártstratégia formálásának van döntő szerepe. A pártok döntenek a jelöltek személyéről és helyezéséről, a pártok alakítják a parlamenti tematikát, és a női képviselőkre is a párthűség, az együttszavazás jellemző.

Tárgyszó:
Választási statisztika.
Nők.

Az esélyegyenlőség érvényesülése a nők és a férfiak társadalmi helyzetének egyik fontos dimenziója. Megteremtésében a politikai osztály játszik döntő szerepet, mivel kizárólag ez az osztály/réteg rendelkezik azokkal az eszközökkel (jogi szabályozás, intézményrendszer, pénzügyi feltételek), amelyek az esélyegyenlőség megvalósításához nélkülözhetetlenek. A 2014. évi választás után ismét aktuális a kérdés, miért olyan csekély Magyarországon a nők aránya a politikai hatalom csúcsán? Vajon ennek az-e a következménye, hogy a nők érdekei nem érvényesülnek a döntéshozatali folyamatokban? Vajon a nőképviselek a nők érdekeit szem előtt tartva szavaznak, vagy a pártpreferenciáknak vetik alá magukat? (*Inter-Parliamentary Union* [1997b], [2008])

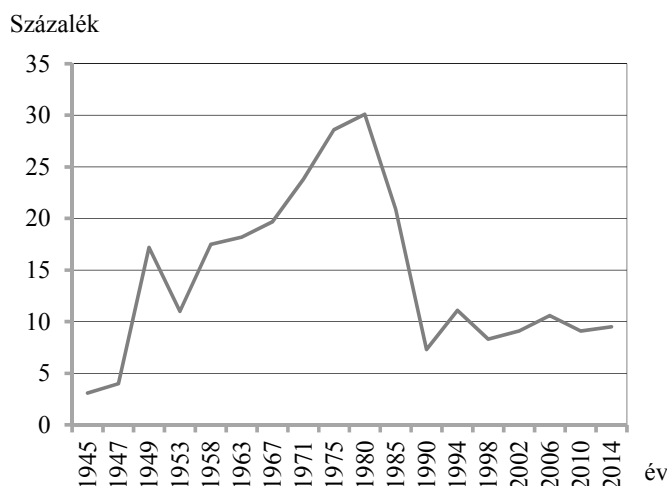
Ma már a kutatók és a széles közvélemény által is elfogadott vélekedés, hogy a demokrácia követelménye a különböző társadalmi csoportok, így a nők és a férfiak érdekeinek megjelenítése a politikai döntéshozatali folyamatokban, közvetlen módon és a képviselői demokrácia útján. A nemek szerint aránytalan politikai intézményrendszert a szakirodalom a „demokrácia deficitjeként” értékeli. A nők részvételének igénye vitathatatlan már csak számarányuk miatt is, a kérdés csupán az, hogy milyen mértékben, milyen módon, és milyen érdekeket képviseljenek.

A nemzetközi szakirodalom a nők parlamenti részvételét az esélyegyenlőség mércéjeként használja. A nők parlamenti aránya ugyanis magas korrelációt mutat más politikai intézmények vezetői pozícióival, tükrözi a pártok nőpolitikáját, a pártok és a választók esélyegyenlőség iránti elkötelezettségét és a nők politikai aktivitását.

1. Nemzetközi kitekintés

A nők Magyarországon általános és teljes körű választójogot 1945-ben kaptak. Ettől kezdve arányuk a parlamenti képviselők között 1980-ig folyamatosan nőtt, amikor a csaknem egyharmados részarányral, az éllovas skandináv államok hasonló mutatóival vetekedett. A nők arányának mérséklődése a parlamenti képviselők között már 1985-ben, a rendszerváltást megelőzően, a választási rendszer korszerűsítésével – a kettősjelölt-rendszer bevezetésével – megkezdődött. Ezt követően (a választói akarat érvényesülése nyomán) csökkent a nők aránya, de Magyarország e téren még így is a világ élvonalába tartozó országok között szerepelt.

1. ábra. A nők aránya az országgyűlési képviselők között, 1945–2014

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az 1. ábrán látható, hogy a rendszerváltozást követően erőteljesen csökkent a parlamenti képviselő nők száma és aránya. A jelenség sok hasonlóságot mutat a latin-amerikai országokban zajló „visszaférfiasodási” folyamattal (Craske [2003]). A szakirodalomból kölcsönvett kifejezéssel a magyar parlamentre „férfi klubként”, „öregfiúk hálózataként” leírható férfitolbbség jellemző (Inter-Parliamentary Union [2008]). A női képviselők hazai aránya szerint Magyarország helye kedvezőtlen a nemzetközi mezőnyben. A világ 189 országa között a 153. helyen állunk. Az előző választási eredménnyel a 157. helyet foglaltuk el.¹ Figyelemre méltó jelenség a nemzetközi mezőnyben, hogy a korábban listavezető skandináv államokban a nők parlamenti aránya stagnál, miközben számos fejlődő ország az élre tört. Jelenleg legmagasabb a nők aránya a ruandai parlamentben, az alsóházban majdnem kétharmad (63,8%), a felsőházban több mint egyharmad (38,5%). A sort Andorra és Kuba után Svédország követi (45%).

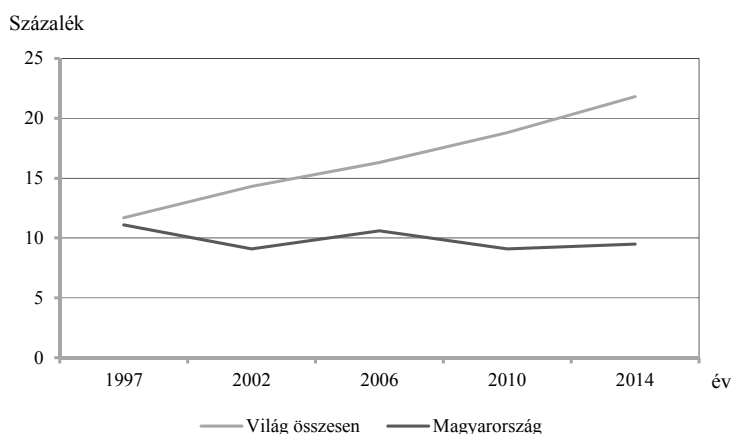
1997-től a nők aránya a világ országainak átlagában folyamatosan nőtt. (Lásd a 2. ábrát.) Magyarországon ezzel ellentétes tendencia érvényesült. A nők aránya a parlamentben 1990 és 2014 között – csekély ingadozással – 10 százalék alatt maradt, csak 1994-ben (11,1%) és 2006-ban (10,6%) haladta meg némileg ezt az értéket.

Kedvezőtlen a nők pozíciója a parlamentben még a világviszonylatban legalacsonyabb mutatóval rendelkező óceániai térséghez viszonyítva is. Az arab államok kö-

¹ 2010-ben 35 nő került be a parlamentbe (9,1%), majd Pelczné dr. Gáll Ildikó európai uniós képviselővé választását követően 8,8 százalék (34 nő).

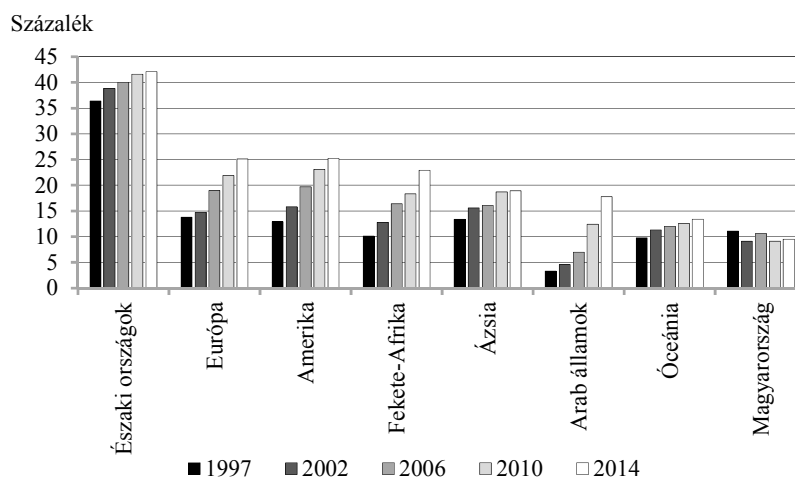
rében végbement rendkívül gyors nőiarány-növekedés következtében a régió felkerült az évtizedekig tartott utolsó helyről. Miközben 1997-hez képest a világ minden térségében emelkedett a nők aránya, Magyarországon csökkent. (Lásd a 3. ábrát.)

2. ábra. A nők aránya a parlamenti képviselők között a világ országainak átlagában és Magyarországon 1997 és 2014 között

Megjegyzés. Itt és a következő ábrában 1997 a nemzetközi felmérés első éve.
Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/world010114.htm>.

3. ábra. A nők aránya a parlamenti képviselők között a világ régióinak átlagában és Magyarországon 1997 és 2014 között

Megjegyzés. Európa az északi országokkal együtt.
Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/world010114.htm>.

A rendszerváltást követően a magyar parlamenti képviselők relatív pozíciója folyamatosan romlott az európai országok viszonylatában. Az első választáskor hat európai országban volt mérsékeltőbb a nők részvétele a parlamentekben, 2006-ban csak kettőben Málta (8,7%) és Ukrajna (8,0%), jelenleg Magyarország az utolsó helyen áll. Az Európai Unió tizenöt országának mindegyikében felülmúlja a nők parlamenti jelenléte a hazai mértéket. Legmagasabb a nők aránya Svédországban, ahol a képviselők majdnem fele (45,0%) nő. Hat másik országban is meghaladja a kritikus tömegként kezelt egyharmadot (Finnországban (42,5%), Belgiumban (41,4%), Spanyolországban (39,7%), Dániában (39,1%), Hollandiában (38,7%), Németországban (36,5%)). Ausztria éppen egyharmad aránnyal a határon szerepel. Az elmúlt négy évben Hollandia és Svédország kivételével a tizenötök Európájában emelkedett a nők aránya a parlamenti képviselők körében. (Lásd az 1. táblázatot.) A legjelentősebb növekedés Olaszországban (47%), Luxemburgban (42%) és Franciaországban (39%) következett be.

1. táblázat

A nők aránya a parlamentben az EU15-ben és Magyarországon 2010-ben és 2014-ben (százalék)

Ország	2010	2014	Ország	2010	2014
Svédország	46,4	45,0	Olaszország	21,3	31,4
Finnország	40,0	42,5	Portugália	27,4	31,3
Belgium	38,0	41,3	Luxemburg	20,0	28,3
Spanyolország	36,6	39,7	Franciaország	18,9	26,2
Dánia	38,0	39,1	Egyesült Királyság	19,5	22,6
Hollandia	42,0	38,7	Görögország	17,3	21,0
Németország	32,8	36,5	Írország	13,9	15,7
Ausztria	27,9	33,3	Magyarország	9,1	9,5

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310110.htm>.

A női képviselők hazai aránya nem csak a fejlett európai országokéhoz képest alacsony. Nem tart lépést a kelet-európai és a harmadik világ országaival sem. Magyarország lemaradása a régióban 2002-ben kezdődött. 1999-ben még csak néhány olyan ország volt a térségben, amelyben a nők parlamenten belüli aránya meghaladta a magyarországit. 2002-től kezdve – Ukrajna kivételével – már minden rendszerváltó országban erősebb a nők képviselete a törvényhozás intézményében. Napjainkra pedig az utolsó helyre szorultunk ezeknek az országokban a körében is. Legmagasabb a nők aránya a macedón parlamentben, egyharmad feletti Szerbiában, és pontosan egyharmad Szlovéniában. (Lásd a 2. táblázatot.)

2. táblázat

*A nők aránya a parlamentben a közép- és kelet-európai országokban és Magyarországon
2010-ben és 2014-ben
(százalék)*

Ország	2010	2014	Ország	2010	2014
Macedónia	32,5	34,1	Albánia	16,4	20,0
Szerbia	21,6	33,6	Csehország	15,5	19,5
Szlovénia	14,4	33,3	Észtország	22,8	19,0
Lettország	22,0	25,0	Moldovai Köztársaság	23,8	18,8
Bulgária	20,8	24,6	Szlovákia	18,0	18,7
Lengyelország	20,0	24,3	Orosz Föderáció	14,0	13,6
Litvánia	19,1	24,1	Románia	11,4	13,5
Horvátország	23,5	23,8	Ukrajna	8,0	9,7
Bosznia-Hercegovina	19,0	21,4	Magyarország	9,1	9,5

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310110.htm>.

2010 és 2014 között az országok többségében javult a nők pozíciója a parlamentben a közép- és kelet-európai országokban is. Látványos volt a bővülés Szlovéniában, ahol több mint kétszeresére emelkedett a nők aránya. Ugyancsak figyelemre méltó Szerbiában a nők térnyerése (másfélszeresre). Három országban csökkent az arányuk: Észtországban, a Moldovai Köztársaságban és az Orosz Föderációban. (Lásd a 2. táblázatot.)

A nők részvételét a politikai döntéshozatalban és ennek legfontosabb intézményében, a parlamentben, több tényező határozza meg. Már a jelöltnek választható nők köre is szűkebb a férfiakénál. A pártok, jelöltállítás stratégiájuknak és gyakorlatuknak megfelelően kisebb arányban indítanak nőket. A választók kisebb arányban választanak nőket. A nők kisebb arányban hajlandók képviselői funkciót vállalni, mint a férfiak. A végeredmény hátterében társadalmi és intézményi tényezők, valamint egyéni motívumok munkálnak. Az Interparlamentáris Unió felmérésében a megkérdezett politikusok véleménye szerint a nemek szerint kiegyensúlyozottabb parlament megteremtésében meghatározó szerepet játszik a politikai pártok támogatása, a nemek esélyegyenlőségével foglalkozó bizottságok megerősítése, a pártok feletti parlamenti nőcsoport működése, „nőbarát” parlamenti játékszabályok kialakítása,² kutatások a nők és férfiak szükségleteiről, a nők és férfiak közötti partnerség kialakítása, a nemi szerepekről alkotott

² A felmérésben résztvevők fele (a nők több mint fele, a férfiak 40 százaléka) nyilatkozott úgy, hogy családi feladatai ellátását korlátozza a parlamenti munkarend. Több mint kétharmaduk szerint az ülések időpontjának kialakításában családi elfoglaltságukra nincsenek tekintettel, és ebben az utóbbi évtizedben nem történt változás.

kulturális felfogás alakítása és az előítéletek leküzdése (*Inter-Parliamentary Union* [2008]). Magyarországon mindezek megoldásra váró feladatok.

2. A parlamenti előszoba: női képviselőjelöltek

A 2014-es választás törvényi szabályozása szerint a választás egyfordulós volt, megszűnt a területi lista, csak egyéni jelöltekre és országos listára lehetett szavazni. A törvény ösztönözte az új pártok megalakulását, melyek jó részét elemzők vagy az ellenfelek „kamupártoknak”, „bizniszpártoknak” neveztek a kampányban. 2014-ben a 94 bejelentkezett pártból csak 16 volt már 2010-ben is jelen a politikai arénában. Vannak pártok, amelyek más néven alakultak újjá bevallottan vagy nem vállalva a folytonosságot. 2014-ben a nagy pártalapítási hullámban többen véreztek el a Nemzeti Választási Bizottság kontrollján, mint az előző periódusban. A 94 pártból 84 indulhatott. 2010-ben 45 szervezet jelentkezett be a Nemzeti Választási Bizottsághoz, és csak egyet utasítottak el.

3. táblázat

A nyilvántartásba vett női képviselőjelöltek arányának alakulása 1990 és 2014 között (százalék)

Választás éve	Nők aránya	Nők arányának változása	
		Index: előző év = 100,0	Index:1990. év = 100,0
1990	8,5	100,0	–
1994	10,0	117,6	117,6
1998	14,2	142,0	167,1
2002	17,8	125,4	209,4
2006	16,7	93,8	196,5
2010	18,3	109,6	230,6
2014	24,9*	136,1	292,9

* Nemzetiségi listával együtt 25,5 százalék.

Forrás: Saját számítás a <http://valasztas.hu/> alapján.

A nők növekvő érdeklődését és lehetőségeit a mandátumokért folyó harcban jelzi, hogy az elmúlt negyedszázad alatt megháromszorozódott az arányuk a jelöltek között. A legerőteljesebb előrelépés 1998-ban és 2014-ben következett be: a megelőző választási évhez képest jelentősen (42,0, illetve 36,1 százalékkal) emelkedett a nője-

löltek aránya. Csak 2006-ban torpant meg a teljes időszakra jellemző lineáris trend. Minden eddigi választásnál nagyobb volt a jelölési arányuk 2014-ben, a képviselőjelöltek negyede volt nő. (Lásd a 3. táblázatot.) Ebben legfőképpen a Seres Mária Szövetségei (SMS) nevű párt játszott döntő szerepet, köreikben az átlagosnál lényegesen magasabb volt a nőjelöltek aránya (46,7%). A nőjelöltek egytizedét (11,1 százalékat) ez a párt adta.

2.1. Nők az egyéni választókerületekben

2014-ben 59 párt állított egyéni jelöltet, kilenc³ párt közösen. Négy párt/pártszövetség minden választókerületben indított jelöltet,⁴ a többi párt kisebb-nagyobb arányban. Az újonnan alakult pártok többségében a bejelentett egyéni jelöltek nagy hányadát, átlagosan több mint egyharmadát (37,2%) a Nemzeti Választási Bizottság elutasította.

A nők aránya az egyéni jelöltek között 26,1 százalék, lényegesen magasabb volt, mint 2010-ben (10,6%). Ennek oka főként az, hogy sokkal több párt indult 2014-ben, és az új kis pártok nagyobb arányban indítottak nőket az egyéni választókerületekben. Ez összhangban van azzal a nemzetközi tapasztalattal, miszerint az újonnan alakult pártok és a kisebb pártok nagyobb arányban szerepeltetnek nőket, mert merítési bázisuk szűkebb, mint a nagyobb pártoké, akik az ismert személyeket már lefoglalták. Itt is érvényre jut a pályák nemek szerinti elkülönülésének általános gyakorlata, miszerint a nők előtt a kisebb presztízsű pozíciók nyílnak meg tömegesen (Koncz [2008]).

A nők aránya jelentősen szóródik pártok szerint (0 és 100 százalék között). Eltekintve az 1-2 főt indító pártoktól, ahol előfordult, hogy az egyetlen jelölt nő volt, legmagasabb a nők aránya a Szövetségben Együtt Magyarorszáért (SZEM-Nőpártban), ahol az 5 jelölt mindegyike nő. Ugyancsak kiemelkedő a női jelenlét a Rend, Szabadság, Jólét Pártban (66,7%). A jelöltek több mint fele nő további három pártban. 40-50 százalék közötti nőarányral 9 párt rendelkezik. (Lásd a 4. táblázatot.) Közülük öt állított országos listát.⁵ Legalacsonyabb a nők aránya az egyéni jelöltek között a Fidesz-KDNP pártszövetségben (5,7%). Tíz párt egyéni képviselőjelöltjei között nincs nő.

³ Fidesz – Magyar Polgári Szövetség-Kereszténydemokrata Néppárt (Fidesz-KDNP), KISGAZDAPÁRT-Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP), Kormányváltó Szövetség néven: Magyar Szocialista Párt (MSZP)-Együtt a Korszakváltó Pártja (Együtt)-Demokratikus Koalíció (DK)-Párbeszéd Magyarorszáért (PM)- Magyar Liberális Párt (MLP).

⁴ Fidesz-KDNP, Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Jobbik), Kormányváltó Szövetség, Lehet Más a Politika (LMP).

⁵ Együtt 2014 Párt (Együtt 2014), Összefogás Párt (ÖP), Sportos és Egészséges Magyarorszáért (SEM), SMS, Zöldek Pártja (Zöldek).

4. táblázat

*Negyven százalék feletti női arány az egyes pártok egyéni jelöltjei között 2014-ben
(százalék)*

Párt	Nők aránya	Párt	Nők aránya
SZEM-NŐPÁRT	100,0	SMS	44,8
Rend, Szabadság	66,7	Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP)	42,9
Keresztény Magyarok Szövetsége (KMSZ)	63,6	Európai Roma Keresztények Jobblétéért Demokratikus Párt (EU. ROM)	42,1
Magyar Demokratikus Unió (MDU)	58,8	Együtt 2014	41,2
Tiszta Energiával Magyarorszáért Párt (TEMPO)	58,3	Magyar Republikánus Politikai Párt (MRPP)	41,2
Zöldek	48,5	ÖP	40,7
SEM	46,2	Szabad Választók Pártja (SZAVA)	40,0

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

5. táblázat

*A női egyéni képviselőjelöltek megoszlása a 10 és afeletti számú
női jelölttel rendelkező pártok szerint 2014-ben*

Párt	Nők aránya (százalék)	Párt	Nők aránya (százalék)
SMS	7,7	Zöldek	4,1
ÖP	6,2	Új Magyarország Párt (ÚMP)	3,8
SEM	6,2	Együtt 2014	3,6
LMP	5,9	Jólét és Szabadság Demokrata Közösség (JESZ)	3,3
A Haza Nem Eladó Mozgalom Párt (A haza nem eladó)	5,4	Magyar Cselekvő Párt (MACSEP)	3,1
Szociáldemokraták Magyar Polgári Pártja (Szociáldemokraták)	5,1	Új Dimenzió Párt (ÚDP)	2,8
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	4,6	MDU	2,6
Közösség a Társadalmi Igazságos- ságért Néppárt (KTI)	4,1	<i>Összesen</i>	<i>68,5</i>

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nők aránya mellett létszámuk nagysága érdemel figyelmet. Az egyéni jelöltek több mint kétharmadát 15 párt indította 10 fő feletti női létszámmal. Az 5 százalékot

meghaladó női részarányval rendelkező hat párt osztozik az egyéni női indulók egyharmadán. (Lásd az 5. táblázatot.)

Az országos listát állító pártok körében az egyéni nőjelöltek aránya 48,5 (Zöldek) és 5,7 (Fidesz-KDNP) százalék között szóródik. Öt pártban haladja meg a 40 százalékot.

6. táblázat

Egyéni női jelöltek az országos listát állító pártokban 2014-ben

Párt	Nők aránya (százalék)	Párt	Nők aránya (százalék)
Zöldek	48,5	Független Kisgazdapárt	21,9
SEM	46,2	LMP	21,7
SMS	44,8	Magyar Munkáspárt (Munkáspárt)	18,2
Együtt 2014	41,2	MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	17,0
ÖP	40,7	JESZ	16,0
A haza nem eladó	31,8	Magyarországi Cigánypárt (MCP)	14,8
ÚMP	30,0	Jobbik	7,5
KTI	28,1	Fidesz-KDNP	5,7
Szociáldemokraták	24,4	<i>Összesen</i>	<i>26,1</i>
ÚDP	22,4		

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A közvélemény-kutatók szerint is esélyesnek vélt győztes négy párt/pártszövetség minden választókerületben indított egyéni jelöltet. Körükben az LMP-ben a legmagasabb a nők aránya, a Fidesz-KDNP-ben a legalacsonyabb. 2010-hez képest a Jobbik kivételével emelkedett a nőjelöltek aránya, a Kormányváltó Szövetségben több mint kétszeresére az MSZP-hez viszonyítva.

2.2. Női jelöltek az országos listákon

A 2014-es választáskor érvényes törvényi szabályozás szerint a választás egyfordulós volt, az egyéni választókerületek mellett csak országos listát állítottak a pártok. A töredék szavazatok az országos listán jelentek meg. Országos listát pártok és az országos nemzetiségi önkormányzatok (nemzetiségi lista) állíthattak (pártlista). Országos pártlistára azok a pártok szereztek jogot, amelyeknek – legalább 9 megyében és Budapesten – legalább 27 egyéni választókerületben volt jelöltjük. Közös jelöltek közös pártlistán indultak. Nemzetiségi lista állításához a regisztrált nemzetiségi vá-

lasztópolgárok, azaz akiket az országgyűlési választási névjegyzékben 2014. február 17-én nemzetiségiként regisztráltak, 1 százalékanak ajánlása volt szükséges (maximum 1500 ajánlás). A nemzetiségi listán legalább 3 jelöltet kellett szerepeltetni. Az a párt került be a parlamentbe, amelyik – a korábbiakhoz hasonlóan – elérte az 5, közös pártlista esetén a 10, kettőnél több pártot tartalmazó közös pártlista esetén pedig a 15 százalékot.

2014-ben, a jelölés lezárását követően, 18 pártlistát és 13 nemzetiségi listát vett nyilvántartásba a Nemzeti Választási Bizottság. A pártok összesen 383 nőt jelöltek az országos listáikon. 2010-hez képest javult a jelölt nők aránya: 2014-ben a jelöltek csaknem egynegyede (23,9%) volt nő az országos listákon, míg 2010-ben 21,2 százalék. Az előző választáshoz képest jelentősen emelkedett a női jelöltek aránya az országos listán a Fidesz-KDNP soraiban, némileg a Jobbikban. Csökkent az LMP és az MSZP körében.

7. táblázat

*A női jelöltek aránya az országos listákon 2010-ben és 2014-ben
(a 2010-ben országos listát állító pártokban)*

Párt	Női jelöltek aránya (százalék)	
	2010	2014
Civil mozgalom	41,2	–
Fidesz-KDNP együtt	11,5	18,6
Ezen belül:		
Fidesz		19,6
KDNP		10,3
Jobbik	8,6	9,9
Kormányváltó Szövetség együtt		21,7
Ezen belül:		
DK		25,0
Együtt		23,8
MLP		20,0
MSZP	21,8	20,3
PM		30,0
LMP	34,0	24,2
MDF	11,8	–
Pártlistán indulók összesen	21,2	23,9

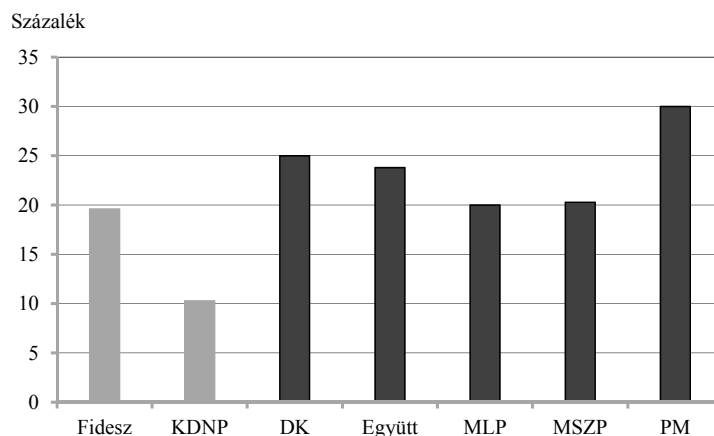
Megjegyzés. 2010-ben: az országos listát állító pártok. 2014-ben: a győztes pártok/pártszövetségek.

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nők jelölési aránya az országos listákon 9,9 százalék (Jobbik) és 47,9 százalék (SMS) között szóródik pártok szerint. (Lásd a 8. táblázatot.) 40 százalékot meghaladja a SEM és a Zöldek soraiban. A győztes négy párt/pártszövetség közül az LMP-ben a legmagasabb a nőjelöltek aránya. A nemzetiség szervezetek nőket csaknem fele arányban (42,7%) jelöltek.

A Fidesz-KDNP pártszövetségben (szürke színű) a Fidesz által indított nők aránya lényegesen magasabb, mint a KDNP jelöltjei között. A Kormányváltó Szövetségben (fekete színű) belül a PM indította a legnagyobb arányban a nőket.

4. ábra. A női jelöltek aránya a két pártszövetség pártjaiban 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A parlamentbe kerülés esélyét nem csupán, sőt nem elsősorban a női jelöltek aránya, hanem a listahelyezés és annak összetétele,⁶ valamint a párt győzelmi esélye és annak mértéke határozza meg. A 18 országos lista közül hármat vezet nő.⁷ A lista első három helyének valamelyikére nyolc párt jelölt nőt. Az összes nőjelölt megoszlása tekintetében alig van különbség az első és harmadik harmad közötti arányok tekintetében, a jelöltek egyharmad körüli aránya jelenik meg a lista első (31,6%) és harmadik (35,0%) harmadában, csakúgy, mint a másodikban (33,4%).

A listahelyezési arányok tekintetében is nagy a szóródás a pártok között. (Lásd a 8. táblázatot.) Eltekintve az 1-2 női jelöltet tartalmazó listáktól, csak két párt indította a nőknek majdnem felét az első harmadban (az LMP 46,9 százalékukat, és a Mun-

⁶ A többes jelöltek aránya és azok győzelmi esélye. Amennyiben ugyanis a jelölteket egyéni körzetekben és az országos lista első helyein is szerepeltetik a pártok, és a jelöltek győznek az egyéni körzetekben, akkor a listán hátrébb szereplők is mandátumot nyerhetnek. Ezt igazolja a Fidesz-KDNP jelöltállítási stratégiája.

⁷ Seres Mária (Seres Mária Szövetségesei – SMS); Pásztori Patrícia (Sportos és Egészséges Magyarorszáért Párt – SEM), dr. Szili Katalin (Közösség a Társadalmi Igazságosságért Néppárt – KTI).

káspárt 45,5 százalékukat). Bár az LMP-ben és a Munkáspártban a női jelöltek aránya csak egyötöd körüli, a kedvező listahelyezés a párt parlamentbe kerülése esetén a nők számára mandátumot eredményezhet, jó aránnyal. Ezt az LMP választási eredménye igazolta is, az öt képviselő közül kettő nő.

8. táblázat

*A nők aránya és helyezése a pártok országos listáján 2014-ben
(százalék)*

Párt	A nők aránya	A jelöltek	
		első	utolsó
		harmada	
SMS	47,9	35,7	28,6
SEM	44,4	12,5	25,0
Zöldek	42,9	22,2	11,1
ÚDP	39,1	27,7	38,9
Összefogás	33,8	37,5	29,2
A haza nem eladó	33,7	29,4	32,4
Együtt 2014	29,4	40,0	40,0
LMP	24,2	46,9	18,8
MCP	24,0	33,3	50,0
Szociáldemokraták	23,5	35,0	30,0
KTI	23,4	27,3	54,5
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	21,7	30,2	39,5
Munkáspárt	19,6	45,5	27,3
Független Kisgazdapárt	18,8	0,0	66,7
Fidesz-KDNP	18,6	21,2	40,4
JESZ	18,2	35,0	50,0
ÚMP	10,5	50,0	0,0
Jobbik	9,9	30,0	45,0
Összesen	23,9	31,6	35,0

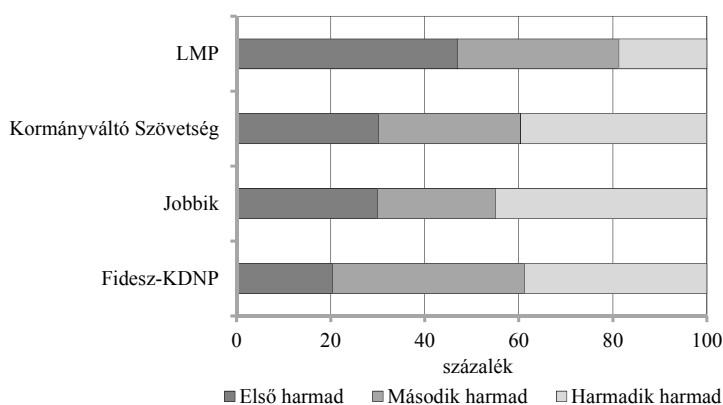
Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az SMS és az LMP alkalmazta azt a nemzetközileg ismert gyakorlatot, miszerint a pártlistákon váltakozva szerepelnek a nők és a férfiak. Így a nők számára nagyobb az esély a mandátumszerzésre. Az SMS az 1–47., majd a 70–86. helyen következetesen váltakozva szerepeltette a nő- és férjfelölteket. Az LMP listáján a 77. jelöltig minden harmadik jelölt volt nő.

Több párt az esélytelen utolsó harmadban jelölte a nőknek csaknem vagy több, mint a felét, a legnagyobb arányban a Független Kisgazda – Földmunkás és Polgári Párt (66,7%) és a KTI (54,5%). Hiába volt magas a SEM-ben (44,4%) és a Zöldek Pártjában (42,9%) a nők aránya, ha többségüket a kedvezőtlen helyen jelölték. A pártlista első harmadában csak a női jelöltek egytizede, egyötöde jelent meg. A választásjogi törvényre és a közvélemény-kutatók felméréseire alapozva vélelmezhető volt, hogy a kisebb és/vagy újonnan alakult pártok nem kerülnek be a parlamentbe.

A győztes pártok közül az LMP szerepeltette a nőket legnagyobb arányban az első harmadban (46,9%), a legkisebb arányban a Fidesz-KDNP (21,2%). A bekerülési esélyek azonban nagymértékben függenek attól, hogy a párt mandátumot nyer-e, és milyen arányban. Elsőprő győzelem és jelentős mértékű töredékszavazatokkal a középmezőnyből is nagy eséllyel válhatnak képviselővé, mint azt a Fidesz-KDNP példája is igazolja. (Lásd az 5. ábrát.)

5. ábra. A női jelöltek megoszlása az országos listán helyezés szerint a minden választókerületben jelöltet indító négy pártban

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

A nemzetiségi listákon a jelöltek száma alacsony, négy listán 3 fő, további öt listán 5-7 jelölt indult. A nők aránya a nemzetiségi listán lényegesen magasabb (42,7%), mint a pártlistákon. Három lista élén áll nő.⁸ A lista első három helyének valamelyikére kilenc nemzetiségi szervezet jelölt nőt. Összességében a nők nagyobb hányadát jelölték az utolsó harmadban (43,9%), mint az elsőben (29,2%). Legmagasabb a nők aránya az Ukrán Országos Önkormányzat 10 fős jelöltjei között (80,0%), és a 24 fős Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (54,2%) körében.

⁸ *Giricz Vera* (Országos Ruszin Önkormányzat), *dr. Csúcs László Györgyné* (Országos Lengyel Önkormányzat), *Kissné Köles Erika* (Országos Szlovén Önkormányzat).

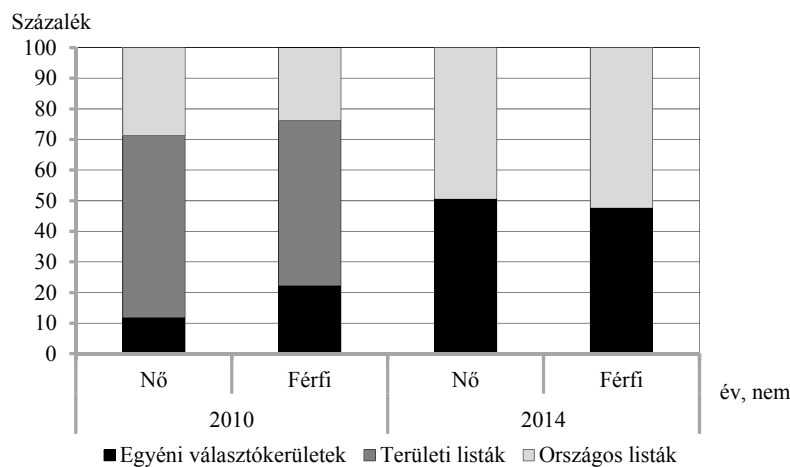
2.3. A női jelöltek a parlamentbe kerülés módjai szerint

A 2014. évi választás törvényi szabályozása szerint megszűntek a területi listák. A nők aránya 2010-hez képest mind az egyéni választókerületekben, mind az országos listán emelkedett. (Lásd a 9. táblázatot.)

A választójogi törvény módosítása nyomán lényegesen megváltozott a képviselőjelöltek megoszlása a bekerülési csatornák szerint. Korábban mindvégig jellemző volt, hogy a nőket listán – főként területi listán – indították lényegesen nagyobb arányban a pártok. Míg 2010-ben a női jelöltek több mint a fele területi listáról pályázott a pozícióra, 2014-ben csaknem fele-fele arányban osztoztak az egyéni jelöltek (49,5%) és a listás jelöltek (50,5%). (Lásd a 6. ábrát.)

A képviselőjelöltek megoszlása 2010-ben (és azt megelőzően) lényegesen különbözött nemek szerint. A nőket kisebb arányban jelölték az egyéni választókerületekben, és nagyobb arányban a területi és országos listán, mint a férfiakat. 2014-ben a nőjelöltek többségben voltak az egyéni választókerületekben (50,5%), a férfiak pedig az országos listán (52,4%). (Lásd a 6. ábrát.)

6. ábra. A képviselőjelöltek megoszlása bekerülési módok és nemek szerint 2010-ben és 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

2010-ig a nők aránya a jelöltek között az egyéni választókerületekben volt a legkisebb. A pártok a választói preferenciákat szem előtt tartva az egyéni választókerületekben indították a legkevesebb nőt, és ez az arány folyamatosan csökkent 2010-ig. 2002-höz képest változást jelent, hogy akkor a területi listákon volt a legmagasabb a nők aránya, 2006-ra az országos és a területi listán a női jelenlét kiegyenlített. A

2014-es választás során megváltoztak a nőjelöltek jellemzői: összességében az egyéni választókerületekben magasabb volt az arányuk, mint az országos listákon. (Lásd a 9. táblázatot.) Ennek oka, hogy a kisebb és újonnan alakult pártoknak nem sikerült országos listát állítani, nagyszámú nőjelöltjeiket az egyéni választókerületekben indították.

9. táblázat

*A női jelöltek aránya bekerülési módok szerint 2002 és 2014 között
(százalék)*

A bekerülés módja	A nők aránya			
	2002.	2006.	2010.	2014.
	évben			
Egyéni választókerület (az országos listát állító pártokban)	13,6	10,6	10,6	26,1
Területi lista (az országos listát állító pártokban)	17,9	15,5	19,7	Nincs
Országos lista	16,1	15,5	21,2	23,9
Összes jelölt	17,8	16,7	18,1	24,9

Forrás: Saját számítás *Koncz* [2006] és a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

10. táblázat

*A női jelöltek aránya a parlamentbe bekerült pártok és bekerülés módja szerint 2010-ben és 2014-ben
(százalék)*

Parlamentari párt	Egyéni képviselőjelöltek		Területi	Országos		Együtt	
			listán szereplő képviselőjelöltek				
	2010.	2014.	2010.	2010.	2014.	2010.	2014.
évben							
Fidesz-KDNP	5,1	5,7	10,1	11,5	18,6	9,3	15,1
Jobbik	8,0	7,5	12,9	8,6	9,9	10,9	9,1
LMP	19,6	21,7	30,4	34,0	24,2	29,4	23,1
MSZP*	8,0	17,0	24,6	21,8	21,7	20,3	20,1
Összesen	10,6	26,1	19,7	21,2	23,9	18,3	24,9

* 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

2014-ben is az egyéni választókerületekben volt alacsonyabb a nők aránya a parlamentbe kerülés szempontjából jó eséllyel induló pártokban. Legkisebb a Fidesz-KDNP (5,7%) és a Jobbik (7,5%) soraiban. (Lásd a 10. táblázatot.)

A jelenlegi és a megelőző választás során a győztes pártok jelöltállítási gyakorlata sokban megegyezett. 2010-ben is a Fidesz-KDNP egyéni képviselőjelöltjei között a legkisebb a nők aránya, és legnagyobb az LMP-ben. A Jobbik és az MSZP a területi listán indította legnagyobb arányban a nőket, a Fidesz-KDNP és az LMP az országos listákon. 2014-ben a Jobbik kivételével emelkedett a nők aránya az egyéni választókerületekben, a Kormányváltó Szövetség köreiből több mint kétszeresére. Az országos listán jelentősen nőtt a nők aránya a Fidesz-KDNP-ben, és lényegesen csökkent az LMP-ben. (Lásd a 10. táblázatot.)

A pártok jelöltállítási stratégiájának négy metszete rajzolódik ki egyértelműen:

- jöllehet emelkedett a nők aránya a jelöltek között, a pártok többsége a férfi jelölteket preferálta, a jelöltek több mint háromnegyede férfi;
- a jelöltek nagy hányadát indították 2010-ig mindhárom, 2014-től mindkét bekerülési csatornán: az egyéni választókerületekben és listán. A többes jelölés inkább volt jellemző a férfiakra, mint a nőkre;
- jelentős változás következett be a 2014-es választás során. Míg korábban a pártok nőjelöltjeiket elsősorban listákon indították, az ez évi választás alkalmával fele-fele arányban egyéni jelöltként és listán. Ebben a kisebb és/vagy újonnan alakult pártok jelöltállítási gyakorlata jutott kifejezésre. Az esélyes Fidesz-KDNP-re ez a stratégia nem volt jellemző, a győzelem reményével az egyéni választókerületekben elsősorban férfiakat indítottak;
- A pártok – néhány kivételtől eltekintve – a férfiak számára általában jobb helyezést biztosítottak pártlistáikon. Frontembereiket pedig – akik között kevés nő van – biztos befutó helyen indították.

3. A nők parlamentbe kerülésének esélye és parlamenten belüli aránya 1990 és 2014 között⁹

A rendszerváltást követő ciklusokban a nők aránya a képviselők körében 7,3 és 11,1 százalék között mozgott. A ciklusok között megnyilvánuló ingadozások egyér-

⁹ A parlamenti képviselőkre vonatkozó adatok mindig a választás évére érvényesek.

telmően a hatalomra került pártok politikai irányvonala szerint alakulnak. A baloldali pártok nálunk és a világon mindenütt nagyobb esélyt adnak a nők számára a politikai döntéshozatali folyamatokban. Az MSZP hatalom idején magasabb volt a nők aránya (9,1-11,1%), mint a Fidesz-KDNP időszakban (8,3-9,5%).

A férfiak megválasztási esélye a mandátumot nyert pártok körében az LMP kivételével a nőkéénél jobb. (Lásd a 11. táblázatot.) A Fidesz-KDNP színeiben az egyéni választási körzetben indított férfi jelöltek 92 százalékát választották meg, a kevés számú nőjelölt kétharmadát. A férfiak jobb esélye miatt indít a párt főként férfiakat az egyéni körzetekben, bár az esetek többségében a választók a pártokra és nem jelöltekre szavaznak. Az országos listán a nemek szerinti különbségek kisebbek. Az új választási törvény mellett a nők parlamentbe kerülési esélye a területi listák eltörlésével a korábbiaknál rosszabb, mivel az előző választás során a nők mandátumszerzési esélyei jobbak voltak a férfiakénál.¹⁰

11. táblázat

A megválasztási arányok alakulása nemek, pártok és bekerülési módok szerint 2014-ben (százalék)

Párt	Egyéni választókerület		Országos lista		Együtt	
	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi
Fidesz-KDNP	66,7	92,0	9,6	14,1	15,5	37,9
Jobbik	0,0	0,0	10,0	11,5	7,1	7,5
Kormányváltó összefogás	0,0	11,4	14,0	14,2	9,8	13,2
LMP	0,0	0,0	6,3	3,0	3,6	1,6
Összesen	7,3	27,6	10,2	11,7	9,4	17,4

Forrás: Saját számítás a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

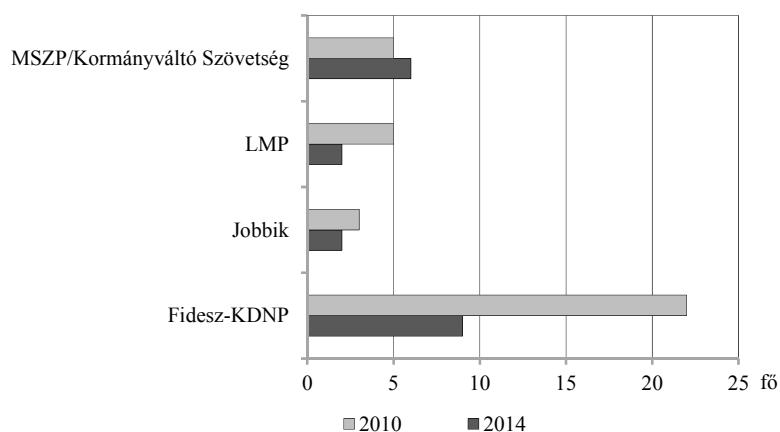
3.1. A női képviselők pozíciója a parlamenti pártokban

A 2014. évi választás során a parlamenti képviselők száma 386-ról 199-re csökkent. A képviselők számának mérséklése már korábban is többször napirendre került, döntés azonban csak 2012-ben (*Magyar Közlöny* [2011]) történt. Az új választás törvény alapvető változásokat eredményezett a képviselők számában és összetételében, ezért a korábbi periódusokkal való összehasonlításban erre tekintettel kell lenni.

¹⁰ 2010-ben a női képviselőjelöltek 24,4 százaléka, a férfiak 18,3 százaléka került be a parlamentbe területi listáról.

A képviselők számának csökkentésével a mandátumot nyert nők száma kisebb mértékben esett (46%), mint a férfiaké (49%). A nők száma és aránya a pártok szerint különböző. 2010-ben a választási összképnek megfelelően a legtöbb nő a Fidesz-KDNP színeiben jutott mandátumhoz (21 fő). Azonos volt a nők száma az LMP-ben és az MSZP-ben (5-5 fő), a Jobbikból 3 nő került be a Parlamentbe. 2014-ben csökkent a nők száma 19-re. A legtöbb nő a Fidesz-KDNP színeiben nyert mandátumot (9 fő), a Kormányváltó Szövetség 6 nőt, az LMP és Jobbik 2-2 nőt juttatott pozícióba. Egyéni jelöltként mandátumot csak a Fidesz-KDNP képviselőjében nyert nő (4 fő).¹¹ A Jobbik női képviselői mindkét parlamenti ciklusban, az LMP nőtagjai és a Kormányváltó Szövetségbeliek 2014-ben csak országos listáról nyertek mandátumot. (Lásd a 7. ábrát.) Összességében a nők aránya emelkedett (9,5%) 2010-hez képest (9,1%).

7. ábra. A parlamenti képviselőnők száma pártok szerint 2010-ben és 2014-ben

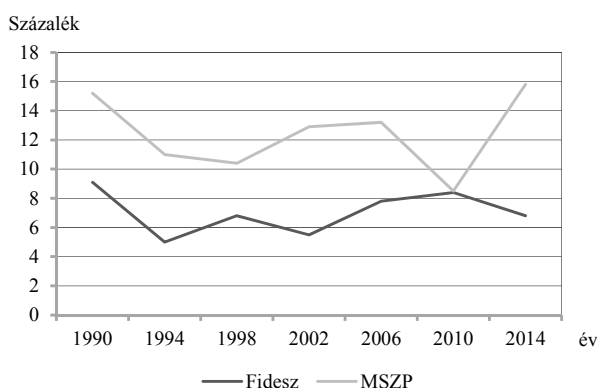
Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A parlamenti képviselők pártok szerinti összlétszámától függően a női jelenlét különböző arányokban jelenik meg. Mindkét periódusban az LMP-ben a legmagasabb a női arány – ami azonban kis létszámban (2014-ben két fő) jelenik meg. A Fidesz-KDNP pártszövetség kivételével mindegyik pártban/pártszövetségben emelkedett a nőképviselek aránya, jelentős mértékben – majdnem kétszeresére – a Kormányváltó Szövetség soraiban 2014-ben, az MSZP-hez viszonyítva. Ez megegyezik a nemzetközi tendenciával, miszerint a baloldali pártokban a nők nagyobb lehetőségeket kapnak a politikai döntéshozatali folyamatokban.

¹¹ Dr. Bene Ildikó, Czunyné dr. Bertalan Judit, Csöbör Katalin, Dunai Mónika.

A rendszerváltástól napjainkig csak a Fidesz és az MSZP volt folyamatosan jelen a parlamentben, így hosszú távú tendencia csupán esetükben fogalmazható meg. Mindkét pártban hullámzóan alakult a nők aránya. A legnagyobb ingadozás az MSZP soraiban következett be a vizsgált periódus alatt. A kezdeti értékről (15,2 százalékról) ennek valamivel több, mint a felére (8,5 százalékra) esett vissza a nők aránya 2010-ben, amiről 2014-re a Kormányváltó Szövetség 15,8 százalékot ért el. A Fidesz a rendszerváltást követő első választási eredményt (9,1%) napjainkig nem érte el, de a hullámzás amplitúdója kisebb volt. (Lásd a 8. ábrát.) 2010-ben a kétharmados győzelem idején sem emelkedett lényegesen a nők aránya. Az MSZP kormány tevékenységének kedvezőtlen megítélése, az MSZP presztízsének csökkenése, megújulásának elmaradása a Fidesz-KDNP színeiben induló politikusok számára nyitott tág teret a politikai hatalom legfelső köreiben. A keletkezett vákuumba a férfiak hatoltak be nagy számban a nőknél jobb pozícióik és kapcsolati tőkéjükre alapozva. Ismert, elismert nők köréből nem volt elegendő merítési lehetőség, vagy jelölési szándék. A nők aránya 2014-re 1,6 százalékponttal csökkent, 2010-hez képest, 1990-hez viszonyítva 2,3 százalékponttal.

8. ábra. A nők arányának alakulása a parlamentben folyamatosan jelenlévő pártok (Fidesz* és MSZP**) soraiban 1990 és 2014 között

* 2006-tól Fidesz-KDNP.

** 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

3.2. A női képviselők a parlamentbe kerülés módja szerint

A 2010-es választásig a 386 országgyűlési mandátumból 176-ot egyéni választókerületekben, 152-t területi listákon lehetett megszerezni, 58-at pedig az országos lis-

táról. A 2014-es választásra érvényes törvény szerint 106 képviselő egyéni választókerületekből, 93 országos listáról juthat be a parlamentbe.

A nők nemzetközi összehasonlítás szerinti csekély arányában a pártok jelöltállítási gyakorlata jut kifejezésre. A nők aránya mindvégig magasabb volt a pártlistákról bekerült képviselők között, mint a választók által közvetlenül megválasztott képviselők között. (Lásd a 9. ábrát.) A parlamentbe került pártok körében ugyanis az egyéni választókerületekben a nőjelöltek aránya kisebb, mint a listákon. A rendszerváltást követő hosszú távú tendencia tanúsága szerint, a nagy kilengéseket követően, 2014-re kis eltérésekkel a rendszerváltást követő első parlament nőarányai térnek vissza. Az egyéni választókerületekben 1 százalékponttal, az országos listákról 1,1 százalékponttal nagyobb a nők aránya a parlamenti képviselők között, mint 1990-ben. A 2010-ig érvényes területi listán 2 százalékponttal haladta meg a női jelenlét a kezdeti szintet.

A korábbi hazai tendenciáknak megfelelően a nők aránya az egyéni választókerületekből bekerült képviselők között a legalacsonyabb, és a legmagasabb az országos listáról bejutottak körében. (Lásd a 12. táblázatot.) Egyéni körzetből az esélyes pártok színeiben nyertek mandátumot, 2014-ben, csakúgy mint 2010-ben a Fidesz-KDNP színeiben volt sikeres nő. A kétfordulós 2010-es választáskor szerényebb mértékben jutottak mandátumhoz a nők az első fordulóban, többségük (7 fő) a második fordulóban nyert. 2014-ben visszaesett a mandátumot nyert nők aránya. A választás egyfordulós, az egyéni választókerületekben négy nő jutott be a parlamentbe a Fidesz-KDNP képviselőjében.

12. táblázat

Nők aránya a parlamenti pártok körében bekerülési módok szerint 2010-ben és 2014-ben
(százalék)

Párt	Egyéni választókerületből		Tertületi	Országos		Együtt	
			listáról				
	2010	2014	2010	2010	2014	2010	2014
Fidesz -KDNP	5,9	4,2	12,8	33,3	13,5	8,4	6,8
Jobbik	0,0	0,0	0,0	14,3	8,7	6,4	8,7
LMP	0,0	0,0	20,0	36,4	40,0	31,3	40,0
MSZP*	0,0	0,0	7,1	10,3	21,4	8,5	15,8
Összes képviselő	5,1	3,8	9,6	17,2	16,1	9,1	9,5
Összes képviselő 2006-ban	8,5		13,0	9,4		10,6	

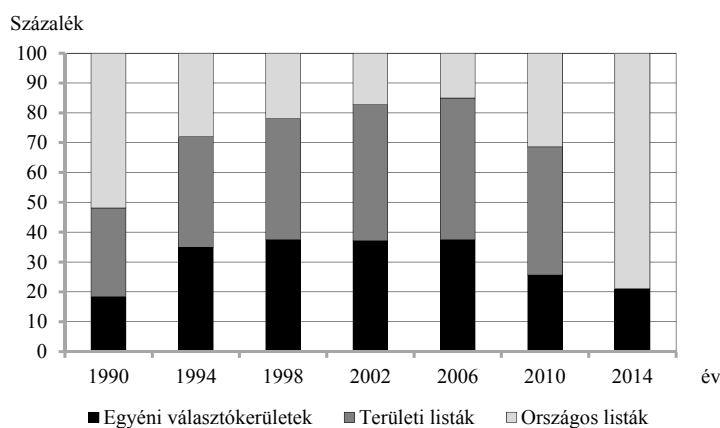
* 2014-ben Kormányváltó Szövetség.

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/769/769_0_index.html alapján.

Az egyéni választókerületi esélyek és a területi listáról történő bekerülés esélye mindvégig együtt mozog. Jobboldali győzelem esetén mindkét formában visszaesik a nők aránya, a baloldali siker a nők arányának növekedését eredményezi. 1994 és 2010 kivételével az országos listákról bekerült nők esélyére az egyéni és a területi csatornákra jellemző tendenciával ellentétes mozgások jellemzők: országos listáról 1998-ig csökkenő, majd ezt követően növekvő (2010-ben kiugró mértékű) arányban nyertek mandátumot a nők. A 2010-es választási eredmények alapvetően különböztek a 2006-ig érvényes tendenciától. Lényegesen emelkedett az országos listáról bekerült nők aránya, és csökkent az egyéni választókerületekből, valamint a területi listáról mandátumot nyert nők aránya. (Lásd a 10. ábrát.) Ez a jelenség a Fidesz nagyarányú győzelmének eredménye, esetükben az egyéni választókerületekben indított nők aránya elenyésző volt, női jelöltjeik többségét az országos listán indították, ahol a nagymértékű győzelem nyomán a kevésbé esélyes helyekről is be lehetett kerülni. 2014-ben mind az egyéni választókerületekből, mind a listákról bekerült képviselők között csökkent a nők aránya.

A női képviselők bekerülési módok szerinti megoszlása az előzőeknél plasztikusabban jellemzi a rendszerváltást követő években zajló változásokat a női képviselők mandátumszerzési jellegzetességeiben. A 2010-es Fidesz-KDNP győzelemig a női képviselők csökkenő arányban kerültek be országos listáról, és növekvő arányban az egyéni választókerületekből. 2010-től a tendencia ezzel ellentétes. (Lásd a 9. ábrát.)

9. ábra. Képviselőnők megoszlása bekerülési módok szerint 1990 és 2014 között

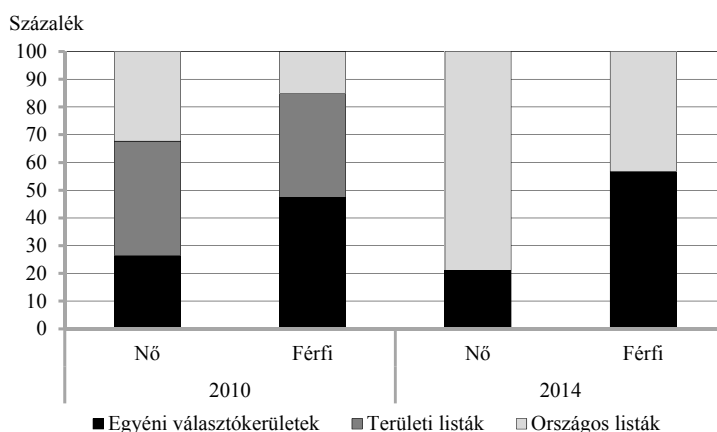

Forrás: Saját számítás Koncz [2006] és a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A bekerülési módok szerint is különbözik a nők és a férfiak mandátumszerzése. 2010-ben a férfiaknak csaknem fele az egyéni választókerületekben szerzett mandá-

tumot, több mint egyharmada területi listáról. A nők majdnem fele területi listáról, egyharmada országos listáról jutott be a parlamentbe, és csupán egynegyede egyéni választókerületből. 2014-ben a nők egyötöde, a férfiak több mint a fele egyéni képviselőként került be a parlamentbe. A nők közel négyötöde, a férfiak alig fele országos listáról nyert mandátumot (Lásd a 10. ábrát.)

10. ábra. A parlamenti képviselők megoszlása nemek és bekerülési módok szerint 2010-ben és 2014-ben

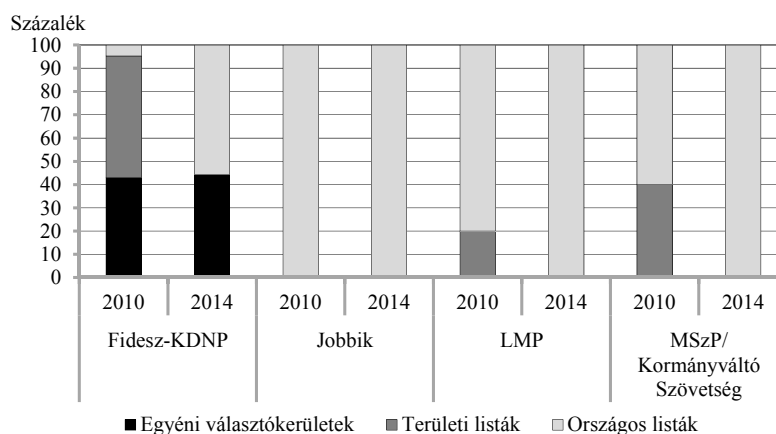
Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A nők parlamentbe jutásának bekerülési módok szerinti stratégiája pártonként különböző. Minden pártban magasabb a nők aránya a pártlistákról bekerültek, mint a választók által közvetlenül megválasztott képviselők között. (Lásd a 12. táblázatot.) A Magyar Demokrata Fórum (MDF) fokozatos leépülésével párhuzamosan csak az országos lista volt nyerő a nők, majd 2006-ban az egyetlen nő parlamentbe kerülésében. A Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) mindvégig listáról juttatta be női képviselőit. 2010-ben sem az MDF, sem az SZDSZ nem nyert mandátumot. 2010-ben két új párt jelent meg, közülük az LMP nagyobb esélyt kínált a nők számára, mint a Jobbik. A Jobbik női képviselői csak országos listáról, a KDNP női képviselői csak területi listáról jutottak mandátumhoz. Az LMP és az MSZP mindkét listáról esélyt adott a nők számára. Egyedül a Fidesz-KDNP színeiben került be mindhárom, 2014-ben mindkét bekerülési csatornán nő a parlamentbe. (Lásd a 11. ábrát.)

A 2014-es választási eredményre a rendszerváltást követő legkisebb női jelenlét (19 fő) jellemző. Ez a képviselők összlétszámának csökkenése miatt következett be. A nők számának létszamarányos csökkenése a férfiakénál kisebb volt, arányuk a parlamentben emelkedett. A választójogi törvény változása nyomán átalakult a képviselők bekerülési csatornák szerinti összetétele. A 2010-es Fidesz-KDNP-győzelemig a női képviselők

selők csökkenő arányban kerültek be országos listáról, és növekvő arányban az egyéni választókerületekből. 2010-től a tendencia ezzel ellentétes, csökkent az egyéni választókerületből és emelkedett a listáról érkező nők aránya. 2014-ben a nők egyötöde, a férfiak több mint a fele egyéni képviselőként került a parlamentbe. A nők négyötöde, a férfiak alig fele országos listáról nyert mandátumot.

11. ábra. A parlamenti képviselők megoszlása bekerülési módok és pártok szerint 2010-ben és 2014-ben

Forrás: Saját számítás a http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html, http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html alapján.

A kedvező feltételeket kínáló politikai pozíciók korlátozottan állnak rendelkezésre, és erőteljes verseny folyik a birtoklásukért. Ebben a versenyben a nők a férfiaknál kisebb számban indulnak – és még ritkábban győznek. Alapvető kérdés, hogy a képesség, a készség, az akarat vagy a feltételek hiánya hozza-e létre a versenybeli különbségeket a nemek között? A nők nemzetközi tekintetben alacsony parlamenti arányában a győztes pártok jelöltállításának és győzelmi arányának volt meghatározó szerepe. A nők megválasztási esélye az egyéni választókerületekben a férfiaknál rosszabb. Ez azonban nem mond semmit a végeredményről, mert a választók elsősorban pártokra szavaznak, és nem a jelöltekre. Egyéni választókerületből csak a Fidesz-KDNP-pártszövetségből kerültek be nők, amely pártszövetségben volt a legalacsonyabb a nők jelenléte a jelöltek között. Bár emelkedett a nőjelöltek aránya az országos listán a győztes párt soraiban, de itt volt a legrosszabb a nők helyezése. Az első harminc jelölt között egy nő volt.¹² Frontembereik foglalják el az esélyes pozíciókat, akik között a férfiak vannak túlsúlyban, hogy az egyéni választókerületi vereség esetén is biztos bejutók legyenek.

¹² Dr. Mátrai Márta Mária.

A nők hatalombeli részvételének látszatra feltérképezett területén kérdések sora megválaszolatlan. Hacsak nem a formális válaszra vagyunk kíváncsiak. Kik kívánnak több női politikust a hatalomba? Vajon az egész magyar társadalom vagy a nőtársadalom egésze kiállt több női politikusért? Netán csupán egy szűk értelmiségi réteg? Ha sokak kívánsága, akkor miért nem realizálódik a vágy? Ha csak keveseké, akkor mi haszna van a nők nagyobb arányban követelő írások, konferenciák sokaságának, női esélyegyenlőséget forszírozó kutatásoknak, európai uniós és ENSZ-bürokráciának? És ha hatalomba kerülnek a nők, kinek jó? A nőknek, a társadalomnak? Változik-e bármi ebben a súlyos társadalmi kérdésekkel küszködő közép-európai térségben? Milyen feltevések mellett vállalják a női érdekek képviselését a női politikusok, és vajon csak ők vállalják-e vagy ők sem? Kiknek az érdekét jelenítik meg, és kiknek az érdekét kellene megjeleníteniük?¹³ Kik azok a nők, akik a politikai hatalomra aspirálnak? Milyen kompetenciákkal rendelkeznek, és mennyiben különböznek férfi társaiktól? És a különbségek hasznosak-e a női érdekek képviselésében? Egyáltalán vannak-e önállósult és nagy tömegeket megragadó női érdekek? Milyen társadalmi és egyéni következményekkel jár a tradicionális szerepfelosztás lazítása, netán felszámolása? Vajon ez kiknek az érdeke, és milyen célt szolgál? Mennyire és hogyan gátolják a humánus szempontú kívánalmakat a piaci/munkaerőpiaci mechanizmusok? És ha gátolják, miként lehet és célszerű beavatkozni, kinek és milyen szinten? A kérdéseket lehet sorolni, választ csak a jelenlegi mainstream logikától elszakadva lehet/ne megválaszolni tudományos kutatások talaján. Amire sem szándék, sem anyagi forrás nincs.

Sok ezer oldal szakirodalom tanulmányozásából számomra az a következtetés adódik, hogy vagy meg sem fogalmazódnak lényeges kérdések, vagy felszínes, sommás válaszok születnek. Ki-ki érdeke, értékválasztása, pártelkötelezettsége talaján érvel. Mindenre és az ellenkezőjére felsorakoztathatók szakírók és mozgalmi képviselők. A női érdek képviselése nem az esélyegyenlőség (a megközelítőleg azonos hatalmi részvétel) meglétének, vagy hiányának múlik.

A női érdek érvényesítése nem azonos az esélyegyenlőség követelményével. Kérdés, hogy milyen női érdek érvényesítése a kívánatos, és kinek/kiknek az érdeke? A nők társadalma ugyanis nem homogén, hanem számtalan dimenzió mentén struktúrált, az egyes nőrétegek érdekei jelentősen különböznek egymástól. A magasan képzett nők például inkább vállalnak sorsközösséget a hasonlóan képzett férfiakkal, semmint a perifériára sodródott nőtársaikkal. Kérdés, hogy megfogalmazható-e olyan közös érdek, amely köré a nők egységesen felsorakozhatnak?

Megválaszolandó kérdés továbbá, hogy ki képviselje a megfogalmazható női érdekeket? Az érintettség jogán maguk a nők? Hazai és nemzetközi tapasztalatok szerint, attól, hogy a nők bekerülnek a hatalmi pozíciókba, még nem biztosított, hogy

¹³ Sokak körében váltott ki megrökönyödést *Szabó Timea* (Együtt-PM) törvényjavaslata, aki anaként azt javasolta, hogy felére csökkentés azoknak a nőknek a büntetési tételét, akik gyermeküket a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után megölik.

női érdekeket képviselnek. Miközben a huszadik század több nagy formátumú női politikust termelt ki,¹⁴ többségük egyáltalán nem a nődimenzióban ragadta meg a tennivalóit. Ahhoz, hogy első számú vezetők lehessenek, az ország sorskérdései, pártjuk politikája határozta meg prioritásaikat, melyek között az elkülönült, önállósult nőkérdés ritkán szerepelt. Szakirodalmi forrás szerint a nők nem saját nemük képviselőjeként vannak jelen a hatalomban, sőt magukat sem nőként jelenítik meg (Nash [2003]). A hazai nőképviselek többsége is ekként nyilatkozik.

A politikus nők szerepvállalása kapcsán gyakran felmerülő kérdés, hogy vajon különbözik-e és miben a nők és férfiak értékrendje, látásmódja, aminek érvényesülése közelebb visz a valóság megismeréséhez, a társadalom hatékonyabb és humánusabb működtetéséhez? A mindennapokban tapasztaljuk, és számtalan felmérés igazolja, hogy nők és férfiak értékrendje, felfogása különbözik. Vizsgálatok szerint a nők érzékenyebbek az embereket közvetlenül érintő szociális kérdésekre, melyeket nagyobb létszám és érdekérvényesítő erő mellett nyíltan tudnak és mernek vállalni. Hazai és nemzetközi tapasztalatok azonban azt igazolják, hogy ezek a kérdések csak akkor kerülhetnek be a parlamenti diskurzusba, ha azt a pártjuk felkarolja. A pártok nőképviseleire is az együttszavazás jellemző.¹⁵ Ebből a nézőpontból tehát nem a női jelenlét, hanem a pártok nő- és szociális kérdések iránti elkötelezettsége a meghatározó. Az első lépés tehát nem a nők parlamenti jelenlétének forszírozása (akár kvóták bevezetésével), hanem a pártok arculatának humanizálása. Kérdés, hogy ez lehetséges-e és hogyan, valamint a nők miként tudnak ebben hatékonyan közreműködni? Egyáltalán mi a hatalomba került nők érdeke? Tudjuk, hogy ugyanaz, mint a férfiaké: a hatalom megszerzése és megtartása. Nem a hatalom humanizálása.

Hazai és nemzetközi terepen egyaránt tapasztalhatjuk, hogy a nők növekvő parlamenti részvétele mellett még nem biztosított a női érdekek artikulálása, és csak csekély női hatásról lehet számot adni a világ sok országában a politikai döntéshozatali szférákban. Az országok többségében a nők térnyerése ellenére a parlamenti tematika nélküli a nők helyzetét érintő alapvető kérdések megvitatását, a nemek közötti egyenjogúság ritkán szerepel a napirendben. A pártok kevésbé törődnek a női érdekek képviseletével, a parlamentek többségében a felmérés szerint nem érvényesül a „gender mainstreaming”, azaz, hogy minden döntésnél mérlegeljék a döntések nemekre gyakorolt hatását (*Inter-Parliamentary Union* [2008]). Szakirodalmi és mozgalmi megközelítések szerint a nők csekély befolyása kis létszámukkal magyarázható. Nemzetközi tapasztalatok szerint a „kritikus szint” (egyharmad körüli érték)

¹⁴ Margaret Thatcher (Egyesült Királyság) Kim Campbell (Kanada), Edith Cresson (Franciaország), Mary Robinson (Írország) Golda Meir (Izrael), Tansu Ciller (Törökország), Indira Gandhi (India), Benazir Bhutto (Pakisztán), Corazon Aquino (Fülöp-szigetek) Eva Duarte Peron (Argentína), Winnie Madikizela-Mandela (Dél-Afrika), Gro Harlem Brundtland (Norvégia), Vigdis Finnbogadottir (Izland) Részletesebben lásd Christensen, M. K. I.: *Worldwide Guide to Women in Leadership*. <http://www.guide2womenleaders.com>.

¹⁵ Mindenütt a világon a kormányon levő pártok parlamenti nőképviselei is megszavazzák a más nemzetek ellen indított háborúkat, minek nyomán nők és gyerekek tömegei halnak meg.

hozza létre azt a támogató közeget, amiben a nők vállalják a női érdekek képviseletét, érezhetően alakítják, befolyásolják a törvényhozó szervezet kultúráját, tematikáját, a közvélemény felfogását.

Ha ez így van, akkor a nők esélyegyenlőségének megteremtése, a számarányuknak megfelelő hatalombeli képviselet előrelépést jelenthet a női érdekek képviseletében. Korlátozza azonban a tömegek mozgósító erejét, hogy a nemek esélyegyenlőségének kérdése a nemzetközi szervezetek és a nőmozgalmak tevékenységében öncélként jelenik meg. Ezért nem vezet sehová, és ezért csekély a női (és férfi) szolidaritás. Tapasztalatok szerint a tömegek megmozdítása alapvető társadalmi célok, a tömegek mindennapjait érintő problémák megfogalmazásával eredményes. Kérdés, hogy mi az alapvető társadalmi cél, amely a társadalom tagjainak érdekeivel találkozik? Ami mögé nők és férfiak tömegei felsorakoznak, felsorakoztathatók. Történelmi tapasztalatok és -tragédiák fényében a hosszú távú társadalmi cél a népesség egészséges fizikai, szellemi és lelki állapotának fenntartása és fejlesztése lehet. Ebben a társadalmi erőterben a család szerepe meghatározó, amely a népesség újratermelésének/bővítésének alapzata, s amely a felnövekvő generációk fizikai, szellemi és lelki állapotának minőségéért felel. Esélyegyenlőség nem egymás ellen, hanem egymásért és a jövő generációkért. Tudatában kell lennünk annak, hogy a jelenlegi társadalmi környezet, a piacgazdaság, nem a humánus értékek köré szerveződik. Társadalmi konfliktusaink forrása rendszerjellegű: a humánus elvárások és a piaci/munkaerőpiaci mechanizmusok ütközésének eredménye. A jövő fontos kérdése, hogy sikerül-e a konfliktust feloldani, milyen mértékben és milyen módon.

Irodalom

- CRASKE, N. [2003]: „Visszaférfiasodás” és a neoliberális állam Latin-Amerikában. In: *Randall, V. – Waylen, G. (szerk.): Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest. 142–169. old.
- INTER-PARLIAMENTARY UNION [2008]: *Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments.* Series Reports and Documents. No. 54. Geneva.
- KONCZ K. [2006]: *Nők a politikai hatalomban. Számvetés a rendszerváltástól napjainkig.* Magyar Női Karrierfejlesztési Szövetség. Budapest.
- LOVENDUSKI, J. – NORRIS, P. [1993]: *Gender and Party Politics.* Sage Publications. London.
- MAGYAR KÖZLÖNY [2011]: *2011. évi CCIII. törvény Az országgyűlési képviselők választásáról.* 165. sz. 41095–41181. old.
- NASH, K. [2003]: Túl a liberalizmuson? Feminista demokráciaelméletek. In: *Randall, V. – Waylen, G. (szerk.): Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest. 70–86. old.
- PALASIK M. (szerk.) [2007]: *A nő és a politikum. A nők politikai szerepvállalása Magyarországon.* Napvilág Kiadó. Budapest.
- RANDALL, V. – WAYLEN, G. (szerk.) [2003]: *Társadalmi nem, politika és állam. Feminista társadalomtudományi tanulmányok.* Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest.

Summary

Since the political transformation, the presence of female MPs has fallen drastically in the parliaments both in Hungary and in other countries of the region. Their proportion was/is always about 10 percent in Hungary, which is an extremely low figure compared with other (European) countries. The 2014 parliamentary election has resulted in the lowest number of female MPs since the political transformation. This was due to the decrease of the representatives' total number, however, the fall in the number of female MPs was smaller than that of male parliamentarians, so the proportion of women rose. The nomination practice and victory proportion of the leader parties have defined women's parliamentary position. The majority of parties preferred man candidates, their bigger proportion was nominated in individual constituencies and on the national list, and they got generally better places on the lists, too. Party politics has a decisive role in promoting gender equality. The parties decide on the candidates and their places on the lists as well as on the questions getting to the agenda, and women also vote along party-line.

A kisgyermeket nevelő nők karaktercsoportjai

Dr. R. Fedor Anita,

a Debreceni Egyetem
adjunktusa

E-mail: fedor.anita@foh.unideb.hu

Dr. Hajnal Béla

kandidátus, a Debreceni Egye-
tem és a Nemzeti Közszerződési
Egyetem habilitált főiskolai
tanára

E-mail: hajnal.bela@foh.unideb.hu

Jelen tanulmány egy, a kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci integrációját, munkavállalási attitűdjét feltáró, átfogó elemző munka egyik szegmensét mutatja be. A szerzők vizsgálatukban több hipotézist is megfogalmaznak, de alapvetően arra keresik a választ, hogy meddig maradnak a gyermeket vállaló nők gyermekgondozási szabadságon, mikorra időzítik a munka világába történő visszatérést, illetve milyen tényezők befolyásolják munkavállalási szándékaikat. Empirikus munkájuknak több vezérfonala volt, melyek közül jelen írásukban a kisgyermeket nevelő nők főbb karaktercsoportjait meghatározó eredményeket mutatják be.

Mivel a gyermekvállalást követő munkaerő-piaci visszatérést több tényezővel (például a gazdasági helyzettel) párhuzamosan a nemi szerepekhez kapcsolódó vélekedés ugyancsak nagyban meghatározza, ezért a szerzők, elsősorban hazai vizsgálati eredményekre támaszkodva, e szerepfelfogások alakulását is felvázolják a kutatási előzmények tekintetében. Elemzésük alapötletét az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézetben végzett, a gyermeket nevelő anyák munkaerő-piaci lehetőségeiről szóló országos kutatás adta. A szerzők a minta, illetve az adatgyűjtés eszközének megválasztásánál teljes mértékben az ebben alkalmazottakat követték annak érdekében, hogy a megyei eredmények összevethetők legyenek az országos vizsgálat adataival.¹

TÁRGYSZÓ:
Munkaerőpiac.
Nők.
Attitűd.

¹ A szerzők ezúton is köszönetet mondanak az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet projektigazgatójának, hogy a *Szűcs Ildikó* [2005] által alkalmazott kérdőívet rendelkezésükre bocsátotta.

Számos hazai kutató vizsgálta, hogy milyen jellemzőkkel írható le a szerepfelfogások alakulása, és több elemző munka született a fizetett munkához, a gyermekneveléshez és -vállaláshoz kapcsolódó értékek, attitűdök munkaerő-piaci hatásának feltérképezésére is. A nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi vélekedést vizsgáló kutatások sora ugyancsak hosszú. A hazai demográfusok, szociológusok szép számban tárták a szakmai közönség elé elemző munkáik eredményeit, így például *Pongráczné-S. Molnár* [1994], [2011]; *S. Molnár* [1999]; *Pongráczné* [2001], [2005]; *Vaskovics* [2000]; *Pongráczné-Spéder* [2002]; *Spéder* [2001], [2006]; *Kapitány-Spéder* [2009]; *Blaskó* [2005], [2006], [2011].

Az 1950-es évektől a keresőtevékenység beépült a nők életébe. A társadalom azonban ellentmondásos álláspontot képviselt a nők munkavállalását illetően. *Pongráczné* és *S. Molnár* hetvenes években végzett kutatásaiból kiderül, hogy hazánkban mind a kisgyermeket nevelő nők, mind pedig a közvélemény az anyák elsődleges feladatának a gyermeknevelést tartotta, s az „apa, mint pénzkereső” modellt preferálta. A rendszerváltozás utáni időszakban bekövetkezett változások azonban jelentősen módosították a nők munkaerő-piaci és családon belüli helyzetét (*Blaskó* [2005]).

Pongráczné-S. Molnár [1994] a nők munkavállalási szándékait, karrierorientációját, a munka és a család szerepét, valamint a családi munkamegosztás helyzetét vizsgálta. Az eredmények alapján kiderült, hogy a munkavállalás legfőbb motivációja a pénzkeresés mint anyagi kényszer, ugyanis a megkérdezett anyák elkötelezettek voltak a tradicionális értékek iránt. Ez egybeesik a 70-es évekbeli kutatás megállapításaival, mely ugyanígy a hagyományos férfi-női szerepek elsődlegességét hangsúlyozta. (Ennek jelentősége leginkább abban ragadható meg, hogy a két vizsgálat között 17 év telt el.) Az eredmények továbbá azt is mutatják, hogy az értelmiségi, magas iskolai végzettséggel rendelkező nők körében ugyancsak erősödött a hagyományos családi szerepmegosztás iránti igény (*Vaskovics* [2000], *Blaskó* [2005]).

2002-re azonban mind a nők, mind a férfiak megengedőbbé váltak a női munkavállalást illetően. Akkor már nem mutatkozott olyan nagyfokú egyetértés a munka világából való végleges kivonulás tekintetében, mint korábban, ehelyett sokan a részmunkaidős foglalkoztatást támogatták. Erősödött az a felfogás is, hogy a munkavállalás a nők természetes vágya, mely nem ássa alá a családi élet harmóniáját, s nem állja gátját a gyermeknevelésnek; a többség azonban még mindig a hagyományos nőszerepek mellett voksolt (*Pongráczné* [2003], [2005]; *Blaskó* [2005]).

Pongráczné–Spéder [2002] a munkaerő-piaci karrierről alkotott vélemények tükrében megállapította, hogy a magyar nők számára a szakmaikarrier-igényt felülmúlja a gyermeknevelés fontossága. De egyre többen vélekednek úgy, hogy a fizetett munkába való bekapcsolódás nemcsak a család jövedelmének bővítése, hanem az önmegvalósítás igénye miatt is fontos (*Tóth* [2000]).

A nők életük során, az aktuális családi² és életkorciklusoknak megfelelően, egyszerre több szerepet is betöltenek. A kétkeresős családmóddal térhódítása életre hívta a modern társadalom nőtagjaira jellemző ún. „kettős”, családi (anyai) és munkaerő-piaci szerep jelenségét (*Spéder* [2001]). A szakirodalomban ez olykor kettős teher megfogalmazásban jelenik meg, noha nem azt jelenti, hogy valamiféle erőszakos, a nők akarata ellenére történő folyamatról van szó. Inkább arra utal, hogy a nők tömeges munkába állásával a háztartással kapcsolatos, nem fizetett munka mennyisége és az arra fordított idő sem csökkent. Ennek ellenére a nők nagy része nem ért egyet az egyik vagy másik szerep huzamosabb idejű kizárólagosságával, sokkal inkább jellemző, hogy egyszerre több funkciót is fontosnak tartanak (*Spéder* [2001], [2006]). A foglalkoztatottság a női identitás részévé vált, az anyai szerep megélése pedig szinte létkérdés. A gyermektelenek mindössze 6 százalékról mondható el, hogy tudatosan választották ezt az életformát (*Kapitány–Spéder* [2009]).

2000 és 2009 között kissé modernebb, munkaorientáltabb lett az értékrend, és visszafogottabbá vált az erőteljes gyermek- és családcentrikusság. A demográfiai és strukturális jellemzők (leginkább a család és a munka összhangjának) tekintetében egyöntetűbb véleményen volt a lakosság. Ugyanakkor továbbélt a tradicionális szerepmegosztással kapcsolatos hagyományos szemléletmód is (*Pongráczné–S. Molnár* [2011]).

Hajnal [2013] recenziójában a statisztika új ágának, a genderstatisztikának a kialakulásával kapcsolatosan kiemeli, hogy a nők foglalkoztatása, egészségének védelme szükséges, de nem elégséges feltétele hátrányos megkülönböztetésük megszüntetésének.

Összességében megállapítható, hogy a magyar társadalom tagjainak nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdje mind nyugat-európai viszonylatban, mind a volt szocialista országok tekintetében tradicionális beállítottságú, mivel a hagyományos szerepmegosztást tartják kívánatosnak. Ennek oka leginkább a társadalmunk erős családcentrikusságával, familiarizmusával magyarázható, mely kiegészül a keresőtevékenység és a gyermekneveléssel összefüggő feladatok összeegyeztethetőségének

² *Komlósi* [1997] (*Hill és Rodgers* alapján) nyolc családi életciklust különít el: a családban 1. új házasságok, 2. (0–3 éves) csecsemő vagy kisgyermek, 3. (3–6 éves) óvodáskorú gyermek, 4. (6–14 éves) iskolás gyermek, 5. (14–18 éves) serdülő gyermek van; illetve a család 6. felnőtt gyermekét bocsátja ki, 7. magukra maradt még aktív szülőkből, vagy 8. inaktív idős szülőkből áll.

konfliktusával.³ Ezt az összegző megállapítást Frey [2009] eredményei, illetve Surányi–Danis [2009] megállapításai is megerősítik, mely szerint az anyák jelentős része fontosnak tartja, hogy otthon maradjanak a gyermekükkel a rendelkezésükre álló gyermekgondozási szabadság maximális időtartamáig. Bár az elmúlt két évtizedben erősödött a nők fizetett munkájának elfogadása, ez elsősorban megélhetési okokra vezethető vissza. A tradicionális szerepfelfogás igénye viszont egyúttal azt vonja maga után, hogy nemzetközi összehasonlításban a hazánkban élő nők végzik a legtöbb házi munkát (Blaskó [2005], Pongráczné–S. Molnár [2011]).

1. táblázat

A 20 és 74 év közötti férfiak, illetve nők napi gyermekgondozással töltött ideje kilenc európai országban (óra és perc/nap)

Megnevezés	Belgium	Németország	Észtország	Franciaország	Magyarország	Szlovénia	Finnország	Svédország	Egyesült Királyság
Az egy háztartásban élő szülők 6 évnél fiatalabb gyermekük gondozására fordított ideje									
Nők	1:54	2:18	2:39	1:57	2:56	2:23	2:24	2:10	2:22
Férfiak	0:51	0:59	0:50	0:40	1:11	0:56	1:03	1:07	1:00
Foglalkoztatott nők	1:40	1:44	1:40	1:41	1:58	2:16	2:02	2:08	2:08
Foglalkoztatott férfiak	0:50	0:57	0:50	0:37	1:09	0:55	1:01	1:07	0:58
Az egy háztartásban élő szülők 7 és 17 év közötti gyermekük gondozására fordított ideje									
Összesen	0:24	0:22	0:19	0:20	0:30	0:13	0:14	0:32	0:20
Nők	0:32	0:32	0:28	0:30	0:40	0:19	0:19	0:39	0:26
Férfiak	0:16	0:13	0:10	0:09	0:21	0:07	0:09	0:24	0:12
Foglalkoztatott nők	0:29	0:26	0:26	0:25	0:32	0:17	0:17	0:38	0:23
Foglalkoztatott férfiak	0:16	0:14	0:10	0:09	0:20	0:07	0:09	0:25	0:12

Forrás: Herche [2010].

Az 1. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a munkahely jelentős időt vesz el a családi tevékenységekben való részvételtől – különösen igaz ez a nőkre –, ezáltal

³ „Az ideológiai familiarizmust legegyszerűbben „családcentrikusságnak” nevezhetjük. Eszerint a család és a családi kapcsolatok az élet minden más területénél nagyobb fontosságot élveznek az emberek értékrendjében. A család olyan társadalmi mintaintézmény, ami a szolidaritás, a proszociális viselkedés iskolájaként a „kóros individualizmus”, az „egoista önzés” ellenpárjaként fogható fel. A familizmus mint társadalmi állapot fogalma ellenben olyan társadalmak leírására szolgál, amelyekben az embertársakba és a társadalmi intézményekbe vetett bizalom szintje igen alacsony. Ezért az emberek számára csupán a családi kapcsolatok képesek valamiféle védelmet nyújtani. E felfogás szerint a familizmus valójában az egoizmus, az individualizmus *szinonimájaként* fogható fel.” (Dupcsik–Tóth [2007] 324. és 325. old.)

konfliktust generál(hat) a családi szerepek gyakorlásában; tehát feltételezhető, hogy a munka és a család/ magánélet összeütközése nagymértékben az időhiány „számlájára” írható (Hall [2002] 237. old.).

Napjainkban kiterjedt nemzetközi szakirodalom hangsúlyozza a nemi szerepekhez kapcsolódó attitűdök és a nők munkaerő-piaci magatartása közötti viszony meghatározó szerepét. Bár ez egészen az 1990-es évekig elhanyagolt kutatási terület volt, Hakim [2000] a preferenciaelmélet megalkotásával felhívta a figyelmet a téma fontosságára. Elméletének kiindulópontja az volt, hogy a nők nem tekinthetők egységes, homogén társadalmi csoportnak, akiknek értékei, aspirációi azonosak, hiszen életmód-preferenciáik különbözhetnek. Három ideáltípust különít el: az adaptív, a munka- és a családcentrikus nőket. Az első csoportba tartozik a nők többsége (60 százaléuk), a másik kettőbe pedig 20-20 százalékuk. Elképzelése szerint a modern társadalmakban a nők preferenciái a fő mozgatóerők, s ezek határozzák meg, hogy a gyermekekre és a családdal kapcsolatos teendőkre helyezik-e a hangsúlyt, vagy inkább a munkaerő-piaci szerepvállalás felé fordulnak. A szerző osztja azt a nézetet, hogy a strukturális és a gazdasági tényezők bizonyos – bár egyre kisebb – mértékben korlátozzák a szabad döntést a két szféra között. Hakim [2002] hangsúlyozza a motiváció, a személyes életcélok, attitűdök és értékek jelentőségét is, és kiemeli, hogy a preferenciák nem függetlenek az adott kultúrától, a vizsgált társadalomban uralkodó normáktól, értékektől, valamint az ország munkavégzéssel, gyermekneveléssel kapcsolatos intézményi és jogszabályi háttérétől. Mindezeket túl ugyancsak meghatározó jelentőségű a családi állapot és minden olyan jellemző (például az iskolai végzettség, a családban nevelkedő gyermekek száma, életkora), melyek szélesítik, illetve szűkítik a választási lehetőségek körét.

Hasonlóan Hakimhoz, Crompton és Harris [1999] is a nemi szerepekhez kapcsolódó kulturális normák szerepét hangsúlyozzák a nők munkavállalásának megítélésében. Kangas és Rostgaard [2007] ehhez még azt is hozzáteszik, hogy a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűd a gyerekek számától, a család szerkezetétől és az egyén munkaerő-piaci helyzetétől függ.

Jelen empirikus vizsgálatunkban Hakim példáját követve tettünk kísérletet arra, hogy megalkossuk a kisgyermeket nevelő nők karaktercsoportjait Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában.

1. A kisgyermeket nevelő nők demográfiai jellemzői

Az empirikus vizsgálat adatgyűjtésére 2010 és 2012 között, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 450 fő, 0–7 éves gyermeket nevelő nő személyes megkeresésé-

sével került sor. A mintavételt több lépcsőben, a védőnői szolgálat segítségével hajtottuk végre. Első lépcsőben a településtípusokat határoztuk meg. A megye 11 kistérséget ölel fel, 25 városból (ebből egy a megyeszékhely) és 204 községből áll. Második lépcsőben kiválasztottuk a mintába kerülő településeket (összesen 21-t). A lista összeállításánál fontos szempont volt, hogy abban minden településtípus megjelenjen. Ezt követően a 21 település védőnői körzetében/körzeteiben összegyűjtöttük a 7 év alatti gyermekkel rendelkező családok számát, és ezek arányában osztottuk el a kérdőíveket a települések között. Majd a védőnői körzeteket felkeresve, véletlen mintavétellel választottuk ki a megkérdezni kívánt kisgyermekes nőket (így létszámtól függően minden harmadik-negyedik, nyilvántartásban szereplő kismama véleményét kikérhettük). A lekérdezett kérdőívekből 427-et találtunk elemzésre alkalmasnak, közülük a dolgozó anyák 212 főt, a gyesen/gyeden lévő anyák 215 főt jelentenek (R. Fedor–Fónai [2013], R. Fedor–Takács [2013]).

A mintába került nők kormegoszlása változatos képet mutat. A legidősebb 44, a legfiatalabb 18 éves volt. Többségük (76,1 százalékuk) 1974 és 1985 között született, vagyis 2010-ben a 25–36 éves korosztályhoz tartozott, ami egyben szemlélteti az első gyermek vállalásának általánosan későbbre tolódott idejét is. Napjainkban a magyar nők átlagosan 30 évesen szülik első gyermeküket (Kapitány–Spéder [2012]), míg a vizsgálatunkban részt vett, válaszadó anyák átlagosan 25,6 évesen, és a megkérdezés időpontjában életkoruk 31 év volt. Az utóbbiak szülési átlagéletkora tehát 4,4 évvel eltért a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet által országosan mért, 2011. évi adattól.

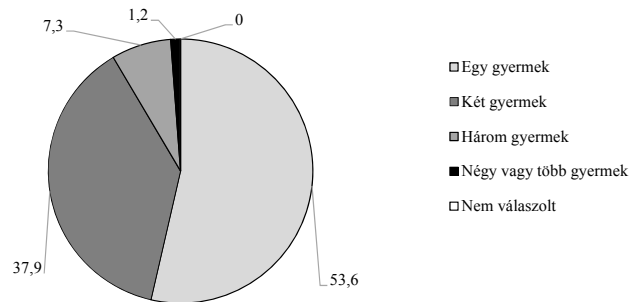
A hazai demográfiai helyzetet tükrözi, hogy a vizsgált sokaságban az egy gyermeket nevelő anyák vannak többségben (53,6%), 37,9 százalékuk kettő, 7,3 százalékuk három, 1,2 százalékuk pedig négy vagy több gyermeket nevel. Az átlagos gyermekszám 1,56, ami a hazánkban mért teljes termékenységi arányszámhoz (2011-ben 1,25) (Kapitány–Spéder [2012]) viszonyítva sokkal kedvezőbb.

Az édesanyák legnagyobb részét az érettségizettek (44%) és diplomások (31%) alkotják, őket követi a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők csoportja (13,6%), és csak jóval kisebb arányt képviselnek a nyolc (4,5%) vagy annál kevesebb általános iskolai osztályt végzett személyek (1,6%). Mintánkban felülreprezentáltak a diplomával és az érettségivel rendelkező nők, melynek magasabb válaszadási hajlandóságuk az oka.

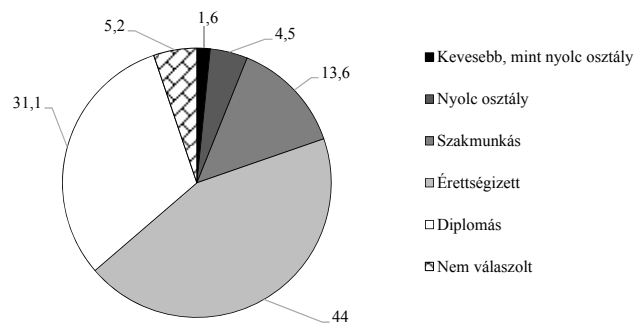
A családi állapot tekintetében megfigyelhető, hogy a megkérdezettek legnagyobb hányada, 79,1 százaléka házas, élettársi kapcsolatban 14 százalékuk él. Az elváltak mindössze 1,4 százalékot tesznek ki, és hasonlóan alacsony a hajadonok (1,6%), illetve az özvegyek aránya (0,2%) is. (Lásd az 1. ábrát.)

1. ábra. A mintában szereplő kisgyermekes nők
gyermekszám, iskolai végzettség és családi állapot szerinti megoszlása
(százalék)

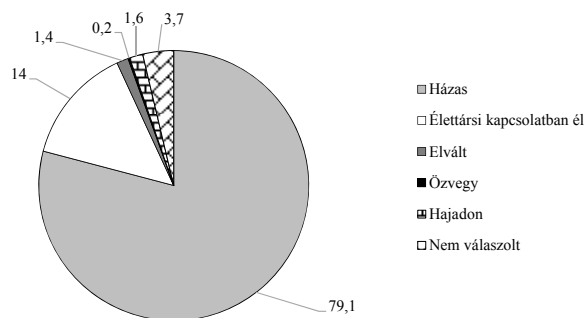
a) Gyermekszám szerinti megoszlás (N = 427)

b) Iskolai végzettség szerinti megoszlás (N = 405)

c) Családi állapot szerinti megoszlás (N = 412)

Megjegyzés. Az elemzésre alkalmasnak talált kérdőívek száma (427 darab) nemválaszolás miatt tér el a mintában szereplő kisgyermekes nők iskolai végzettség és családi állapot szerinti megoszlásánál közölt adatoktól (405 és 412 darab).

Forrás: Itt és a további táblázatokban saját számítás.

2. A kisgyermeket nevelő anyák karaktercsoportjai

Kutatásunk egyik fázisában – ahogy azt már korábban említettük – olyan újabb változókat és modelleket kerestünk, melyek az anyák munkaerő-piaci viselkedését magyarázhatják. Ennek részeként a mintánkon belül előbb különböző karaktereket különítettünk el, majd ezeken keresztül vizsgáltuk az anyák munkaerő-piaci visszatérésre vonatkozó döntéseit.

Kérdőívünk 27 állítást tartalmazott. (Lásd a Függelék F1. táblázatát.) Először a Kaiser–Meyer–Olkin- (KMO-) próbát és a Bartlett-tesztet végeztük el.⁴ A KMO-próba értéke a teljes mintában 0,948, a Bartlett-teszt p -értéke 0,000 volt, míg a gyeden/gyesen levő kismamáknál (mint első almintán) 0,898 és 0,000, a második almintát alkotó dolgozó anyák esetében pedig 0,950 és 0,000. Az eredmények szerint tehát a vizsgált változók alkalmasak az elemzésre.

Így ezt követően faktoranalízist végeztünk a teljes mintára és a két almintára vonatkozóan, több új, az F1. táblázatban felsorolt állításokkal erősen korreláló faktort hozva létre. A következőkben az eredményeket ismertetjük.

A teljes mintánál a 27 állításból négy csoport különíthető el a rotált faktorsúlymátrix alapján. Az első faktor a teljes variancia 18,4, a második a 14,7, a harmadik és a negyedik a 13,9 és az 5,9 százalékát magyarázza (tehát együttesen 52,9 százalékot tesznek ki). (Lásd az F2. táblázatot.)

A teljes mintában a véleménycsoportok alapján a következő attitűdök rajzolódnak ki:

1. *Alkalmazkodó* (F1): a családon belüli és a munkaerő-piaci szerepek összehangolását hangsúlyozza.

2. *Családcentrikus* (F2): a gyermek érdekeit, a vele otthon töltött idő fontosságát helyezi előtérbe, egalitárius elveket vall. Fontosnak tekint a férfiak és nők közötti családon belüli munkamegosztást. Számít az apa gyermeknevelésben nyújtott segítségére. Központinak tekinti az állam szerepét, elismerését a gyermeket nevelők szempontjából.

3. *Összehangoló-egyensúlyozó* (F3): a materiális célokkal szemben a gyermek szeretetének fontosságát hangsúlyozza. Értékrendje közép-pontjában a gyermek iskoláskoráig az anyai gondoskodás áll. A családpolitikai eszközökön belül a gyermekvállaláshoz kötődő pénzbeli ellátások egyenlő elosztását vallja, de nem tart igényt állami gyermekgondozásra a gyermek hatéves kora előtt. A házi munkában, gyermeknevelésben a szülők egyenlő teherviselése mellett érvel.

⁴ A KMO-próba megmutatja, hogy a változók alkalmasak-e a faktorelemzésre, a Bartlett-teszt pedig a változók közötti szignifikanciát méri. Amennyiben a KMO értéke kisebb, mint 0,5, a változók korrelációja nem teszi lehetővé a faktoranalízist; míg a 0,9-hez közeli érték szoros változók közötti kapcsolatra utal.

4. *Karrierépítő* (F4): az egyéni felelősséget helyezi a gyermek eltartásában, nevelésében előtérbe.

A gyeden/gyesen levő anyáknak a megadott állításokkal kapcsolatos véleménye nagyban eltért egymástól. Esetükben az elemzés eredményeként nyolc faktort sikerült elkülöníteni, mely a teljes variancia 64 százalékát magyarázza. A gyeden/gyesen levő anyák csoportjának meghatározó attitűdtípusai (faktorai) a következők. (Lásd az F3. táblázatot.)

1. *A munkaerő-piaci körülményekhez alkalmazkodó attitűdűek* a hagyományos szerepmegosztástól „távolodó” állításokat vallják („A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget.”, „Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.”).

2. *A családi háttér erőforrásait hangsúlyozó attitűd* („Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.”).

3. *Az anyák munkaerő-piaci önállóságát kiemelő attitűd* („Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képeznie kell magát.”, „Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.”).

4. *A tradicionális nemi szerepmegosztás mellett érvelő, az anya keresőtevékenységét kényszerként megítélő attitűd* („Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.”, „Az államnak jobban kellene támogatni a gyereket nevelő családokat.”, „A munka a kisgyerekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.”, „A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életről kell gondoskodnia.”).

5. *A gyermek eltartásában, nevelésében az egyén felelősségét hangsúlyozó attitűd* („Mindenki csak annyi gyereket vállaljon, amennyit el tud tartani.”, „Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.”).

6. *Gyermekközpontú, egalitárius elveket valló attitűd* („Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.”, „Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.”, „A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye”).

7. *A hezitáló, borúlátó attitűdűek* a nemi szerepmegosztásban liberálisak, de pesszimisták, a gyermekvállalást egyértelműen munkaerő-piaci hátránnyá alakítják („A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.”, „A szülés előtt elért

szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.”, „A munkáltatók általában elvárják a túlórákat.”).

8. *Modern, munkaközpontú attitűd* („Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.”, „A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösségre.”, „A munka hozzátartozik az ember életéhez.”).

A gyeden/gyesen levő anyákkal szemben a dolgozó anyáknál a faktorelemzés eredménye szerint csak három állításcsoportot lehetett elkülöníteni, mely a teljes variancia 57,6 százalékát magyarázza. (Lásd az F4. táblázatot.) Ezek a következők:

1. *Posztmodern, munkaerő-piaci értékek mellett elkötelezett attitűd* („Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.”, „Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képezni kell magát.”, „Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.”, „Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.”, „A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösségre.”, „A munka hozzátartozik az ember életéhez.”).

2. *Hagyományos értékeket valló, gyermekközpontú, de az alkalmazkodás felé hajló, az apa családfenntartó szerepét kiemelő, a kétkezes családmódellet kényszerként definiáló attitűd* („Nem érdemes előre tervezni a családi életet és karriert, mert nagyon sok a bizonytalanság.”, „Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.”, „A munka a kisgyerekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.”, „Nem az anyagiak, hanem a gyerekek szeretete számít igazán.”, „A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életéről kell gondoskodnia.”, „A férj állása a stabil alap, azt kell minden áron megtartani, és az anyának kell olyan állást találni, ami összeegyeztethető a családi élettel.”, „Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.”, „Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.”, „A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye.”).

3. *Hezitáló, múltba tekintő, nehézségekre koncentráló, az anyák munkaerő-piaci szerepvállalását pesszimistán értékelő attitűd* („A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget, aki lemarad, azon nem fognak segíteni.”, „Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.”, „A szocializmus alatt sokkal biztosabb és könny-

nyebb volt a kisgyermekes nők helyzete.” „Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.” „A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.” „A szülés előtt elért szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.” „A munkáltatók általában elvárják a túlórát.”).

Tehát a gyeden/gyesen levő anyák széles skálán mozgó állításstruktúrája rajzolódott ki, míg a dolgozó anyák esetében viszonylag jól körülhatárolt karaktercsoportok jöttek létre. Meglátásunk szerint az előbbi azt mutatja, hogy az adott élethelyzetben a vélemények elsődleges mozgatórugója az anyai szerep kizárólagossága, a családdal és a gyermekneveléssel kapcsolatos külső és belső elvárásoknak való megfelelés. Ennek köszönhető, hogy a gyeden/gyesen levőknél megjelenő nyolc faktor közül négyben (a 2., a 4., a 6. és a 7. esetén) inkább a hagyományos nemi szerepekkel azonosuló karakterek rajzolódtak ki. Mindemellett (elsősorban megélhetési szempontból) elfogadó attitűd jellemzi az anyák kereső tevékenységét. A 27 állítás nyolc faktorba rendeződése arra utal, hogy a gyeden/gyesen levő anyák több szempontot vesznek figyelembe, melyek fókuszában a gyermeknevelés áll, de láthatóan szerepet játszanak olyan egyéb vezérlőelvek is, mint például a gyes utáni önállóságra törekvés vagy a szülők egyenlőbb szerepvállalásának igénye a házi munkában. A dolgozó anyák számára viszont – munkaerő-piaci jelenlétük hatására – a gyermeknevelés és a munka értéke, fontossága összefonódik. Munkavállalói múltjuk és az ezzel kapcsolatos tapasztalataik irányítják az állítások letisztult hármas csoportjának megjelenését.

Az életmód-preferenciákat mint a nők munkaerő-piaci viselkedésének oksági tényezőit legrészletesebben *Hakim* [2000] tanulmányozta. Hozzá hasonlóan arra vállalkoztunk, hogy leírjuk az általunk vizsgált, gyermeket nevelő anyák elkülönült csoportjainak főbb jellemzőit. A további elemzés céljából a teljes almintánál megfigyelt négy faktort használtuk, melyek együttesen alkotják a *családi miliő dimenziót*. Így előbb körvonalazni tudtuk a mintánkat alkotó kisgyermekes anyák négy karakter- (értékpreferencia-) csoportjának főbb jellemzőit. Majd megvizsgáltuk, hogy a létrehozott családi miliő dimenzió négy változója és az általunk bevont függő változók (betöltött és szüléskori életkor) között milyen kapcsolat van.

Erre vonatkozóan korrelációs számítást, illetve egy paraméteres (egyszempontos varianciaanalízist, ANOVA-t) és egy nemparaméteres eljárást (Kruskal–Wallis-próbát) végeztünk, melyek a független és a függő változók közötti szignifikanciát mérik. Mivel a két statisztikai próba eredményei egybeestek, így a 2. táblázatban csak a Kruskal–Wallis-teszt szignifikanciamutatóit tüntettük fel.

A gyeden/gyesen levő anyáknál a „családcentrikusság” változó (F2), a betöltött (–0,158) és a szülési életkor (–0,285) vonatkozásában szignifikáns negatív kapcsolatot mutatott, vagyis minél korábban szült az anya, és minél fiatalabb volt a megkérdezés pillanatában, annál inkább erősítette ezt a karaktercsoportot. Hasonló össze-

függések jellemzik a teljes mintát is. A dolgozó anyáknál az „összehangoló-egyensúlyozó” változónál tapasztaltunk meghatározó kapcsolatot.

2. táblázat

*Az életkorok és karakertípusok közötti szignifikancia-együtthatók korrelációs számítás alapján
(N = 427)*

Karakertípus	Teljes minta		Gyeden/gyesen levők		Dolgozó anyák	
	Betöltött életkor	Szülési kor	Betöltött életkor	Szülési kor	Betöltött életkor	Szülési kor
Alkalmazkodó (F1)	0,086	0,072	0,094	0,106	0,079	0,033
Családcentrikus (F2)	-0,123	-0,207	-0,158	-0,285	0,012	-0,086
Összehangoló-egyensúlyozó (F3)	-0,073	-0,030	-0,049	-0,049	-0,142	-0,018
Karrierépítő (F4)	0,001	0,012	0,032	0,048	-0,097	-0,073

Megjegyzés. Itt és a következő táblázatban a szignifikáns értékeket kiemelve közöljük.

3. táblázat

*A karakertípusok és az egyes változók közötti szignifikancia-együtthatók a Kruskal–Wallis-teszt alapján
(N = 427)*

Karakertípus	Családi állapot	Iskolai végzettség	Gyermekszám	Gyes időtartama	Gyes mellett végzett munka	Munka és gyermeknevelés konfliktusa	Sikeres élet = pénz
	Teljes minta						
Alkalmazkodó (F1)	0,251	0,099	0,985	0,036	0,143	0,059	0,001
Családcentrikus (F2)	0,021	0,000	0,041	0,000	0,048	0,634	0,001
Összehangoló-egyensúlyozó (F3)	0,292	0,420	0,072	0,857	0,982	0,001	0,071
Karrierépítő (F4)	0,940	0,490	0,663	0,653	0,780	0,448	0,712
	Gyeden/gyesen levők						
Alkalmazkodó (F1)	0,343	0,010	0,967	0,312	0,114	0,222	0,000
Családcentrikus (F2)	0,345	0,001	0,618	0,122	0,351	0,670	0,028
Összehangoló-egyensúlyozó (F3)	0,193	0,161	0,087	0,878	0,452	0,002	0,009
Karrierépítő (F4)	0,775	0,535	0,821	0,951	0,930	0,198	0,654
	Dolgozó anyák						
Alkalmazkodó (F1)	0,310	0,326	0,040	0,051	0,613	0,232	0,418
Családcentrikus (F2)	0,130	0,005	0,040	0,004	0,024	0,931	0,034
Összehangoló-egyensúlyozó (F3)	0,724	0,881	0,027	0,908	0,860	0,033	0,875
Karrierépítő (F4)	0,923	0,225	0,831	0,431	0,927	0,925	0,971

Az egyes karaktercsoportok jellemzőit a 2. és a 3. táblázatban bemutatott összefüggések alapján ismertetjük.

Az alkalmazkodást mérő faktor (F1) a teljes minta tekintetében a gyés időtartama, a gyermeknevelés és munka konfliktusa, a pénz mint a sikeres élet meghatározója változókkal mutatott szignifikáns összefüggést. A gyeden/gyesen levőknél ez utóbbi, illetve az iskolai végzettség meghatározó jellege figyelhető meg, a dolgozó anyáknál pedig a gyermekszám és a gyés időtartama változóké.

A családcentrikusságot mérő faktor (F2) a teljes minta tekintetében – mint már előbb említettük – a betöltött életkorral és a szülési életkorral, valamint a gyermekszámmal, a gyés három évig tartó igénybevételének megítélésével, a gyermekgondozási szabadság alatt végzett munkával, a családi állapottal, az iskolai végzettséggel, valamint a pénz mint a sikeres életet meghatározó tényező megítélésével mutat szignifikáns összefüggést. A gyeden/gyesen levőknél az iskolai végzettség, a gyermekszám és a pénz mint a sikeres élet jellemzője, míg a dolgozó anyáknál e kettőn túl még a gyés mellett végzett munka és a gyermekgondozási szabadság időtartamának megítélése is meghatározó kapcsolatot jelzett.

Az összehangoló-egyensúlyozó faktor (F3) a fizetett munkával és a gyermeknevelés konfliktusával mutatott szignifikáns összefüggést. A gyeden/gyesen levőknél ez kiegészült a pénz mint a sikeres élet meghatározója, míg a dolgozó anyák csoportján belül a gyermekszám változóval.

A karrierépítő faktor (F4) a vizsgálatba vont változók egyikével sem eredményezett szignifikáns összefüggést. Így a leírt jellemzőket ennél a csoportnál finoman kezeljük.

Az anyák négy karaktercsoportjának fő jellemzői:

1. Alkalmazkodó karaktercsoport: A megkérdezett dolgozó anyák többsége ehhez a csoporthoz tartozik. Ezek nagy része egyetért azzal, hogy a munka hozzátartozik az ember életéhez. Számolnak a gyermekgondozási szabadságot követő újbóli munkába állás nehézségeivel, de nem szakadnak el véglegesen a munka világától. Alkalmazkodási készségüket mutatja az „Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.” állítás nagyarányú elfogadása. A fizetett munkát fontosnak tartják, de a munkaerő-piaci karrier építése nem áll értékrendjük középpontjában. Véleményük szerint meghatározó a gyermek első éveiben az anya jelenléte, viszont a három évnél idősebb gyermekeknek szükségük van a kortárs csoportok jelenlétére. A foglalkoztatáspolitikai eszközök közül a rugalmas foglalkoztatás mellett érvelnek. Alkalmazkodásra készek, a családi és a munkaerő-piaci szerepek egyensúlyára törekszenek. Nem elkötelezettek a gyermekgondozási szabadság három évig való igénybevétele tekinte-

tében. Az időhiány meghatározó problémaforrás számukra. Az elvált anyák nagyobb része ebben a karaktercsoportban jelenik meg. Jellemzően érettségi bizonyítvánnyal vagy annál magasabb fokú képzettséggel rendelkeznek.

2. *Családcentrikus karaktercsoport:* Többségük jelenleg gyeden/gyesen van. Fontos számukra a szociális, jóléti juttatások köre. Jellemzően két gyermekük van, de az összes megkérdezett, négy gyermeket nevelő szintén ebbe a csoportba tartozik. Nagyobb részük a munkát csak mint pénzforrást tartja fontosnak. A foglalkoztatáspolitikai eszközök közül a részmunkaidős foglalkoztatás elsődlegességét hangsúlyozzák. Éles határt húznak a női és a férfi szerepek között. A nők elsődleges feladatának a harmonikus családi élet biztosítását, míg a férfiakénak az anyagi biztonság megteremtését tartják. A hagyományos „kenyérkereső férj, családgondozó anya” szerepekkel való azonosulás jellemző értékrendjükre. A családcentrikusság az életkor változóval negatív összefüggést mutatott, mely szerint az anya minél fiatalabban szül és minél fiatalabb a megkérdezés pillanatában, annál inkább azonosul a gyermekközpontú attitűddel. Az anyák, amennyiben dolgoznak a gyese alatt, inkább önkéntes jellegű tevékenységet folytatnak annak ellenére, hogy a pénzt a sikeres élet meghatározójaként tartják számon. Fontosnak tartják a gyermek hároméves koráig igénybe vehető gyermekgondozási szabadságot. Iskolai végzettség szempontjából az érettségizettek aránya a legalacsonyabb ebben a csoportban.

3. *Összehangoló-egyensúlyozó karaktercsoport:* A legkedvezőtlenebb jövedelmi helyzettel rendelkezők tartoznak ide. Közülük többen nem dolgoztak a szülés előtt. Fontosak számukra a családpolitikai eszközök, azok alanyi jogát hangsúlyozzák, függetlenül a munkaerőpiacon eltöltött időtől. A gyermekvállalás egyenlő „jutalmazását” várják a társadalmpolitikán keresztül. Mindemellett nem bíznak az állami gyermekgondozói hálózat minőségében, az anya teljes jelenlétének fontossága mellett érvelnek a gyermek iskolás koráig. Számukra a legfontosabb a családon belüli szerepek egyenlő megosztása, mely a gyermekgondozásra is kiterjed. Aggódnak a fizetett munka és a gyermeknevelés konfliktusa miatt. Számos többgyermekes anya, valamint a dolgozó anyák csoportján belül elsősorban a párkapcsolatban élők tartoznak ehhez a csoporthoz, de megfigyelhető a gyermeküket egyedül nevelők jelenléte is. Jellemzően legfeljebb szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkeznek, ám vannak közöttük diplomások is.

4. Karrierépítő karaktercsoport: A legkedvezőbb jövedelmi helyzettel rendelkező, elsősorban diplomás anyák jellemzik ezt a csoportot. Többségük dolgozott a szülést megelőzően, s ők rendelkeznek a legnagyobb munkatapasztalattal. Fontosnak tartják a munkát, a munkahelyi sikereket. A gyermekgondozás egyéni felelősségét hangsúlyozzák, mindemellett számukra is fontos az állami családpolitika, de az ellátások odaítélését munkaviszonyhoz kötötten érzik igazságosnak. A fizetett munka és a gyermekgondozás közötti diszharmónia miatt kevésbé aggódnak. Főleg egy- és kétgyermekesek, többségükben házasságban élő anyák alkotják ezt a csoportot.

Az előbbi tipológia nem tekinthető állandónak, s az egyes csoportokhoz való tartozás ismérvei nem határozhatók meg egyértelműen, karakteres mutatók sorával. Eredményeink ezért inkább csak általánosságban sejtetik a különböző karakertípusok jellemzőit, melyek között az anyák vélhetően annak függvényében „mozognak”, hogy családi életciklusuk melyik fázisában vannak. Azt azonban fontos megemlíteni, hogy mindegyik típusra jellemző a gondozási célok előtérbe helyezése.

Regresszióelemzés segítségével tanulmányoztuk, hogy az újonnan létrehozott családi milió dimenzió négy faktora milyen kapcsolatot mutat a munkaerő-piaci visszatérés mutatójával. (Lásd a 4. táblázatot.)

4. táblázat

*A családi milió változói és a munkaerő-piaci visszatérés közötti kapcsolat
(N = 427)*

Együttható	Nem standardizált együttható		Standardizált együttható β	Szigifikanciaszint
	B	Standard hiba		
Konstans	28,860	0,569	–	0,000
Családcentrikus (F2)	2,202	0,608	0,194	0,000

Megjegyzés. Az F1 ($p = 0,778$), az F3 ($p = 0,146$) és az F4 ($p = 0,456$) változókat nem sikerült bevonni a modellbe.

E tekintetben a „családcentrikusság” magyarázó ereje vált bizonyítottá ($p = 0,000$; $\beta = 0,194$; $R = 0,35$). Eredményünk a gyermekgondozás optimális időtartamáról alkotott vélemények – korábban említett – munkaerő-piaci visszatérést meghatározó erejét támasztja alá. Tehát a családcentrikusság, a gyermekközpontúság a visszatérés időzítésének magyarázó változója.

3. Azonosságok és különbségek a kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci visszatérésének regionális jellemzőiben

Mivel vizsgálatunk alapötletét – mint azt már korábban ismertettük – Szűcs 2005-ben végrehajtott országos kutatása adta, lehetőségünk nyílt saját eredményeink összehasonlítására az országos adatokkal. Ezzel az volt a célunk, hogy feltérképezzük az esetleges különbségeket, illetve hasonlóságokat a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei és az országos kutatás mintájába bekerült, kisgyermeket nevelő nők gyermekvállalást követő munkaerő-piaci integrációjában.

Mi indokolta a regionális különbségek vizsgálatát? A hazai demográfiai adatok alapján egészen a kétezres évekig kiugróak voltak a megye gyermekszületési mutatói, így azt sokáig „termékenységi bölcsőként” kezelték, aminek jelentős volt a migrációs kibocsátása is (*Fónai–Fábián–Filepné Nagy* [2004], *Filepné Nagy–Fónai–Fábián* [2006]). Ezért azt várhatnánk, hogy a regionális jellemző erőteljes hatást gyakoroljon a megyében élő nők gyermekvállalási terveire, az otthon töltött idő hosszára és a visszatérés szándékára, különösen azért, mert a megye foglalkoztatási mutatói nagyon kedvezőtlenek. A kutatás eredményei azonban nem igazolják ezt a feltevést, ugyanis a kétezres évekre az országos átlag és a megye közötti különbségek enyhültek, napjainkban inkább hasonló demográfiai folyamatok, gyermekvállalási szándék és munkaerő-piaci visszatérés a jellemző.

A (dolgozó anyák) már megvalósult és a (gyesen/gyeden levő anyák) tervezett munkaerő-piaci visszatérésének ideje tekintetében a következőt tapasztaltuk. Az országos kutatásban a gyermekükkel otthon levő kisgyermekes nők fele úgy tervezte, hogy a gyermek hároméves koráig otthon marad, s egyötödük ennél is későbbre tette újbóli munkavállalásának idejét. Mindössze 10 százalékuk mondta azt, hogy vélhetően a gyermek kétéves korában áll újra munkába. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei anyák viszont ennél korábban szándékoztak visszatérni a munkaerőpiacra. Közel egyharmaduk válaszolta azt, hogy gyermeke kétéves koráig marad otthon, és 44 százalékuk a gyermek hároméves koráig. A dolgozó anyák már megvalósult visszatérésében is hasonló összefüggéseket találtunk. A megyében élő kisgyermekes nők közel 60 százaléka gyermeke kétéves koráig maradt otthon, míg az országos mintában szereplő nőknek csak valamivel több, mint 40 százaléka. A gyermek két- és hároméves kora közötti munkaerő-piaci visszatérés a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei anyák egyharmadára volt jellemző, s ennél valamivel nagyobb arányra a magyarországi nők körében. Összességében tehát a megyei mintát alkotó kisgyermekes anyák rövidebb időt töltöttek gyermekgondozási szabadságon, munkaerő-piaci visszatérésük időzítése megelőzte az országos kutatásban résztvevőkéit.

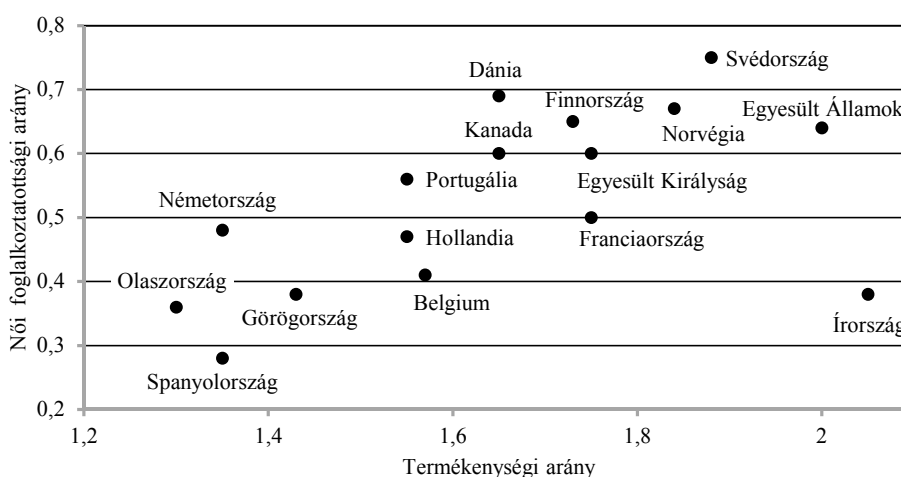
A különbségek magyarázatánál, a már korábban említett okok mellett, érdemes figyelembe venni a hazánkat is elérő, 2008-as pénzügyi válság következményeit.

(Ennek negatív hatásai az országos vizsgálatban szereplő kisgyermekes nőket még nem érintették, hiszen megkérdezésükre 2005-ben került sor, míg a megyei adatgyűjtés 2010 és 2012 között zajlott.) Vélhetően a lakáshitelek emelkedése, az egyes ágazatokban tapasztalható elbocsátási hullám és ezekkel összefüggésben a családok romló anyagi helyzete is befolyásolta a különbségek létrejöttét. Az egyébként is kedvezőtlen megyei munkaerő-piaci kilátások – az országos átlagnál magasabb munkanélküliségi ráta és alacsonyabb foglalkoztatási arány –, illetve az állásvesztéstől való félelem ugyancsak arra sarkalta a kisgyermekükkel otthon levő anyákat, hogy korábban térjenek vissza munkahelyükre.

A minél korábbi szülés utáni munkába állás nemcsak a női foglalkoztatottsági arányt növeli, hanem – OECD-országokban kimutatott eredmények alapján (Mecatti–Crippa–Farina [2012]) – ösztönzőleg hat a további gyermekvállalásra is. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra. A termékenység és a női foglalkoztatottság összefüggése az OECD-országokban (1985–1996)

Megjegyzés. A hazai mutatók a németországi adatok közelében helyezkednek el.

Forrás: Mecatti–Crippa–Farina [2012].

Korábban ott volt a legmagasabb a termékenység, ahol a nők kevésbé voltak bevonva a fizetett munka világába, de újabban ennek a fordítottja igaz. A jelentős női foglalkoztatottsági arányt elérő skandináv országokban és az Egyesült Államokban legmagasabb a termékenység, míg ott, ahol a nők részvételi aránya nyomott a munkaerőpiacon (például Spanyolországban, Olaszországban), a termékenységi ráta is alacsony. Magyarországon a gyermekvállalási kedv hanyatlása és a szülőképes női korosztályok csökkenése miatt a következő évtizedekben minden bizonnyal a jelen-

leginél is kevesebb élveszületésre számíthatunk. *Földházi* [2013] számításai szerint, ha az átlagos gyermekvállalási hajlandóság a jövőben a jelenlegi szintnél valamivel magasabb lenne, még akkor is meredeken csökkenne a születésszám, és közepesen javuló termékenység is a jelenlegitől elmaradó születésszámot eredményezne. Csak viszonylag magas gyermekvállalási hajlandósággal kerülhetnénk a mai 90 ezer körüli éves élve születési érték fölé, amely később ismét csökkenésbe csapna át, mert akkorra már a 2000 után született igen kis létszámú korosztályok lépnek a termékeny korba. Ezért nemzeti érdek, hogy erős gazdasággal és hatékony családpolitikával az utolsó változat bekövetkezését tűzzük ki célul.

4. Összegzés

A tanulmány a rendkívül alacsony magyar termékenységet befolyásoló tényezők közül a kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci integrációját, munkavállalási attitűdjét vizsgálja Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.

Elemzésünkben két alcsoportot különböztetünk meg: az egyikbe a gyermekgondozási szabadságról már visszatért kismamák, a másikba a még gyermekükkel otthon (gyeden/gyesen) levők tartoznak. A mintába került 0–7 éves gyermeket nevelő, 450 nő személyes kikérdezését a területi védőnők segítségével végeztük.

A vizsgált mintánkból faktoranalízis segítségével, a családi milió dimenzió használatával, négy karaktercsoport kialakítása és ezek meghatározó tényezőinek feltárása vált lehetővé. Hasonló tipizálást készített *Hakim* [2000], [2002] is, aki a nők értékpreferenciák által meghatározott három csoportját mutatta be. A mi elemzésünkbe egy ennél sokkal szűkebb csoport, a 0–7 éves korú gyermeket nevelő anyák kerültek be. Ennek következtében a *Hakim* által körülírt, elsősorban gyermektelen, munkaorientált nők csoportja nálunk nem jelent meg. Ugyanakkor létrehoztuk a kisgyermekes anyák négy meghatározó karakterét: az alkalmazkodó, a családcentrikus, az összehangoló-egyensúlyozó és a karrierépítő attitűdű csoportokat. Az egyes karakterek főbb jellemzőinek feltárásán túl azt is feladatunknak tekintettük, hogy megvizsgáljuk, mennyiben magyarázza az egyes faktorok munkaerő-piaci visszatérést meghatározó ereje az ezekhez való tartozást. Az általunk alkalmazott statisztikai módszer a gyermekközpontú anyák csoportján belül mutatott szignifikáns negatív kapcsolatot a visszatérés időzítésével, vagyis az ide tartozók később állnak vissza munkába. A másik három csoport esetén nem tapasztaltunk ilyen összefüggést.

A tanulmány szerint a megyében élő családok tradicionális beállítottságúak, ahol még ma is konfliktusokkal jár a keresőtevékenység és a gyermekneveléssel összefüggő feladatok összeegyeztethetősége. Kutatásunk további eredménye szerint a

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő nők az országos átlaghoz viszonyítva hamarabb térnek vissza munkahelyükre a gyermekgondozási szabadságról.

Függelék

A vizsgálatunk alapját képező kérdőív

F1. táblázat

Kérdés: Ön mennyire ért egyet az alábbi kijelentésekkel?

Az egyes azt jelenti, hogy egyáltalán nem ért egyet, az ötös pedig azt, hogy teljes mértékben egyetért.

Állítás	Egyetértés mértéke	NT = 0 NV = X
1. A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget, aki lemarad, azon nem fognak segíteni.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
2. A szocializmus alatt sokkal biztosabb és könnyebb volt a kisgyermekes nők helyzete.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
3. Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
4. Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
5. Fontos, hogy a családi életünket bizonyos erkölcsi normák szerint éljük.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
6. Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képezni kell magát.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
7. Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
8. Nem érdemes előre tervezni a családi életet és karriert, mert nagyon sok a bizonytalanság.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
9. Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
10. Az államnak jobban kellene támogatni a gyereket nevelő családokat.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
11. Mindenki csak annyi gyereket vállaljon, amennyit el tud tartani.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
12. Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
13. Nem az anyagiak, hanem a gyerekek szeretete számít igazán.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
14. A kisgyermeket nevelő nőknek a részmunkaidős foglalkoztatás lenne a legmegfelelőbb.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
15. A munka a kisgyermekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
16. Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Állítás	Egyetértés mértéke	NT = 0 NV = X
17. A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életéről kell gondoskodnia.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
18. A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
19. Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
20. A szülés előtt elért szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
21. Semmi sem gátolja a kisgyerekes anyákat abban, hogy munkát vállaljanak.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
22. A munkáltatók általában elvárják a túlórákat.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
23. A férj állása a stabil alap, azt kell minden áron megtartani, és az anyának kell olyan állást találni, ami összeegyeztethető a családi élettel.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
24. Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
25. A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösgégre.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
26. A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X
27. A munka hozzátartozik az ember életéhez.	5 – 4 – 3 – 2 – 1	0 X

Megjegyzés. NT jelentése „Nem tudom.”, az NV-é „Nem válaszolok.”

F2. táblázat

A teljes minta rotált faktorsúlymátrixa

Állítás	Komponens			
	1	2	3	4
1. A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget, aki lemarad, azon nem fognak segíteni.	0,487	0,119	0,399	0,204
2. A szocializmus alatt sokkal biztosabb és könnyebb volt a kisgyermekes nők helyzete.	0,465	0,030	0,339	0,092
3. Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.	0,434	0,160	0,311	0,123
4. Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.	0,549	0,211	0,293	0,138

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Állítás	Komponens			
	1	2	3	4
5. Fontos, hogy a családi életünket bizonyos erkölcsi normák szerint éljük.	0,700	0,228	0,152	0,114
6. Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képezni kell magát.	0,745	0,204	0,187	0,029
7. Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.	0,532	0,078	0,122	-0,360
8. Nem érdemes előre tervezni a családi életet és karriert, mert nagyon sok a bizonytalanság.	0,288	0,430	0,427	0,029
9. Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.	0,155	0,787	0,234	0,134
10. Az államnak jobban kellene támogatni a gyereket nevelő családokat.	0,380	0,622	0,175	0,026
11. Mindenki csak annyi gyereket vállaljon, amennyit el tud tartani.	0,503	0,197	0,180	0,577
12. Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.	0,138	0,062	0,147	0,772
13. Nem az anyagiak, hanem a gyerekek szeretete számít igazán.	0,321	0,354	0,503	-0,034
14. A kisgyermeket nevelő nőknek a részmunkaidős foglalkoztatás lenne a legmegfelelőbb.	0,377	0,386	0,307	0,164
15. A munka a kisgyerekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.	0,197	0,678	0,316	0,076
16. Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.	0,264	0,193	0,616	0,047
17. A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életéről kell gondoskodnia.	0,132	0,754	0,347	-0,044
18. A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.	0,354	0,270	0,462	0,217
19. Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.	0,099	0,306	0,570	0,182
20. A szülés előtt elért szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.	0,420	0,211	0,391	0,244
21. Semmi sem gátolja a kisgyerekes anyákat abban, hogy munkát vállaljanak.	0,195	0,195	0,689	0,130
22. A munkáltatók általában elvárják a túlórát.	0,437	0,272	0,278	0,316
23. A férj állása a stabil alap, azt kell minden áron megtartani, és az anyának kell olyan állást találni, ami összeegyeztethető a családi élettel.	0,326	0,630	0,184	0,148

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Állítás	Komponens			
	1	2	3	4
24. Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.	0,462	0,393	0,192	0,129
25. A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösségre.	0,676	0,415	0,080	0,220
26. A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye.	0,065	0,256	0,790	-0,001
27. A munka hozzátartozik az ember életéhez.	0,699	0,332	0,063	0,153

F3. táblázat

A gyeden/gyesen levő nők rotált faktorsúlymátrixa

Állítás	Komponens							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget, aki lemarad, azon nem fognak segíteni.	0,188	0,210	0,037	0,281	0,248	0,607	0,005	0,181
2. A szocializmus alatt sokkal biztosabb és könnyebb volt a kisgyermekes nők helyzete.	-0,056	0,502	0,145	0,084	-0,057	0,486	0,112	0,082
3. Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.	0,115	0,102	0,134	0,014	0,765	0,068	0,074	0,136
4. Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.	0,175	0,156	0,123	0,113	0,478	0,540	-0,009	0,063
5. Fontos, hogy a családi életünket bizonyos erkölcsi normák szerint éljük.	0,025	0,387	0,074	0,369	0,307	0,229	0,303	-0,040
6. Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képezni kell magát.	0,081	0,204	-0,030	0,332	0,309	0,108	0,668	0,124
7. Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.	0,072	0,092	0,086	-0,053	-0,032	0,017	0,812	0,015
8. Nem érdemes előre tervezni a családi életet és karriert, mert nagyon sok a bizonytalanság.	0,443	0,011	0,209	0,113	-0,013	0,557	0,238	0,035
9. Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.	0,790	0,195	0,146	0,113	0,123	-0,008	0,006	0,097
10. Az államnak jobban kellene támogatni a gyereket nevelő családokat.	0,529	0,259	0,127	0,111	0,382	0,078	0,023	-0,055

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Állítás	Komponens							
	1	2	3	4	5	6	7	8
11. Mindenki csak annyi gyereket vállaljon, amennyit el tud tartani.	0,110	0,281	0,000	0,414	0,200	0,168	0,051	0,617
12. Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.	0,035	0,042	0,136	0,020	0,022	0,069	0,063	0,886
13. Nem az anyagiak, hanem a gyerekek szeretete számít igazán.	0,179	0,050	0,402	0,203	0,469	0,255	0,147	-0,120
14. A kisgyermeket nevelő nőknek a részmunkaidős foglalkoztatás lenne a legmegfelelőbb.	0,445	-0,064	0,128	0,373	0,123	0,177	0,355	0,116
15. A munka a kisgyerekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.	0,734	0,205	0,206	0,082	-0,049	0,154	0,084	0,151
16. Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.	0,136	0,260	0,508	0,185	0,127	0,328	-0,017	0,039
17. A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életéről kell gondoskodnia.	0,777	0,058	0,194	0,091	0,138	0,191	0,044	-0,090
18. A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.	0,222	0,106	0,466	0,494	0,156	0,138	-0,129	0,036
19. Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.	0,178	-0,123	0,690	0,314	0,085	-0,005	0,041	0,005
20. A szülés előtt elért szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.	0,110	0,251	0,213	0,637	-0,001	0,138	-0,001	0,000
21. Semmi sem gátolja a kisgyerekes anyákat abban, hogy munkát vállaljanak.	0,121	0,199	0,627	0,078	0,323	-0,046	0,068	0,238
22. A munkáltatók általában elvárják a túlórákat.	0,133	0,152	0,091	0,759	0,058	0,108	0,159	0,170
23. A férj állása a stabil alap, azt kell minden áron megtartani, és az anyának kell olyan állást találni, ami összeegyeztethető a családi élettel.	0,412	0,417	0,138	0,321	0,294	-0,251	0,100	0,052
24. Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.	0,203	0,658	0,228	0,003	-0,080	0,174	0,217	0,037
25. A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösségre.	0,257	0,698	0,015	0,255	0,316	0,086	0,007	0,111
26. A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye.	0,244	0,173	0,778	-0,060	-0,031	0,141	0,100	0,049
27. A munka hozzátartozik az ember életéhez.	0,228	0,721	0,053	0,282	0,215	0,075	0,032	0,126

F4. táblázat

A dolgozó anyákra vonatkozó rotált faktorsúlymátrix

Állítás	Komponens		
	1	2	3
1. A mai világban meg kell ragadni minden lehetőséget, aki lemarad, azon nem fognak segíteni.	0,242	0,199	0,702
2. A szocializmus alatt sokkal biztosabb és könnyebb volt a kisgyermekes nők helyzete.	0,231	0,269	0,515
3. Az életben elérhető dolgokat alapvetően a családi háttér határozza meg.	0,351	0,202	0,521
4. Csak azért, mert a szüleink meghatározott elvek szerint éltek, nekünk még nem kell azokat feltétlenül követni.	0,571	0,198	0,427
5. Fontos, hogy a családi életünket bizonyos erkölcsi normák szerint éljük.	0,765	0,247	0,273
6. Ma már nincsenek életre szóló munkahelyek és foglalkozások, az embernek folyamatosan képezni kell magát.	0,679	0,269	0,397
7. Egy nőnek a gyermekgondozási szabadság után minél gyorsabban a saját lábára kell állni.	0,687	0,293	0,227
8. Nem érdemes előre tervezni a családi életet és karriert, mert nagyon sok a bizonytalanság.	0,261	0,542	0,408
9. Az lenne jó, ha a férfiak annyit keresnének, hogy el tudják tartani a családot egyedül is.	0,371	0,701	0,156
10. Az államnak jobban kellene támogatni a gyereket nevelő családokat.	0,531	0,517	0,179
11. Mindenki csak annyi gyereket vállaljon, amennyit el tud tartani.	0,527	0,193	0,502
12. Aki megfelelő anyagi háttér nélkül vállal gyereket, az felelőtlen.	0,365	0,201	0,636
13. Nem az anyagiak, hanem a gyerekek szeretete számít igazán.	0,337	0,603	0,226
14. A kisgyermeket nevelő nőknek a részmunkaidős foglalkoztatás lenne a legmegfelelőbb.	0,453	0,365	0,382
15. A munka a kisgyermekes nők számára csak a pénzkereset miatt fontos.	0,332	0,688	0,192
16. Az lenne jó, ha legalább néhány hónapra az apák is otthon maradnának a kisgyerekekkel.	0,132	0,521	0,414
17. A férfi dolga az anyagi biztonság megteremtése, a nőnek pedig a családi életéről kell gondoskodnia.	0,277	0,788	0,147
18. A szülőknek nagyjából azonos arányban kell részt vállalniuk a házi munkában.	0,441	0,331	0,458
19. Mindenkinek azonos összegű gyermekgondozási támogatást kellene kapnia az államtól.	0,224	0,497	0,399
20. A szülés előtt elért szakmai pozíciót nehéz visszaszerezni az ismételt munkába álláskor.	0,320	0,331	0,604
21. Semmi sem gátolja a kisgyermekes anyákat abban, hogy munkát vállaljanak.	0,102	0,617	0,429

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Állítás	Komponens		
	1	2	3
22. A munkáltatók általában elvárják a túlórákat.	0,374	0,342	0,458
23. A férj állása a stabil alap, azt kell minden áron megtartani, és az anyának kell olyan állást találni, ami összeegyeztethető a családi élettel.	0,427	0,650	0,160
24. Olyan világot élünk, hogy a családi életet kell a munkához igazítani.	0,489	0,406	0,306
25. A gyerekeknek három éves koruk után szükségük van a kortárs közösségre.	0,767	0,269	0,308
26. A gyerekeknek, amíg iskolás nem lesz, az anyja mellett a helye.	-0,018	0,660	0,469
27. A munka hozzátartozik az ember életéhez.	0,809	0,184	0,185

Irodalom

- BLASKÓ ZS. [2005]: Dolgoznak-e a nők? A magyar lakosság nemi szerepekkel kapcsolatos véleményének változásai 1988, 1994, 2002. *Demográfia*. 48. évf. 2–3 sz. 259–287. old.
- BLASKÓ ZS. [2006]: *Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka*. Kutatási Jelentések 82. KSH Népeségstudományi Kutatóintézet. Budapest.
- BLASKÓ ZS. [2011]: Három évig a gyermek mellett, de nem mindenáron. A közvélemény a kisgyermekes anyák munkába állásáról. In: Pongrácz T.-né (szerk.): *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. Kutatási jelentések 91. KSH Népeségstudományi Kutatóintézet. Budapest. 113–128. old.
- CROMPTON, R. – HARRIS, F. [1999]: Employment, Careers, and Families: The Significance of Choice and Constraint in Women's Lives. In: Crompton, R. (ed.): *Restructuring Gender Relations and Employment: The Decline of the Male Breadwinner*. Oxford University Press. New York. pp. 128–149.
- DUPCSIK CS. – TÓTH O. [2008]: Feminizmus helyett familizmus. *Demográfia*. 51. évf. 4. sz. 307–328. old.
- FILEPNÉ NAGY É. – FÓNAI M. – FÁBIÁN G. [2006]: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei népesség szociális helyzete és egészségi állapota. In: Fónai M. – Péntes M. – Vitál A. (szerk.): *Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot? A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei Északkelet-Magyarországon*. Krúdy Könyvkiadó, Szocio East Egyesület. Nyíregyháza. 43–75. old.
- FÓNAI M. – FÁBIÁN G. – FILEPNÉ NAGY É. [2004]: A megye népességének szociális jellemzői – kistérségi különbségek. In: Kókai S. (szerk.): *Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének XIII. évi közgyűléssel egybekötött tudományos ülésének előadásai*. Nyíregyházi Főiskola. Nyíregyháza. 101–107. old.
- FÖLDHÁZI E. [2013]: Magyarország népességének várható alakulása 2011–2060 között. *Demográfia*. 56. évf. 2–3. sz. 105–143. old.

- FREY M. [2009]: Nők és férfiak a munkaerőpiacon – a Lisszaboni Növekedési és Foglalkoztatási Stratégia céljainak a tükrében In: Nagy I. – Pongrácz T.-né (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, TÁRKI. Budapest. 27–51. old.
- HAJNAL B. [2013]: A statisztika új ága: a genderstatisztika. Recenzió. *Statisztikai Szemle*. 91. évf. 10. sz. 1028–1031. old.
- HAKIM, C. [2000]: *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford University Press. London.
- HAKIM, C. [2002]: Lifestyle Preferences as Determinants of Women's Differentiated Labor Market Careers. *Work and Occupations*. Vol. 29. No. 4. pp. 428–459.
- HALL, T. D. [2002]: *Managing Protean Career and Life Roles. Careers in and out of Organizations*. Sage. London.
- HERCHE V. [2010]: Háztartási munkamegosztás – azonosságok és különbségek Európában. *Demográfia*. 53. évf. 1. sz. 67–90. old.
- KANGAS, O. – ROSTGAARD, T. [2007]: Preferences or Institutions? Work-Family Life Opportunities in Seven European Countries. *Journal of European Social Policy*. Vol. 17. No. 3. pp. 240–257.
- KAPITÁNY B. – SPÉDER ZS. [2009]: Gyermekvállalás. In: Monostori J. – Óri P. – S. Molnár E. – Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest. 29–40. old.
- KAPITÁNY B. – SPÉDER ZS. [2012]: Gyermekvállalás. In: Óri P. – Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest. 31–43. old.
- KOMLÓSI P. [1997]: A család támogató és károsító hatásai. In: Gerevich J. (szerk.): *Közösségi mentálhigiéné*. Animula. Budapest. 13–34. old.
- MECATTI, F. – CRIPPA, F. – FARINA, P. [2012]: A Special Gen(d)re of Statistics. *International Statistical Review*. Vol. 80. No. 3. pp. 452–467.
- PONGRÁCZ T.-NÉ – MURINKÓ L. [2009]: Háztartási munkamegosztás. Azonosságok és különbségek Európában. In: Nagy I. – Pongrácz T.-né (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, TÁRKI. Budapest. 95–116. old.
- PONGRÁCZ T.-NÉ – S. MOLNÁR E. – DOBOSSY I. [2000]: *Család és munka – értékek és aggodalmak a rendszerváltozás után*. Kutatási jelentések 62. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest.
- PONGRÁCZ T.-NÉ – S. MOLNÁR E. [1994]: *Kisgyermekes anyák és apák szülői, családi attitűdjei négy európai országban*. Kutatási Jelentések 52. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest.
- PONGRÁCZ T.-NÉ – S. MOLNÁR E. [2011]: A nemi szerepmegosztásról, a családi élet és a munka összhangjáról alkotott vélemények változása 2000–2009 között. In: Pongrácz T.-né (szerk.): *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. Kutatási jelentések 91. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest. 95–112. old.
- PONGRÁCZ T.-NÉ – SPÉDER ZS. (szerk.) [2002]: *Népesség-értékek-vélemények*. Kutatási Jelentések 73. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Budapest.
- PONGRÁCZ T.-NÉ [2001]: A család és a munka szerepe a nők életében. In: Nagy I. – Pongrácz T.-né – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkársága, TÁRKI. Budapest. 83–112. old.

- PONGRÁCZ T.-NÉ [2003]: Családpolitika – tények és vélemények In: *Spéder Zs. (szerk.): Család és népesség itthon és Európában*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Századvég Kiadó. Budapest. 148–161. old.
- PONGRÁCZ T.-NÉ [2005]: A család és a munka szerepe a nők életében In: *Nagy I. – Pongrácz T.-né – Tóth I. Gy. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium. Budapest. 73–86. old.
- R. FEDOR A. – FÓNAI M. [2013]: Kisgyermekes nők foglalkoztatási jellemzői és a családtámogatások igénybevétele. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*. 47. évf. 4. sz. 71–86. old.
- R. FEDOR A. – TAKÁCS P. – BALOGH E. [2011]: A kisgyermekes családokat érintő támogatások változása (részlet). In: *Semsei I. – Mártonné M. J. (szerk.): IV. Nyíregyházi Doktorandusz (PhD/DLA) Konferencia Kiadványa*. Debreceni Egyetem Kiadó. Debrecen. 194–202. old.
- R. FEDOR A. – TAKÁCS P. [2012]: *A kisgyermeket nevelő nők munkaattitűdje(i)*. V. Nyíregyházi Doktorandusz (PhD/DLA) Konferencia. December 4. Nyíregyháza.
- R. FEDOR A. – TAKÁCS P. [2013]: A gyermekgondozási szabadság optimális időtartama. *Acta Medicinae et Sociologica*. 4. évf. 11. sz. 65–78. old.
- S. MOLNÁR E. [1999]: A gyermekvállalás konfliktusai. In: *Pongrácz T.-né – Tóth I. Gy. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkársága, TÁRKI. Budapest. 155–172. old.
- SPÉDER ZS. [2001]: Gyermekvállalás megváltozott munkaerő-piaci körülmények között. In: *Nagy I. – Pongrácz T.-né – Tóth I. Gy. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkársága, TÁRKI. Budapest. 46–64. old.
- SPÉDER ZS. [2006]: Mintaváltás közben. A gyermekvállalás időzítése az életútban, különös tekintettel a szülő nők iskolai végzettségére és a párkapcsolati státusára. *Demográfia*. 49. évf. 2–3. sz. 113–148. old.
- SURÁNYI É. – DANIS I. (szerk.) [2009]: *Családpolitika más szemmel. Eltérő nézőpontok, változó gyakorlatok*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet. Budapest.
- SZÜCS I. [2005]: *Kisgyermekes nők belépési és visszatérési esélyei a munkaerőpiacra a család és a foglalkoztatáspolitikai viszonyrendszerében*. www.echosurvey.hu
- VASKOVICS L. [2000]: A társadalmi modernizáció és a munkamegosztás a partnerkapcsolatokban és a családban – összehasonlító vizsgálat. In: *Elekes Zs. – Spéder Zs. (szerk.): Törések és kötések*. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Századvég Kiadó. Budapest. 287–304. old.

Summary

The study examined two of the factors affecting the extremely low fertility in Hungary, namely the labour market integration of women with young children and their attitude to take up a job.

The collection of data about 450 mothers with very young (0–7 year old) children was carried out in Szabolcs Szatmár Bereg County; the interviews were conducted in the districts of health visitors. In the sample, the attitudes of women towards labour market were examined in two sub-groups: the first included the mothers who were still on maternal leave at the time of the interview, and the other consisted of those who had started to work right after maternal leave. Since the con-

tent of the questionnaires was the same in both cases, the authors not only created a uniform database embracing the two sub-groups but could also compare them.

In the factor analysis, four, 1. adaptive, 2. family-centred, 3. alignment-balancer and 4. career-builder types of mothers with young children were found, the data also show that the Hungarian families are mostly traditional-minded where conflicts may arise from the compatibility of occupation and tasks associated with raising children. According to the research results, women in Szabolcs-Szatmár-Bereg county tend to quit child care leave and return to their jobs sooner compared with the national average.

Statisztikai vizsgálatok a prostitúció kérdéskörében*

Sárkány Péter

egyetemi doktor, az Edutus
Főiskola mestertanára,
PhD-hallgató
E-mail: sarkany.peter@edutus.hu

Az Eurostat már húsz éve arra ösztönzi az uniós országok statisztikai hivatalait, hogy a GDP-számítások során igyekezzenek figyelembe venni az illegális tevékenységeket, ezek közül elsősorban a prostitúciót, a kábítószerrel termelését és terjesztését, valamint a csempészet területét. Hazánkban a Központi Statisztikai Hivatal 1995-ig visszamenőleg módosította a GDP-adatokat a prostitúcióra és a kábítószerrel vonatkozó becsléssel, amelyek az utóbbi években körülbelül 200–230 milliárd forintot (a GDP 0,8 százalékát) tettek ki.

A szerző a statisztikai vizsgálatok alapján egyrészt arra próbál választ keresni, vajon milyen tényezők és milyen mértékben hatnak a szexuális szolgáltatók számára, arányára. Másrészt kísérletet tesz arra, hogy modelleket állítson fel a prostitúció nagyságrendjére vonatkozóan. Mindezzel segíteni szeretné az illegális tevékenységekkel, ezen belül a prostitúcióval kapcsolatos ismeretek bővítését, és ezáltal a problémakör kezeléséhez vezető út megtalálását.

TÁRGYSZÓ:
Prostitúcióstatisztika.

---

* A tanulmány *Sárkány Péter* PhD-dolgozatának felhasználásával készült, amelyet a győri Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolában adott be védésre. A szerző köszönetet mond a doktori iskola vezetőjének, professzor *dr. Rechnitzer János*nak, valamint témavezetőinek, *dr. Solt Katalinnak* és professzor *dr. Losoncz Miklósnak* segítségükért, támogatásukért.

Az Európai Unió statisztikai szervezete, az Eurostat az 1990-es évek közepétől kezdve kötelezi az uniós országok statisztikai hivatalait az illegális tevékenységek figyelembevételére, ezáltal a nemzeti számlákban a termelés minél teljesebb körű megfigyelésére, és arra, hogy az ebből származó jövedelemmel korrigálják a GDP értékét. Az illegális tevékenységek közül elsősorban a prostitúció, a kábítószeres termelés és terjesztése, valamint a csempészet területére vonatkozó becslésekre tettek javaslatot.

Hazánkban a Központi Statisztikai Hivatal 1995-ig visszamenőlegesen módosította a GDP-adatokat a prostitúcióra és a kábítószerre vonatkozó becsléssel. Ezek szerint az utóbbi években a prostitúcióval kapcsolatos jövedelmek 120–130 milliárd forintot tettek ki évente, amely körülbelül a GDP 0,5 százalékát jelenti, míg a kábítószeresnél valamelyest kisebb értékek (évi 80–100 milliárd forintnyi összeg, ami a GDP 0,33 százaléka) adódtak. Természetesen a becslések kialakítására vannak a hivatalos statisztikában ajánlott és alkalmazott módszerek. Ennek ellenére vagy éppen ezért hasznos lehet, ha a prostitúció kérdéskörében megpróbáljuk nemzetközi adatok felhasználásával segíteni, kiegészíteni ezt a munkát.

El kell fogadnunk, és egyet kell értenünk *Betlen Anna* megállapításával: „Mint-hogy sem kutatás, sem adatgyűjtés (az elemezhetőség alapnormáit sem teljesítő – pl. nemek szerint sem bontott – bűnügyi statisztikát még jóindulattal sem lehet ennek nevezni) nincs, nem ismerjük a prostitúció méreteit: nem tudjuk, hányan élhetnek a prostitúcióban, hányan használhatják, hányan szervezhetik, milyen fokú a szervezett bűnözés jelenléte a hazai szexiparban, mekkora mértéket ölthet a – hazai és külföldi – emberkereskedelem a jelenségen belül.” (*Betlen* [2010] 7. old.)

A Magyarországi Női Alapítvány (MONA) 2006–2007-ben lefolytatott kutatása során „rendőri vezetőktől, a prostitúció és emberkereskedelem elleni fellépés szakembereitől is kértünk becslést a prostitúcióban élő személyek számára vonatkozóan (senki nem tudott adatot erről). Hozzávetőleg azonban tízezres nagyságrendet tartottak reálisnak, pontosabban 10 és 50 ezer közé becsülték a prostituáltak számát. Ezzel nagyjából összhangban a magát a prostituáltak érdekvédőjeként feltüntető szervezet a Magyarországi Prostituáltak Érdekvédelmi Egyesülete (MPÉE)¹ szerint – teljesen ellenőrizetlen adat, jelenleg azonban ez van forgalomban – 15 ezer prostituált működik ma Magyarországon”. (*Betlen* [2010] 8. old.) Amikor a Központi Statisztikai Hivatal a nemzeti számlákat módosította a prostitúcióra vonatkozó becslésekkel, akkor – különböző utalásokból – kiderült, hogy a számításoknál hasonló létszámadattal dolgozott (*KSH* [2009]).

¹ Nevét később „Szexmunkások Érdekvédelmi Egyesületére” változtatta.

A prostitúció olyan terület, amely becslését a szokásosnál jóval több tényező nehezíti. Egyes országok, államok engedékenyebb szabályozást alkalmaznak a prostitúció tekintetében, míg mások a tiltás oldalára helyezkednek, és vannak, akik teljesen liberális megoldást választanak. Feltételezhető, hogy a prostitúció nagyságára a szabályozás mellett számos gazdasági tényező (az életszínvonal, a szegénység, a munkanélküliség stb.) alakulása is hat.

Cikkemben egyrészt arra próbálok választ keresni statisztikai vizsgálatok alapján, vajon mely tényezők és milyen mértékben hatnak a szexuális szolgáltatók számára, arányára. Másrészt kísérletet teszek arra, hogy modelleket alkossak a prostituáltak számának, illetve arányának meghatározására. Igyekszem minél több fontosnak ítélt tényező szerepét megvizsgálni, és beemelni a meghatározó tényezők közé. Ennek érdekében számos változó sok országra vonatkozó adatait állítottam össze és használtam fel munkám során. Statisztikai módszerek felhasználásával kerestem az összefüggéseket a prostitúció elterjedtsége és az azt feltehetően befolyásoló tényezők között.

1. A kiindulás nehézségei

Több szempontból sem vagyunk könnyű helyzetben, amikor a prostituáltak fogalmat használjuk. Nem tekintem jelen tanulmány feladatának, hogy a kifejezésre vonatkozóan korrekt definíciót határozzak meg. Bár kétségtelen, hogy a prostituáltak és a szexmunkások (szexuális szolgáltatók) fogalma ugyanazokra vonatkozik, de lényeges megközelítésbeli különbséget² takarnak. Ennek ellenére most mindkettőt szinonimaként kívánom használni, alapvetően a szóismétlések elkerülése érdekében.³

Problémát jelent az, hogy a szexuális szolgáltató fogalma alatt szinte mindenki csak a nőket érti. Miközben megtalálhatók ezen a területen – való igaz, hogy nem olyan nagy számban – a férfiak és a gyermekek⁴ is. A tanulmányok, ismertetések szinte mindegyikében, ha van is adat a prostituáltakról, azok inkább csak a női nemhez tartozókra vonatkoznak.

Vandepitte és szerzőtársai [2006] „közvetlen” és „közvetett szexmunkásokról” beszélnek tanulmányukban. *Közvetlen (nyílt, hivatalos) szexmunkások* körébe (függetle-

² A prostitúció megszüntetéséért kiállók a „prostituált” szót, míg a legalizáció mellett érvelők a „szexmunkások” kifejezést használják. Az előbbihez egyértelműen negatív megítélés tartozik, míg az utóbbi inkább ítélettel mentes, és szolgáltatást nyújtására utal. Az előbbi kifejezés a külső kényszerítés, erőszak hatására végzett, az utóbbi az önkéntesen választott tevékenységet hangsúlyozza.

³ Valószínűleg lesznek olyan kutatók, szakértők, akik számára ez problémát okozhat, ennek ellenére – az ismertetett okok miatt – fenntartom a „fogalmi sokszínűséget”.

⁴ A legtöbb országban szexuális kihasználásuk büntetendő cselekmény.

nül azok regisztráltságától vagy regisztrálhatóságától) azokat a nőket sorolják, akik magukat prostituátnak vallják, és megélhetésüket szex értékesítésével fedezik. *Közvetett (rejtett, nem hivatalos) szexmunkások* azok a nők, akik számára a fő bevételi forrás nem a szex eladása. Jövedelmüket csak alkalmanként, nem rendszeresen – mintegy mellékes jövedelmi forrásként – egészítik ki szexmunkával. Ezek a nők nem tekintik magukat prostituátnak, és egyébként tisztességes foglalkozással rendelkeznek.

Ez a megközelítés sem teljes, mivel úgy tűnik, csak a prostitúciót önként vállalókról szól, és nem említi azokat, akik kényszer, fenyegetettség hatására válnak szexrabszolgákká, a kegyetlen emberkereskedelem áldozataivá.⁵

Nem feledkezhetünk meg arról a fontos tényről sem, hogy egy országban a szexmunkások száma függ – többek között – az irántuk való kereslet területi és szezonális alakulásától, a prostitúcióra vonatkozó szabályozás mikéntjétől, a különböző társadalmi-gazdasági tényezőktől, a szerezhető profit nagyságától. (Gondoljunk csak arra, hogy például a nagy nemzetközi sportesemények – a Forma 1-es futamok, a labdarúgó európa- vagy világbajnokságok, az olimpiák – időszakosan hatalmas vonzerőt jelentenek a szexturizmus számára.)

2. A felhasznált adatokról

Nagyon kevés esetben találkozhatunk olyan kutatással, amely gyakorlati megfigyelésekből próbál megbízható becslést adni. A már hivatkozott tanulmányban (*Vandepitte et al.* [2006]) nemzeti és önkormányzati becsléseket, releváns szakértői anyagokat, a témában kompetens nemzetközi szervezetek nemzeti vagy regionális adatait, számos egyéb forrásból (például egészségügyi vagy szexuális elemzésekkel foglalkozó intézményektől) származó információt, valamint felmérések alapján egyes városokban, régiókban végzett megfigyelések adatait használták fel. A szerzők a 15 évnél idősebb női prostituáltak számát viszonyították az adott terület, ország 15–49 év közötti női lakosságához, és így határozták meg 62 ország tekintetében a női szexmunkások arányát. A tanulmány 9 afrikai, 7-7 ázsiai, illetve latin-amerikai, 25 európai ország mellett 14 volt szovjet utódállam adatait tartalmazta.⁶

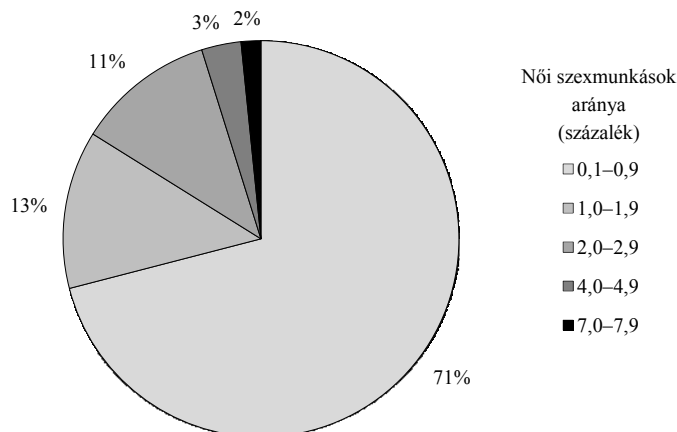
A vizsgált országok többségében (közel háromnegyedében, azaz 44 országban) a női prostituáltak aránya 1 százalék alatt maradt, a 62 ország mindössze 5 százalékában (vagyis 3 országban) haladta meg ez a 4 százalékos értéket. (Lásd az 1. ábrát.)

⁵ A problémát tovább bonyolítja, hogy valószínűleg nem kevesen vannak azok, akik azt állítják, hogy önként végzik a szexmunkát, miközben a háttérben a kényszerítés különböző eszközei találhatók meg, csak erről nem mernek, nem akarnak említést tenni.

⁶ Az egyes országok felsorolását a Függelék F1. tartalmazza.

1. ábra. A 62 ország megoszlása a női szexmunkások aránya alapján

Forrás: Vandepitte et al. [2006] alapján saját szerkesztés.

A legalacsonyabb, 0,1 százalékos női szexmunkásarányt mindössze Svédország és a közép-ázsiai Türkmenisztán, míg az 1 százalékot elérő vagy meghaladó értéket 18 ország⁷ esetében (vagyis az elemzésbe bevont országok közel egyharmadában) becsülték. A 4 százalék feletti arányt az afrikai Burkina Fasora és Kenyára (mindkettőre 4,3 százalékot), illetve a latin-amerikai Belize országára (7,4 százalékot) állapították meg.⁸ Európa vizsgált 25 országából mindössze 3-nál érte el, vagy haladta meg az arány az 1 százalékot: Ausztriában éppen 1, míg Németországban és Szlovéniában 1,4 százalék volt. Hazánkban 0,6 százalékra becsülték a női szexmunkások arányát (a 15–49 év közötti nőkhöz viszonyítva), ami 15 ezer női szexmunkással egyenértékű. A Központi Statisztikai Hivatal és a Szexmunkások Érdekvédelmi Egyesülete is ekkora létszámot tart nyilván.

A Vandepitte et al. [2006] tanulmányban szereplő értékeket elemzéseim kiindulásaként használtam fel, valamint számos statisztikai hivatal adatbázisaiból, kiadványokból, egyetemi kutatásokból, egyéb megbízhatónak tekinthető forrásokból merítettem. Tettem ezt részben azért, hogy az elemzésbe bevonható országok számát növeljem, illetve a prostitúcióra valószínűsíthetően ható tényezőkből minél többet vizsgálhassak. Igyekeztem egyrészt a rendelkezésre álló legfrissebb adatokat használni, másrészt ahol lehetett, ott nemcsak egy, hanem több év átlagadataival számoltam.

⁷ Az F1-ben dőlttel jelölve.

⁸ Sajnos, a vizsgálatba azokat az országokat nem vették figyelembe, ahol más forrásokból becsült adatok alapján nagyon jelentős a szexmunkástömeg, illetve -arány. Így kimaradt például Brazília, Kína, Spanyolország, valamint Thaiföld is.

A statisztikai elemzés során választ szerettem volna kapni arra, vajon milyen kapcsolat mutatható ki a prostitúció szabályozási megoldásai és a prostituáltak száma, aránya, illetve az országok földrajzi elhelyezkedése, valamint az országok domináns vallása között? Vizsgálni akartam azt is, hogy a prostituáltak számának alakulására néhány kiemelt társadalmi-gazdasági tényező milyen mértékben, erősségekben hat? Elemezni kívántam, vajon találhatók-e ezek között olyanok, amelyek kiemelkedő hatással rendelkeznek a szexmunkások száma tekintetében? A prostituáltak számára, illetve arányára vonatkozó modelleket szerettem volna létrehozni. Az elemzésekhez 16 változóra⁹ gyűjtöttem adatokat, ezek a következő csoportokba sorolhatók:

- a prostitúció legalizáltságával kapcsolatos változók (a prostitúció, illetve a bordélyház és a futtatás engedélyezése);
- a társadalmi indikátorok (a népesség, azon belül a 15–50 éves nők száma, a nemek közötti egyenlőtlenséget kifejező mutató, a jövedelemegyenlőtlenséget mérő mutató, a legfelső és legalsó jövedelmi ötöd egymáshoz viszonyított aránya, a relatív medián szegénységi rés, a korrupció mértéke, valamint az egyes országokban uralkodó vallás);
- a gazdasági ismérvek (az egy főre jutó GDP, a munkanélküliek aránya, a turizmusból származó bevétel a GDP százalékában, az egy főre jutó turizmusból származó bevétel);
- a földrajzi tényező (országok kontinens szerinti besorolása).

Az elemzéshez részben az Excel, részben az SPSS program által kínált lehetőségeket használtam fel.¹⁰ E két eszköz segítségével a következő statisztikai módszereket alkalmaztam: a függetlenségvizsgálatot, a korrelációs számítást, az egy és többváltozós regressziószámítást.

A prostitúció szabályozása, valamint a földrajzi besorolás tekintetében 198 országra, míg a társadalmi-gazdasági tényezőknél 72 országra¹¹ sikerült adatokat találnom. Nézzük először a közel kétszáz országra vonatkozó adatokkal végzett elemzések eredményeit!

3. A prostitúció és a földrészek kapcsolata

Felmerülhet az a kérdés, vajon van-e kapcsolat a prostitúció szabályozási formája és az országok földrajzi elhelyezkedése között? Megengedőbb vagy éppen tiltóbb a

⁹ A részletesebb magyarázatot az F2-ben találhatjuk meg.

¹⁰ Ezúton is szeretném megköszönni az általános statisztikai értelmezéseknél *Némethné dr. Gál Andrea*, az SPSS használata tekintetében *T. Nagy Judit* kolléganőim rendkívül fontos és hasznos segítségét.

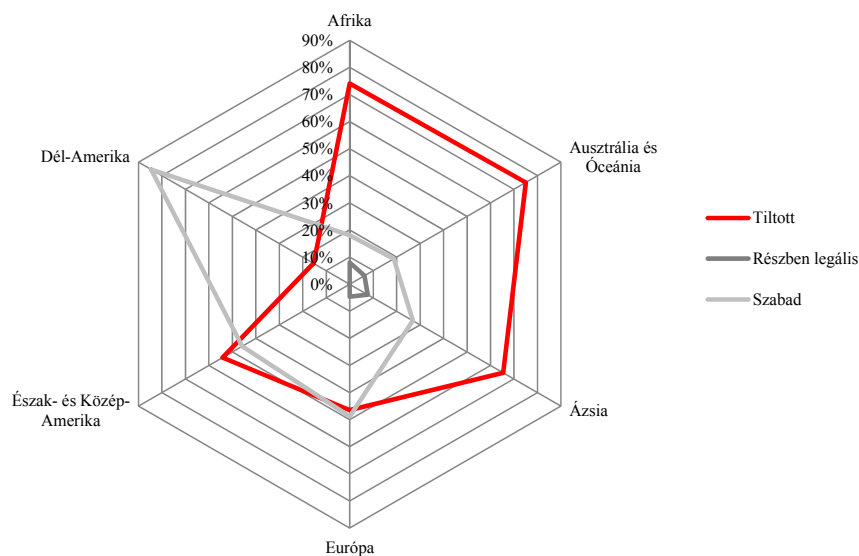
¹¹ A 72 ország listáját az F3. tartalmazza.

prostitúció tekintetében az egyik földrész a másikkal szemben? Joggal mondhatjuk-e például, hogy Ázsiában vagy Afrikában másképpen ítélik meg a prostitúciót, mint az amerikai földrészen vagy Európában?

Természetesen nem arról van szó, hogy maga a földrajzi elhelyezkedés a meghatározó a kérdésben. Ha találunk ilyen kapcsolatot a kérdést illetően, akkor tovább kell vizsgálódnunk, megkeresni a háttérben érvényesülő okokat. Lehet, hogy a valódi okot a vallásban, a gazdasági helyzetben, a társadalmi hozzáállásban stb. találjuk majd meg.

A prostitúció üzése a vizsgált 198 ország közül 118 országban tiltott, 11 országban (az országok 6 százalékában) részben legalizált, és 69 országban (azaz az országok 35 százalékában) szabad volt.

2. ábra. Kontinensek és a prostitúció legalizációs típusa 198 országban

Forrás: Saját számítás és szerkesztés.

Az ábrából látható, hogy Afrika, Ausztrália és Óceánia, illetve Ázsia esetében a prostitúció tiltása jellemző, Európában, valamint Észak- és Közép-Amerikában a megengedés és a tiltás közel azonos arányban fordul elő, míg Dél-Amerikában a prostitúció legalizált volta az uralkodó.

A prostitúció legalizációs típusának különböző csoportosítása mellett, a statisztikai függetlenségvizsgálatok szerint az elemzett 198 ország földrajzi besorolása és a

prostitúció szabályozási típusa között csak gyenge sztochasztikus kapcsolatot lehetett kimutatni (a Cramer-együttható 0,2426, míg a Csuprov-együttható 0,1929 értéket mutatott).

A prostituáltak számának, illetve arányának kontinensek szerinti elemzését 72 ország tekintetében lehetett végrehajtani. Hozzá kell tenni, ennél a vizsgálatnál már Óceánia és Ausztrália csoportját egyetlen ország sem képviselte adatok hiányában. Az országok földrajzi elhelyezkedése és a 15–49 év közötti női prostituáltak aránya között gyenge kapcsolat adódott (a szórásnégyzet-hányados (H^2) értéke 23,9 százalék volt), ugyanezt a vizsgálatot elvégezve a földrészek és a prostituáltak száma tekintetében már nem lehetett igazi kapcsolatot érzékelni a két tényező között (a H^2 értéke 7,9 százalék volt).

Mindezen vizsgálatok alátámasztják azt a feltételezést, hogy a prostitúció és az országok földrajzi elhelyezkedése között valódi, erőteljes kapcsolat nem mutatható ki.

4. A prostitúció és a domináns vallások kapcsolata

A prostitúció és a vallás kapcsolatát vizsgálva érdemes azt felidézni, hogy az ókori Babilonban létezett az ún. vallási (szakrális) prostitúció. Ennek keretében a nők kötelesek voltak életükben egyszer Vénusz templomába elmenni, és ott addig várakozni, amíg egy férfi megváltotta őket a nekik juttatott pénzzel. A pénz a templomé, a nő teste pedig a megváltó férfié lett.

Ma a vallások legfeljebb megtűrik, de semmiképpen sem ösztönzik a prostitúciót. Egy országban az uralkodó vallás a társadalompolitikai döntéseket biztos, hogy befolyásolja, ám kérdés, milyen módon tudja tenni ezt? A prostitúció szinte minden országban létezik. Úgy tűnik megszüntetni nem tudja, de lehet, hogy megjelenési módját (rejtett vagy nyílt létét, avagy formáját) meghatározza az országra jellemző domináns vallás.

Vizsgálatomban a 198 országot az ott érvényesülő domináns vallás alapján az 5 világvallás valamelyikébe soroltam. Amennyiben nem volt egyértelmű a helyzet vagy egyetlen domináns vallás sem, illetve az 5 kategória egyikébe sem lehetett sorolni, úgy az „egyéb” csoportba került az ország. (Ez a „kör” mindössze 13 országot tartalmazott.)

Az iszlám vallású és a buddhista országok nagy többségében (81, illetve 67 százalékában) tiltott, a keresztény és „egyéb” vallású országok közel felében legális a prostitúció. A vizsgált 3 hindu vallású ország egyikében szabad, a másokban részben

megengedett, a harmadikban tiltott, az egyetlen izraelita országban szabadon űzhető a szexmunka.

Az elvégzett függetlenségvizsgálatnál a számított χ^2 -próba és az asszociációs együtthatók alapján gyenge sztochasztikus kapcsolat volt a prostitúció legalizációja és a domináns vallások között (a Cramer-együttható 0,2219, illetve a Csuprov-együttható 0,1765 értéket vett fel).

A további vizsgálódást arra a 72 országra szűkítettem le, amelynél a prostituáltak számára vonatkozó becslések léteztek. Meg kell jegyezni, sajnos adatok hiányában az egyetlen zsidó vallású ország elemzéséről le kellett mondanom, vagyis így a világvallások közül csak négyet tudtam vizsgálni.

Amikor a prostituáltak aránya és a vallás között kerestem kapcsolatot, a statisztikai elemzések szerint nem találtam ilyet (a H^2 mutató értéke 5,4 százalék volt). Viszont amikor a prostituáltak száma és a vallás tekintetében vizsgáltam, gyenge, de kimutatható volt közöttük a kapcsolat (a H^2 27,0 százalékos értéket vett fel).

Úgy tűnik, egy ország domináns vallása nem annyira a prostitúció létezésére, mint inkább annak formájára hat. Forma alatt értem például az utcai prostitúciót vagy a bordélyházakat, a szexmunka látható vagy rejtett létét, illetve akár azt, hogy jellemzően a prostituáltak megtalálhatók-e az országban, vagy az igénybevevőknek kell értük az országhatárt átlépni.¹²

5. A prostitúció szabályozása és a prostituáltak aránya, száma közötti kapcsolat

Prostituáltak számára és arányára 72 ország tekintetében álltak rendelkezésemre adatok. A prostitúció ezek közül 32 esetben tiltott, 5 országban korlátozott módon „űzhető” és 35 esetben szabad volt, vagyis 40 országban a legalitás valamilyen foka érvényesült. A vizsgálatok alapján kiderült, hogy a H^2 -mutató értéke nagyon kicsi (a prostituáltak arányánál 0,6, míg a prostituáltak számánál 1,7 százalék) volt.

Azaz a prostituáltak száma, aránya, valamint tiltott vagy szabad volta között valódi kapcsolatot nem lehetett kimutatni. Tehát a legalizálástól vagy éppen a megengedett szabályozástól nem függ a prostituáltak száma, aránya. Úgy tűnik (minden más feltétel azonossága mellett), ahol szabadon űzhető a prostitúció, ott szignifikánsan nem több a prostituáltak száma, mint ahol tiltják. Illetve, ahol szigorúan fellépnek a prostituáltakkal szemben, ott szignifikánsan nem kevesebb a prostituáltak száma, mint ahol legális a tevékenység.

¹² Összehasonlítva például az európai vagy észak-amerikai, illetve az arab országok állampolgárainak szexturizmusát, lényeges különbségek tapasztalhatók mind a célszágokat, mind – az eltérő vallási előírások miatt – a lebonyolítás módját, mind az igénybevevők nemek szerinti megoszlását tekintve.

5.1. A prostituáltak számára ható tényezők és jelentőségük

Amikor azt a kérdést feszegetjük, melyek azok a legfontosabb tényezők, amelyek a prostitúció kialakulására és létezésére hatnak, akkor leggyakrabban a szegénységet, a jövedelmi egyenlőtlenséget, valamint a nők társadalmi és gazdasági kirekesztettségét említhetjük meg. Az elemzés során több társadalmi tényezőt is figyelembe vettem – azt feltételeztem, hogy ezek nagyobb értéke a prostituáltak számának növekedésével jár együtt –, így a népesség számát, a nemek közötti egyenlőtlenséget és a korrupció mértékét. Ez utóbbi talán némi magyarázatra szorul. Úgy véltem, minél korruptabb egy ország, annál nagyobb lehetőség kínálkozik például arra, hogy a (tiltott) prostitúció felett a hatóságok és a társadalom szemet hunyjon.

Szép számmal vizsgáltam azokat a gazdasági tényezőket, amelyeket érdemes több csoportra bontani. Úgy gondoltam, az egy főre jutó GDP-nél a kapcsolat ellentétes lesz, hiszen egy gazdagabb országban – feltehetőleg – kevesebb a prostituáltak száma. Ugyanakkor a magasabb munkanélküliségi érték abba az irányba hat, hogy a munkanélküliek és az elkeseredett gazdasági helyzetben levők között megnő azok száma, akik saját, esetleg családjuk helyzetét tekintve a prostitúciós piacra való belépést látják megoldási lehetőségként. Éppen ezért láttam érdemesnek a szegénységet többféle mutatóval megközelíteni. Így került be a vizsgálat körébe a jövedelem-egyenlőtlenséget kifejező (GINI-) mutató, a legfelső és legalsó jövedelmi ötöd egymáshoz mért aránya, valamint a relatív szegénységi rés. Úgy véltem, minél nagyobbak ezek az értékek, várhatóan annál nagyobb a prostituáltak száma.

Végül a vizsgálati körbe került a turizmusból származó bevétel is. Abban biztos vagyok, hogy ennek mértéke is befolyásolhatja a prostituáltak számát (gondoljunk a szexturizmusra). Ugyanakkor a turizmusból adódó bevételt rengeteg más tényező (például a természeti adottságok, a turisták számára kiépített infrastruktúra stb.) befolyásolja, és ezen belül a szexturizmusból származó bevétel nem különíthető el. Mindezek ellenére azt gondoltam, egy próbálkozást érdemes megtenni. Feltételeztem, hogy a turizmus bevételének GDP-hez viszonyított magasabb aránya, illetve az egy főre vetített turizmusból származó bevétel nagyobb értéke a prostituáltak nagyobb számával jár együtt.

Az elemzést 72 országra és 11 változóra vonatkozóan végeztem el. Az így kapott korrelációs mátrix adataiból kiderült, hogy:

- a prostituáltak száma és a népesség száma közötti kapcsolat jelentősnek (+0,83) tekinthető;
- az előzetes várakozásokkal ellentétben a többi tényező (–0,14 és +0,23 közötti értéket adó) nagyon gyenge hatást gyakorolt a prostituáltak számára;
- ezek között fontosabbnak mutatkoztak – pozitív kapcsolatra utalva (+0,13 és +0,23 közötti értékekkel) – a jövedelmi különbségeket

tükröző változók, míg negatív előjellel (és $-0,14$ értékkel) a GDP, valamint a turizmusból származó bevétel egy főre jutó értéke.

Tehát a prostituáltak számát – a vizsgált tényezők közül – elsősorban a népesség száma befolyásolja.¹³

A korrelációs számítás elvégztem a prostituáltak arányára is, és egyértelmű megállapítást nyert, hogy:

- amíg a népesség száma a prostituáltak számára kiemelkedő jelentőséggel bír, addig az arányát tekintve szerepe elhanyagolható;
- van négy olyan tényező – a nemek közötti egyenlőtlenséget kifejező mutató és a jövedelmi különbségekre utaló mindhárom tényező (a jövedelmi ötödök aránya, valamint a relatív szegénységi rés, illetve a GINI-mutató) –, amelyek gyenge ($0,29-0,39$ közötti), de létező kapcsolatot jeleznek a prostituáltak arányával kapcsolatban;
- az összes többi tényező hatásának nagysága alacsony, és a prostituáltak számánál megtapasztalt ($-0,22$ és $+0,20$ közötti) értéket mutatta.

Azaz a prostituáltak arányánál nem található kiugró mértékű magyarázóváltozó,¹⁴ viszont az látható, hogy az egyenlőtlenségre utaló tényezők hatása fontos. Ha az egyes változók szerepét tekintjük át, akkor a következő megállapításokat tehetjük.

- A népesség száma a prostituáltak számára kimagasló – pozitív irányú – jelentőséggel bír, míg a prostituáltak arányára nem hat. Ez azt jelenti, hogy nagyobb népességhez több prostituált tartozik (ami persze eléggé nyilvánvaló kapcsolatot jelez).
- A jövedelemegyenlőtlenséget kifejező mutatók (a jövedelmi ötöd, a GINI-mutató és a szegénységi rés) mind a prostituáltak számára, mind arányára pozitív kapcsolatot mutatva hatnak, igaz nem olyan erős, de érzékelhető mértékben ($+0,13$ és $+0,39$ közötti értékekkel). Tehát egy országban a gazdagok és a szegények közötti jövedelmi eltérés nagyobb mértéke a prostituáltak számára, arányára növelő módon hat.
- Ugyanez tapasztalható a korrupció tekintetében is, hiszen ennek nagyobb mértéke növeli a prostituáltak számát, arányát. Igaz, a kapcsolat erőssége nem annyira jelentős ($+0,08$ és $+0,18$).
- Az egy főre jutó GDP és a prostituáltak száma, aránya közötti negatív kapcsolat ($-0,14$ és $-0,22$) azt jelzi, hogy egy gazdagabb országban kisebb mind a prostituáltak száma, mind aránya.

¹³ Ez megerősíti, hogy mások (lásd például *Moffat* [2005]) is a népesség száma alapján állított fel modelleket a prostituáltak számára vonatkozóan.

¹⁴ Ez is közrejátszott abban, hogy a prostituáltak arányára vonatkozó becslések közlésétől eltekintek. A végzett számítások egyébként bár szignifikánsak voltak, de nagyon kicsi R^2 -értékek adódtak, és a kapott regressziók érvényessége megkérdőjelezhetővé vált.

Utóbbi tény arra utalhat, hogy:

- egy gazdagabb ország állampolgárai kevésbé kényszerülnek rá, hogy testük eladásából éljenek. Könnyebben találnak munkát, hiszen a munkanélküliség mértéke – válságidőszakokat kivéve – általában kisebb a szegényebb országokhoz viszonyítva;
- egy gazdagabb társadalom valószínűleg könnyebben teheti meg, hogy a prostitúció létezése ellen következetesen és sikeresen fellépjen. A magasabb egy főre jutó GDP-t felmutató országnak több a lehetősége arra, hogy a társadalmat a negatív megítélés alá eső tevékenységek-től (így a prostitúciótól) – ami a bűnözés és a korrupció növekedésével is együtt jár – megtisztítsa;
- egy jobb módú ország lakosai „megengedhetik” maguknak, hogy más országba utazzanak, ha szexipari szolgáltatást akarnak igénybe venni, miközben esetleg a saját országukból igyekeznek számúzni a prostitúciót. Pontosán tudjuk, hogy a szexturisták döntő többsége észak-amerikai, nyugat-európai és ausztrál, illetve japán állampolgárokból tevődik össze.

5.2. A prostituáltak számának becslési lehetőségei¹⁵

A prostituáltak számát tehát alapvetően a népesség száma határozza meg. Sikerült két olyan modellt is felállítanom, amelyek megfelelnek az elvárt statisztikai követelmények teljesítésének. Előbb azonban lássunk egy külföldi példát!

Egy néhány éve publikált tanulmány (*Moffat* [2005]) az Egyesült Államok 35 államára és Európa 13 országára próbált becslést adni a prostituáltak számát illetően.

A szerző vizsgálata alapján Nyugat-Európa tekintetében a következő összefüggésre jutott.

1. *A prostituáltak számára vonatkozó egyenlet 13 európai ország adatai alapján (Moffat [2005])*

$$\log(\text{Prostituáltak száma}) = -9,37 + 1,15 \log(\text{Népesség száma})$$

(standard hiba: 0,09)

Az egyenlet szerint, ha Nyugat-Európa¹⁶ országainak népessége 1 százalékkal lenne nagyobb, akkor – ceteris paribus – a prostituáltak száma 1,15 százalékkal több lenne.

¹⁵ A tanulmányban csak olyan modellek szerepelnek, amelyek megbízhatóan (a különböző próbáktól elvárt hibahatároknak megfelelően) mutatják az összefüggéseket, megállapításokat.

¹⁶ Természetesen most és a továbbiakban arról van szó, hogy a népesség növekedése nem az egész kontinensre, hanem azon belül csak a vizsgált országokra vonatkozik.

Moffat ehhez a vizsgálathoz a University of Exeter által közzétett és az interneten még 2011 májusában is megtalálható adatokat¹⁷ és *Cockayne* [2002] erre épülő tanulmányában szereplő 1998-as adatait használta fel.

Moffat az Egyesült Államok 35 államára is elvégezte a vizsgálatot, és a következő eredményre jutott.

2. *A prostituáltak számára vonatkozó egyenlet az Egyesült Államok 35 államának adatai alapján (Moffat [2005])*

$$\log(\text{Prostituáltak száma}) = -15,5 + 1,45 \log(\text{Népesség száma})$$

(standard hiba: 0,19)

Az egyenlet szerint, ha az Egyesült Államok 35 vizsgált állama közül, amelyekben a népesség 1 százalékkal nagyobb, ott a prostituáltak száma – ceteris paribus – 1,45 százalékkal több.

Kutatásom keretében megpróbáltam a többféle módon csoportosított országokra különböző modelleket felállítani.

A 72 országra elkészített hatványkitevős modellnél az R^2 (determinációs együttható) értéke 0,74 volt, azaz a népesség száma 74 százalékot megmagyarázott a női prostituáltak számának alakulásából.

3. *A prostituáltak számára vonatkozó hatványkitevős egyenlet a világ 72 országára a népesség függvényében*¹⁸ (saját számítások)

$$\log(\text{Prostituáltak száma}) = -2,699 + 1,009 \log(\text{Népesség száma}),$$

más alakban:

$$\text{Prostituáltak száma} = 0,002 * (\text{Népesség száma})^{1,009}$$

Az egyenletből az következik, ha a vizsgált 72 országban – ceteris paribus – a népesség száma 1 százalékkal, akkor a prostituáltak száma 1,009 százalékkal lenne nagyobb.

Ezután a számításokat csak Európa országaira végeztem el, olyan módon, hogy ezek közül két országot – Németországot és Spanyolországot, mivel ezeknél kiugró-

¹⁷ Lásd F4. *Scale* [2011].

¹⁸ A t -próbánál és az F -próbánál a szignifikancia értéke 0,000 volt, az SEE-beclés standard hibája (R^2) 0,741-es értéket vett fel, a homoszkedaszticitás a számítások alapján jónak mutatkozott.

an magas volt a prostituáltak száma a többi országhoz képest – kiemeltem a többiek közül. A modellem R^2 -értéke alapján a népesség száma közel 80 százalékban magyarázta a női prostituáltak számának alakulását.

4. A prostituáltak számára vonatkozó hatványkitevős egyenlet a népesség függvényében Európa 32 országára¹⁹ (saját számítás)

$$\log(\text{Prostituáltak száma}) = -1,886 + 0,855 \log(\text{Népesség száma}),$$

más alakban:

$$\text{Prostituáltak száma} = 0,013 * (\text{Népesség száma})^{0,855}$$

Ezen egyenlet szerint az elemzett 32 európai országban – minden más feltétel változatlansága mellett – a népesség 1 százalékos emelkedésével a prostituáltak száma ennél kisebb mértékben (0,855 százalékkal) nő. Így 1000 fős népességnövekedés esetén a prostituáltak száma 1 fővel lesz több.

A két egyenlet alapján igazolhatjuk azt a megállapítást, hogy a prostituáltak számának növekedésében az Európán kívüli kontinensek játszanak jelentős szerepet. Ez abban az értelemben igaz, hogy ezeknél a kontinenseknél egyre több szexmunkás található, és abban is, hogy a világon található prostituáltak közül egyre nagyobb arányt képviselnek az ezekről a földrészekről származó szexmunkások. Ez a tény több fontos dologra hívja fel a figyelmet.

– Megerősíti azt a feltételezést, hogy a prostituálttá válás okai között kiemelkedő jelentőséggel bír a szegénység, a kilátástalanság és a munkanélküliség.

– A prostitúció globális visszaszorítása mindaddig nem valósítható meg, ameddig a társadalmi-gazdasági értelemben „leszakadó” országok helyzetén közös összefogással nem sikerül változtatni. (Svédország, Norvégia, Izland keresletcsökkentő politikája kétségtelenül fontos lépés, ám ha más országok²⁰ nem követik őket, akkor egyrészt ezek csak elszigetelt megoldások maradnak, másrészt a problémának csak országhatáron túlra való „áttolását” jelentik.)

A modelljeim alapján kiszámíthatjuk a magyarországi prostituáltak számát. Az első esetben (lásd a 3. egyenletet) 17 735, a második esetben (a 4. egyenlet szerint)

¹⁹ Ennél a modellenél is a különböző próbáknál a szignifikancia értéke 0,000–0,002 volt, az SEE-bebecslés standard hibája (R^2) 0,794-es értéket vett fel, a homoszkedaszticitás a számítások alapján jónak feltételezhető.

²⁰ Néhány, adott tényállás esetében hasonló szabályozás érvényesül Finnországban és Nagy-Britanniában.

14 300 fő a prostituáltak száma hazánkban. Gyakorlatilag ez megfelel a szakértői becslés alapján leginkább elterjedt 15 000 fős létszámnak.

6. Következtetések

A prostitúció nagyságrendjére vonatkozó statisztikai elemzés alapján két fontos megállapítást tehetünk. Egyrészt lehet modelleket készíteni a prostituáltak számáról társadalmi-gazdasági tényezők segítségével. Tovább lépési irány lehet részben a vizsgálatba bevont országok számának növelése, és/vagy az egyes országokra a hiányzó adatok felkutatása, illetve a magyarázóváltozók számának bővítése, újakkal való felváltása.

Másrészt a számítások alapján úgy becsülhető, hogy hazánkban a prostituáltak száma 15 ezer fő körül van, ami a 15–49 éves nők körülbelül 0,6 százalékát teszi ki. Ez megfelel az általánosan használt szakértői becslésnek.

A modellek és a számítások segítségével – remélhetőleg – pontosabb képet kaphatunk a prostitúció nagyságrendjéről az egyes országokat, esetleg földrajzi csoportokat tekintve. Ez pedig közelebb vihet annak megtalálásához, milyen megoldásokat, utakat kellene bejárnunk a problémakör kezelése érdekében.

Függelék

F1. Vandepitte és munkatársai [2006] által elemzett országok listája

Afrika: *Benin, Burkina Faso, Elefántcsontpart, Etiópia, Ghána, Kamerun, Kenya, Niger, Zambia.*

Ázsia: *Fülöp-szigetek, India, Indonézia, Kambodzsa, Malajzia, Nepál, Vietnam.*

Latin-Amerika: *Belize, Bolívia, Dominikai Köztársaság, Haiti, Kolumbia, Peru, Venezuela.*

Európa: *Albánia, Ausztria, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Finnország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Lengyelország, Luxemburg, Macedónia, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Románia, Svédország, Szerbia/Montenegró, Szlovákia, Szlovénia.*

Szovjet utódállamok: *Azerbajdzsán, Észtország, Fehéroroszország, Grúzia, Kazahsztán, Kirgizisztán, Lettország, Litvánia, Oroszország, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán.*

F2. Az elemzésbe vont változók leírása és az adatok forrása

1. A prostitúció, valamint „a prostitúció, a bordélyház és a futtatás” szabályozási típusai

Tiltott: olyan országok kerültek ide, ahol a prostitúció minden formája törvényi tilalom alá esik.

Részben legális: Egyrészt azok az országok tartoznak ide, amelyeknél a prostitúció megengedett, de a futtatás és/vagy a bordélyház tiltott. Másrészt azok az országok is idekerültek, ahol korlátozott módon engedélyezett a prostitúció. Harmadrészt azon országok is itt találhatók, ahol nincs törvényi szabályozás a prostitúció tekintetében.

Legális: azon az országokat soroltam ide, ahol a prostitúció minden formája megengedett.

Az Egyesült Államok esetében – mivel csak Nevada állam 11 megyéjében engedélyezett a prostitúció – tiltottnak tekintettem a szexmunkát.

Az adatok minél korrektebb összegyűjtése érdekében több, a prostitúcióval foglalkozó tematikus oldalt vizsgáltam. Azokban az esetekben, amikor az említett források nem szolgáltak adattal, vagy esetlegesen ellentmondás mutatkozott e források tekintetében, akkor számos egyéb forrást használtam, és azok alapján próbáltam besorolni az országokat. Ha ezek sem adtak elegendő eligazítást a legalizáció kérdésében, akkor inkább úgy tekintettem a prostitúcióra, mintha az tiltott lett volna.

2. Népességre vonatkozó adatok

A legtöbb esetben az Eurostat (általában) 1999. és 2010. évi adatainak átlagát számítottam ki, és vettem figyelembe. Egy országnál a Központi Hírszerző Ügynökség (Central Intelligence Agency – CIA) 2011. évre vonatkozó becslését alkalmaztam vizsgálatom során.

A 15–50 év közötti nők számát az ENSZ Gazdasági és Társadalmi Bizottsága Népeség Osztályának honlapján található, 2010. évre vonatkozó 5 éves korcsoportokat tartalmazó becsléséből emeltem ki.

3. Női prostituáltakra vonatkozó adatok

Azokra az országokra, amelyekre a női prostituáltak arányára nem adott becslést a *Vandepitte et al.* [2006] tanulmány, a témával foglalkozó más intézmények, illetve különböző internetes honlapok női prostituáltak számára vonatkozó adatait gyűjtöttem ki. Így többek között felhasználtam például az Exeter vagy a Rhode Islandi egyetemeken folyó kutatások adatait. Amennyiben e forrásokból nyert értékek lényegi eltérést mutattak, úgy átlagukat használtam a vizsgálathoz. Mivel ezek az adatok a női prostituáltak számára vonatkoztak, így ezeket a 15–50 év közötti nők számához viszonyítottam. Ilyen módon a női prostituáltakra vonatkozóan az elemzésbe vont országok számát sikerült 72-re növelnem.

4. Az országok földrajzi besorolása

Az országok kontinens szerinti besorolása a hagyományos és a leginkább elterjedt osztályozási elveket követi.²¹

A besorolás tisztán földrajzi elhelyezkedés szerint, vagyis annak alapján történt, hogy az ország területének nagyobb része melyik földrészen található. Így Ázsiához soroltam egyrészt a kisebb európai területtel rendelkező ázsiai államokat (Azerbajdzsánt, Grúziát, Kazahsztánt, Törökországot), és a hagyomány alapján sokszor európainak tekintett, valójában Ázsiában elhelyezkedő országokat (Ciprust, Örményországot, Oroszországot).

²¹ A hét kontinens (Ázsiát, Afrikát, Észak-Amerikát, Dél-Amerikát, Antarktíkat, Európát, Ausztráliát) felsoroló modell leginkább az angolszász országokban, Kínában és Európa egy részén elterjedt. Antarktíkával nem foglalkoztam, mivel ott nem található állandó emberi populáció.

5. Az országok vallás szerinti besorolása

A domináns vallás szerinti besorolásnál a következő csoportok valamelyikébe kerültek az országok: buddhista, hindu, iszlám, izraelita, keresztény és „egyéb”. Az utóbbi kategóriába kerültek az öt világvallás egyikébe sem sorolható vagy a túlzottan vegyes képet mutató országok.

6. Nemek közötti egyenlőtlenséget mérő mutató

Gender inequality index (GII): nemi egyenlőtlenségi index.

Az ENSZ fejlesztési programja 2010-ben megalkotta a GII-t, és a humán fejlődésről jelentést készítő hivatal (The Human Development Report Office – HDRO) is végez számításokat a nemek közötti egyenlőtlenségre, amelynek 2011-re érvényes adatait vettem figyelembe a kutatásomban.

7. Egy főre jutó GDP értéke

Vásárlóerő-paritáson mért, dollárban kifejezett egy főre jutó GDP (dollár/fő).

Az országok nagyobb részénél az Eurostat 2000 és 2009 közötti évek adatainak átlagával számoltam, a többinél a CIA 2010. évre vonatkozó becslését használtam.

8. Jövedelemegyenlőtlenséget kifejező mutatók

GINI: a családi jövedelmek közötti egyenlőtlenséget mérő mutató.

Jövedelmi ötödök aránya: a legmagasabb jövedelmű 20 százalék (felső jövedelmi ötöd) és a legalacsonyabb jövedelmű 20 százalék (alsó jövedelmi ötöd) összjövedelmének aránya.

Szegénységi rés: a relatív medián szegénységi rés a szegénységi küszöb alatt élő személyek ekvivalens medián nettó összjövedelme és a szegénységi küszöb közötti különbség a szegénységi küszöb százalékában kifejezve (küszöbérték: az ekvivalens mediánjövedelem 60 százaléka).

A családi jövedelmek egyenlőtlenségét kifejező ún. GINI-mutató adatainál a CIA adatbázisában található 2000-es évek valamelyikére meglévő értéket vettem figyelembe a kutatásnál.

A jövedelmi ötödök arányára vonatkozó adatok az Eurostat adatbázisában található meg az 1995 és 2009 közötti évekre. (Nem minden ország esetében vannak minden évre adatok.) Az elemzésnél az értékek átlagával számoltam.

A relatív medián szegénységi résnél az 1995 és 2009 közötti évek adatainak átlagát vettem figyelembe a kutatás során.

9. Munkanélküliségi adat

Munkanélküliségi ráta (%). A legtöbb esetben a KSH (általában) 2000 és 2009 közötti évek adatainak átlagát számítottam, és vettem figyelembe. Néhány ország esetében a CIA 2000-es évek valamelyikére vonatkozó becslését alkalmaztam az elemzésnél.

10. A korrupció mértéke

A korrupció mértékeként a Transparency International Magyarország honlapján megtalálható, 2007 és 2010 közötti évekre vonatkozó adatok átlagát számítottam ki. A mutató nagyobb értéke a korrupció kisebb mértékét fejezi ki, így az értelmezésnél ez mindig külön odafigyelést jelentene. Ennek egyszerűsítése miatt vizsgálataim során a kiszámított átlagos korrupciós értéket 10-ből levontam, elérve azt, hogy annak kis értéke a korrupció alacsony színvonalát jelezze.

11. Turizmussal kapcsolatos mutatók

Turizusból származó bevétel GDP-hez mért aránya (%).

Turizusból származó bevétel egy főre vetített értéke (dollár/fő).

A 2005-re vonatkozó adatokat használtam fel.

F3. Prostitúáltak számára, illetve arányára vonatkozó adatokkal rendelkező, a kutatásban elemzett országok listája

Albánia, Anglia, Ausztria, Azerbajdzsán, Banglades, Belgium, Belize, Benin, Bolívia, Bosznia-Hercegovina, Brazília, Bulgária, Burkina Faso, Csehország, Dánia, Dél-Korea, Dominikai Köztársaság, Elefántcsontpart, Észtország, Etiópia, Fehéroroszország, Finnország, Franciaország, Fülöp-szigetek, Ghána, Görögország, Grúzia, Haiti, Hollandia, Horvátország, India, Indonézia, Kambozsa, Kamerun, Kazahsztán, Kenya, Kína, Kirgizisztán, Kolumbia, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Macedónia, Malajzia, Magyarország, Mianmar (Burma), Montenegró, Nepal, Németország, Niger, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Örményország, Peru, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Tádzsikisztán, Thaiföld, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán, Venezuela, Vietnam, Zambia.

F4. Internetes adatbázisok és tematikus honlapok:

CHARSTBIN [2009]: *The Legal Status of Prostitution by Country*. <http://chartsbin.com/view/snb>

CIA (CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY) [2011]: *The World Factbook*.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html>

EUROSTAT [2011]: *Population on 1 January*. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&%20plugin=0&language=en&pcode=tps00001>

EUROSTAT/KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2011]: *Eurostat statikus táblák*.

http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/index.html

HDRO (HUMAN DEVELOPMENT REPORT OFFICE) [2012]: *International Human Development*

Indicators. http://hdr.undp.org/es/countries/country_fact_sheets/cty_fs_CUB.html

KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2011]: *Munkanélküliség 2000–2011*.

http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_3_2.html

NATIONMASTER.COM [2011]: *Economy > International tourism > Receipts > Current US\$ > Per \$ GDP: Countries Compared*.

http://www.nationmaster.com/graph/eco_int_tou_rec_cur_us_pergdp-receipts-current-us-per-gdp

ONE WORLD – NATIONS ONLINE [2012]: *Countries by Continents*.

<http://www.nationsonline.org/oneworld>

ProCon.org [2009]: *100 Countries and Their Prostitution Policies*.

<http://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000772>

SPIRITUS TEMPORIS [2011]: *Prostitution in Europe*. <http://www.spiritus-temporis.com/prostitution-in-europe>

SUPER DIRECTORIES [2011]: *Prostitution by Country*. http://www.superdirectories.com/?Branch_ID=2438010

- TRANSPARENCY INTERNATIONAL MAGYARORSZÁG [2011]: *Korrupciós indexek*.
http://old.transparency.hu/korrucios_indexek?PHPSESSID=8ee11ea9591781b0a2d617c6f5fe5a79
- UN DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS, POPULATION DIVISION [1012]: *World Population Prospects: The 2012 Revision*. <http://esa.un.org/wpp/Excel-Data/population.htm>
- UN NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE [2011]: *Estimates of the Number of Female Sex Workers in Different Regions of the World*. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2576726/>
- UNAIDS [2011]: *UNAIDS Terminology Guidelines (January 2011)*.
UNAIDS_Terminology_Guidelines_2011_final_20110124.doc
- UNIVERSITY OF EXETER [2002]: *Sex Work and Sexual Exploitation in the European Union*.
www.ex.ac.uk/politics/pol_data/undergrad/aac
- UNIVERSITY OF EXETER [2011]: *Scale of Prostitution in Europe: How Many Sex Workers?*
<http://people.exeter.ac.uk/watupman/undergrad/aac/scale.htm>
- UNIVERSITY OF RHODE ISLAND [2008]: *Factbook on Global Sexual Exploitation*.
<http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/>
- WIKIPEDIA [2011]: *Religions by Country*. http://en.wikipedia.org/wiki/Religions_by_country

Irodalom

- BETLEN A. [2010]: *Jog, jogvédelem, ellátás*. Magyarországi Női Alapítvány. Budapest.
- COCKAYNE, A. [2002]: *Prostitution and Sexual Exploitation in the European Union*.
<http://www.people.ex.ac.uk/watupman/undergrad/aac/index.htm>
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2009]: *GNI Inventory 2.1 Magyar nyelvű változat*. Budapest. http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/modsz/gni_inventory_ver2.1hun.pdf
- MOFFATT, P. G. [2005]: Economics of Prostitution. In: *Bowmaker, S. W.* (ed.): *Economics Uncut. A Complete Guide to Life, Death and Misadventure*. Edward Elgar Publishing. UK, USA. pp. 193–228.
- TALBOTT, J. R. [2007]: Size Matters: The Number of Prostitutes and the Global HIV/AIDS Pandemic. *PLoS ONE*. Vol. 2. Issue 6. <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0000543>
- VANDEPITTE, J. – LYERLA, R. – DALLABETTA, G. – CRABBÉ, F. – ALARY, M. – BUVÉ, A. [2006]: Estimates of the Number of Female Sex Workers in Different Regions of the World. *Sex Transmitted Infections*. Vol. 82. Issue 3. pp. 18–25.

Summary

For the past 20 years, Eurostat has been urging the statistical offices of the EU member countries to include the income derived from illegal activities (primarily from prostitution and the production, distribution and trade of drugs) in the calculation of GDP. Thus, the Hungarian Central Statistical Office has retroactively modified GDP data starting from 1995, incorporating the estimated data for

prostitution and drugs, which accounted for 200-230 billion HUF (or 0.8 percent of total GDP) in the past years.

The author conducts statistical analyses on the factors influencing the number and rate of sexual services and also on the effect of these factors. He attempts to model the size of prostitution, too. The study helps the reader to learn more about illegal activities – more specifically about prostitution – in order to find a way to improve the estimates.

Ladányi Andor

ny. tudományos tanácsadó

Szemerszki Marianna,

az Oktatáskutató és Fejlesztő

Intézet tudományos

főmunkatársa

E-mail: szemerszki@ella.hu

Helzetjelentés az európai felsőoktatásról

Az előző években megjelent írásainkhoz¹ hasonlóan ezúttal is statisztikai áttekintést kívánunk adni az európai felsőoktatás alakulásáról, ennek keretében a magyar felsőoktatás helyéről. Elsőként a hallgatólétszám alakulását vizsgáljuk, melyről megállapítható, hogy 2005 és 2011 között a hallgatók száma az országok többségében emelkedett (a legnagyobb, 15 százalékot meghaladó mértékben Ausztriában, Belgiumban, Bulgáriában, Csehországban, Észtországban, Hollandiában, Romániában és Szlovákiában). Hét országban azonban a hallgatólétszám csökkent, a legerősebben Lettországon és Magyarországon. (Lásd az 1. táblázatot.)

A magyar felsőoktatás alakulásával kapcsolatban megjegyezzük, hogy a csökkenést 2009-ig elsősorban az esti, a levelező és a távoktatásban, valamint a szakirányú továbbképzésben résztvevők számának fokozatos visszaesése okozta, a nappali oktatást nem érintette. 2010-től azonban a csökkenés – amely most már a nappali tagozatra is kiterjedt – a felsőoktatás hátrányos helyzetbe kerülését előidéző oktatáspolitikai intézkedések következménye is volt. Az egyetemet és főiskolát végzettek, oklevelet szerzettek számának alakulása meglehetősen tarka képet mutat. (Lásd a 2. táblázatot.)

Az oklevelet szerzettek számának növekedése meghaladta a kétharmadot azokban az országokban (így Ausztriában, Csehországban, Németországban és Szlovákiában), amelyekben a felsőoktatás korábbi expanziójának, valamint diverzifikálódásának hatása most jelentkezett, míg más országokban jóval alacsonyabb volt, három országban (Írországon, Lettországon és Magyarországon) pedig az utóbbi években csökkent.

¹ Ladányi A. [2003]: Az európai felsőoktatás az 1990-es években. *Statisztikai Szemle*. 81. évf. 1. sz. 75–87. old.; Ladányi A. [2008]: Az európai felsőoktatás évtizedünk első felében. *Statisztikai Szemle*. 86. évf. 3. sz. 281–292. old.; Ladányi A. [2012]: A magyar felsőoktatás helye Európában. *Statisztikai Szemle*. 90. évf. 5. sz. 447–453. old.

1. táblázat

A hallgatólétszám alakulása Európa egyes országaiban

Ország	A hallgatók száma (ezer fő)		A változás mértéke (százalék)
	2005	2011	
Ausztria	244,4	361,8	48,0
Belgium	389,5	462,4	18,7
Bulgária	237,9	285,0	19,8
Csehország	336,3	440,2	30,9
Dánia	232,3	258,9	11,5
Egyesült Királyság	2 287,5	2 492,3	0,9
Észtország	67,8	69,1	19,2
Finnország	306,0	308,9	9,5
Franciaország	2 187,4	2 296,3	5,0
Görögország	646,6	660,7	2,2
Hollandia	565,0	793,7	40,5
Horvátország	134,7	154,0	14,3
Írország	186,6	192,6	3,2
Lengyelország	2 118,1	2 007,2	-5,2
Lettország	130,7	103,9	-20,5
Litvánia	195,4	175,1	-10,4
Magyarország	424,2	320,1*	-24,5
Németország	2 268,7	2 763,1	2,2
Norvégia	213,9	238,2	11,4
Olaszország	2 015,0	1 967,6	-2,4
Portugália	380,9	396,3	4,0
Románia	738,8	705,3	-4,5
Spanyolország	1 809,4	1 965,8	8,6
Svájc	199,7	257,7	29,0
Svédország	426,7	463,5	8,6
Szlovákia	181,4	226,3	24,8
Szlovénia	112,2	104,0	-7,3

* 2013. évi adat.

2. táblázat

Az oklevelet szerzettek számának alakulása Európa egyes országaiban

Ország	Az oklevelet szerzettek száma (fő)		A változás mértéke (százalék)
	2005	2011	
Ausztria	32 925	63 754	93,6
Belgium	79 612	105 271	32,2
Bulgária	46 038	64 091	39,2
Csehország	55 055	107 118	94,6
Dánia	49 704	57 516	15,7
Egyesült Királyság	649 895	754 310	16,1
Észtország	11 793	11 828	3,0
Finnország	40 525	51 441	26,6
Görögország	59 872	65 291	9,1
Hollandia	106 684	138 772	30,1
Horvátország	19 548	39 820	103,7
Írország	59 650	59 260	-6,5
Lengyelország	501 393	648 045	29,2
Lettország	26 124	24 853	-4,9
Litvánia	41 466	43 419	4,7
Magyarország	70 369	67 557*	-4,0
Németország	343 874	609 973	77,4
Norvégia	31 929	40 379	26,5
Olaszország	386 186	388 837	0,7
Portugália	69 987	87 129	24,5
Románia	15 656	259 634	65,8
Spanyolország	288 158	381 926	32,5
Svájc	63 372	78 918	24,5
Svédország	57 611	69 322	20,3
Szlovákia	36 337	74 556	105,2
Szlovénia	15 787	20 461	29,6

* 2013. évi adat.

Az oklevelet szerzettek számának növekedése meghatározta a felsőfokú képzettséggel rendelkező népesség és az aktív keresők számának, arányának növekedését is. (A felsőfokú képzettségű aktív keresők számáról lásd a 3. táblázatot.)

3. táblázat

A felsőfokú képzettséget szerző aktív keresők száma és aránya 2012-ben

Ország	A felsőfokú képzettségű aktív keresők	
	száma (ezer fő)	számának a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya (százalék)
Ausztria	875,0	20,0
Belgium	1946,0	39,8
Bulgária	889,4	26,6
Csehország	1 054,1	20,1
Dánia	920,3	31,7
Egyesült Királyság	12 171,7	38,1
Észtország	258,6	37,2
Finnország	1 028,1	38,2
Franciaország	9 633,8	33,7
Görögország	1 442,8	29,0
Hollandia	2 856,4	32,1
Horvátország	369,2	21,5
Írország	892,8	41,5
Lengyelország	4 885,0	28,2
Lettország	323,3	31,1
Litvánia	546,9	37,4
Magyarország	1 039,0*	26,1*
Németország	11 923,5	28,1
Norvégia	997,3	37,4
Olaszország	4 598,9	17,9
Portugália	1 070,3	19,5
Románia	1 758,7	17,6
Spanyolország	8 029,9	34,8
Svájc	1 578,7	34,3
Svédország	1 718,3	34,0
Szlovákia	535,9	19,8
Szlovénia	293,6	29,0

* 2013. évi adat.

Ami Magyarország „helyezését” illeti, az aktív keresők között a felsőfokú képzettségűek aránya jelenleg 26,1 százalék. Ez, amint a közölt táblázatból kitűnik, jelentősen elmarad a nyugat- és észak-európai országok, valamint Spanyolország adatai mögött, de még Csehországban, Lengyelországban, Szlovéniában és a balti orszá-

gokban is magasabb volt a felsőfokú képzettségű aktív keresők aránya a magyarországinál. Alacsonyabb volt viszont ezek aránya azokban az országokban, amelyekben – mint arról az oklevelet szerettek számának alakulásával kapcsolatban már említés történt – a felsőoktatás expanziójának üteme lassúbb és diverzifikálódásnak mértéke kisebb volt (így Ausztriában, Olaszországban és Portugáliában, a volt szocialista országok közül pedig Horvátországban, Romániában és Szlovákiában).

Korábbi írásainktól eltérően, ezúttal mellőztük az oklevelet szerettek képzési ágak szerinti megoszlását tartalmazó táblázat közzétételét, minthogy a tárgyalt időszakban ebben a tekintetben lényeges változások nem történtek. Tենnék azonban néhány, a magyar felsőoktatásra vonatkozó megjegyzést.

1. A pedagógusképzés korábban igen magas aránya csökkent, és nemzetközi viszonylatban is romlott némileg „helyezése”. 2. Csökkent a humán és a társadalomtudományi képzés aránya, nőtt viszont a gazdálkodásié. 3. Továbbra is igen alacsony a természettudományi képzés aránya, ennek általunk vélt okait korábbi írásainkban ismertettük. 4. Ugyancsak csökkent az egészségügyi képzésben résztvevők, mind az orvosok, mind az ún. felsőfokú végzettségű szakdolgozók képzésének aránya. Ezt a képzést tekintve Magyarország Európában a legutolsó helyen áll.

Beszélgetés Hunyadi Lászlóval

Hunyadi László professzor ebben a hónapban ünnepli 70. születésnapját. Az olvasók bizonyára hitetlenkedve kapják fel a fejüket a hírre, hiszen nehéz tudomásul venni, hogy sokunk szeretett tanára, mentora, a Budapesti Corvinus Egyetem (és jogelődjeinek) professor emeritusa, egyetemi tanára, a *Statisztikai Szemle* több periódusban regnáló főszerkesztője végérvényesen belép a Statisztikatudomány Nagy Öregjei közé. Aki a „Köves–Párniczky-korszakot” lezáró, meghatározó tankönyvekből¹ ismerkedett a statisztikával, aki használta a következtetéseméleti kézikönyvet,² vagy aki egy-egy módszer (egységgyöktesztek, varianciaanalízis, logisztikus regresszió, hányadosbecslés, csúcosságmérés) alaposabb megértése érdekében az általa írt tanulmányokban, szakcikkekben keresett iránymutatást, egyetért azzal, hogy Hunyadi professzor a jelenkor egyik legsokoldalúbb statisztikusa. Annak ellenére, hogy az Ünnepelet évtizedek óta szinte minden statisztikával kapcsolatos társadalmi eseményen (akadémiai bizottsági ülésen, tudományosfokozat-szerzési cselekményen, konferencián) jelen van, életpályájáról, motivációiról meglehetősen keveset tudunk. A születésnap apropóján készült interjúban ezt a hiányt kívánjuk pótolni.

Manapság – amikor a gazdaságtudományi képzési terület intézményei messze a legnépszerűbbek a magyar felsőoktatásban – nem lenne meglepő döntés, de az 1960-as években mi alapján döntöttél úgy, hogy a „Közgázt” (akkori nevén a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet) választod? Meséld, kérlek, a családi háttéréről, a meghatározó középiskolás éveidről és a pályaválasztásod motívumairól!

Átlagosnak mondható polgári vagy talán inkább kispolgári családban nevelkedtem: édesapám jogász végzettséggel, néhány év szovjet hadifogságot követően, tisztviselőként

dolgozott, édesanyám szövetkezeti bedolgozó volt, emellett leginkább a család körüli teendőkkel foglalatzkodott. Ahogy visszaemlékszem, egy pillanatig sem volt kétséges, hogy gimnáziumba, majd egyetemre szánjak. Középiskolába az akkor is kifejezetten erős iskolának számító II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumba jártam, reáltagozatra. Jól tanultam, illetve inkább jó átlagos eredményeim voltak, miközben úgy éreztem, hogy van néhány kiemelkedő képességű „zsenipalánta” osztálytársam. Azt látva, hogy ők néha a matematikatanárt megelőzve találják meg egy feladat megoldását, kicsit elbizonytalanodtam, úgy éreztem, a jeles eredményeim ellenére sem lenne biztos helyem

---

¹ Hunyadi L. – Mundruczó Gy. – Vita L. [1997]: *Statisztika*. Aula Kiadó. Budapest, Hunyadi L. – Vita L. [2002]: *Statisztika közgazdászoknak*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.

² Hunyadi L. [2001]: *Statisztikai következtetésemélet közgazdászoknak*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.

a mérnök- vagy pláne matematikusképzésen, ugyanakkor semmiképpen sem akartam veszendőbe hagyni azt az analitikus szemléletet, amelyet a gimnáziumban belénk plántáltak. Mivel a reáltárgyak mellett kifejezetten szerettem a történelmet és a földrajzot is, kézenfekvőnek tűnt, hogy a felvételin matematikát és történelmet kérő Közgázt célozzam meg. Itt aztán kiderült, hogy a gimnáziumban szerzett erős matematikai felkészültség mellett annak is nagy hasznát veszem, hogy szüleim kiskorom óta ambicionálták a zenetanulásomat. A szóbeli elbeszélgetésen ugyanis megtudtam, hogy az egyetem zenekara brácsást keres, és noha addig csak hegedűn játszottam, a brácsával pedig csak próbálkoztam, azonnal jelentkeztem, ami – mint utólag kiderült – szintén jó pontnak bizonyult. Így 1962-ben felvettek a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem általános (gazdaságelméleti) szakára.

Miként teltek az egyetemi évek? Avass be bennünket a közgazdászhallgatók mintegy fél évszázaddal ezelőtti gondolatvilágába!

Az első féléves valószínűségszámítás-vizsgámat követően *Krekó Béla* professzor azt javasolta, hogy lépjek át a terv-matematika szakra, ott ugyanis jobban érvényesülhet az a – mai szóval – versenyelőnyöm, hogy az átlagos hallgatóknál sokkal megalapozottabb, elmélyültebb volt a matematikatudomásom. Mai eszemmel visszagondolva sem mondhatok mást, ez egy kifejezetten jó szak volt. Sok matematikát, illetve módszertant tanultunk, kötelező volt két idegen nyelv, már akkor – ez a hatvanas években nagy szónak számított – megismerkedhettünk a számítástechnika alapjaival, és igaz, csak „szárazon”, de programozhattunk. Akkoriban kifejezetten örültünk annak is, hogy az emelt óraszámú módszertani és nyelvi képzés kiszorította a tantervből az ideológiai jellegű, valamint a száraz, leíró,

gyakran áltudományos, nekem amúgy se nagyon tetsző tárgyakat. Az oktatott matematikai módszerek inkább determinisztikus szemléletűek voltak, dominált az analízis, a lineáris algebra, az operációkutatás, sokat küzdöttünk a nagy optimalizáló modellekkel, és főként az ágazati kapcsolatok mérlegével. A sztochasztikus modellek inkább csak kiegészítő jelleggel villantak fel, például *Meszéna György* matematikai statisztika óráin vagy *Ziermann Margit* készletmodelljeiben. Statisztikát *Köves Pál* professzor tanított a csoportnak, ám ez a tárgy számomra akkor még nem tűnt túl érdekesnek. Megjegyzem, ökonometriáról, ami aztán az életem során meghatározónak bizonyult, az egyetemen nem hallottunk semmit. Így visszagondolva, kifejezetten szerettem a Közgázra járni, sikerélményeim voltak, az utolsó években népköztársasági ösztöndíjat kaptam, demonstrátorkodtam a Matematika Tanszéken, kitüntetéses (akkori szóhasználattal vörös) diplomával végeztem, úgy éreztem, hogy jól hasznosul a befektetett energia.

A diplomaszerezést követő közel öt évtizedet alapvetően két munkahelytípuson töltöttem: dolgoztál a gyakorlati modellezés fellegváraiban, valamint a felsőoktatásban. Számomra óriási kalandvágányt tükröz, hogy valaki a tervutasításos rendszerben, a népgazdaság folyamatainak feltérképezése érdekében próbálkozik ökonometriai modellek építésével. Hogyan kerültél az első munkahelyedre, kikkel dolgoztál együtt, egyáltalán mire volt szabad használni a múlt század 60-as, 70-es éveiben a statisztikai-ökonometriai modellezés eredményeit?

Már az egyetemi éveim alatt bedolgoztam az Országos Piackutató Intézetnek, kisebb-nagyobb számításokat végeztem, illetve tanulmányokat készítettem. Kézenfekvő volt, hogy a diplomám megszerzését követően ott kezdek dolgozni, ráadásul az átlagost megha-

ladó fizetést is sikerült kiharcolnom. A feladatok eleinte érdekesek voltak: egyedi termékekre vonatkozó ár-, illetve jövedelemrugalmasságot számoltunk, helyettesítési hatásokat modelleztünk, megpróbálkoztunk kereslet-előrejelzéssel is. Itt találkoztam, sőt egy ideig egy szobában is ültem, az életpályája csúcán már túljutott *Theiss Edével*. Mai eszemmel úgy gondolom, hogy módszeres faggatózással vagy nagyobb odafigyeléssel sokkal többet profitálhattam volna ebből a találkozásból, így inkább csak néhány, akkoriban talán nem is teljesen megértett beszélgetésre emlékszem. Néhány év után úgy éreztem, hogy nem eléggé inspiráló a környezet, tanulni és a tanultakat intenzívebben alkalmazni akartam, ezért 1969-ben váltottam.

A következő másfél évtizedben két munkahely között „ingáztam”. 1969 és 1971 között, majd 1975-től 1980-ig az INFELOR Ökonometriai főosztályán dolgoztam, itt *Szakolczai György* volt a főnököm. Amikor odakerültem, mindössze annyit tudtam az ökonometriáról, hogy az egyenlő a makrogazdaság modellezésével. Ebben a helyzetben ért revelációként, hogy 1971-ben részt vehettem Cambridge-ben az Econometric Society (Ökonometriai Társaság) világkongresszusán. Önmagában a tradicionális brit egyetemi környezet is lenyűgöző volt, de ennél sokkal fontosabb volt, hogy megtudtam, mi az ökonometria. Itt hallottam először szimultán egyenletekről, osztott késleltetésű modellekről, bayesi szemléletről, és sok más, akkor számomra (magyar kollégáim nagy részét ide számítva, számunkra) szinte teljesen ismeretlen eljárásról, módszerről, modellről. Nyugodtan kijelenthetem, hogy évtizedes kutatási programot adott az ott hallottak feldolgozása. Praktikus az azt jelentette, hogy amikor 1972-ben hozzájutottam *Theil* „Principles of Econometrics” című könyvéhez, akkor azonnal belevetettem magam, és gyakorlatilag autodidakta módon végigtanultam az egészet.

A hetvenes-nyolcvanas évek másik munkahelye, ahol a komplementer időt (1972–1975 és 1980–1986) töltöttem, az Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézete volt. Itt kezdtem, kezdhettem el hasznosítani az egyre szélesedő ökonometriai ismereteimet, ugyanis feladataink középpontjában a középtávú tervezést segítő modellek készítése állt.

Valamibe biztos beletenyeretél, ha aztán egyik napról a másikra a vietnami békefenntartók között találtad magad!

Ellenkezőleg, a vietnami „kiküldetés” nem számított büntetésnek. Mai eszemmel úgy gondolom, hogy amikor Magyarországnak kontingenst kellett küldeni a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságba, akkor a hadvezetés rájött, hogy meglehetősen kevés olyan közhivatalnok és még kevesebb katonája van, aki jól beszél angolul, ráadásul viszonylag megbízható, hiszen korábbi nyugati úttjáról a disszidálás helyett hazatért. Én mindkét feltételnek megfelelttem, így 1974 őszétől egészen Saigon ostromáig, hol unalmas, hol túlságosan is izgalmas hónapokat töltöttem a rizsföldek szélén. Az ökonometriai ismereteim kifejezetten mélyültek ebben az időszakban, természetesen nem a nem létező vietnami ökonometria-műhelyek hatására, hanem azért, mert az unalmas órákat a *Theil*-könyv studiózásával töltöttem.

Hogyan lesz egy vietnami veteránból a közgazdaság-tudomány kandidátusa? Miért váltottál a 80-as évek közepén az egyetemi katedrára?

Mint említettem, a vietnami kaland csak kitérő volt, igazából nem befolyásolta a szakmai pályafutásom alakulását. Az Országos Tervhivatalba visszatérve nagy, lineáris szimultán modelleket építettünk, sok, akkoriban – személyi számítógép híján – rendkívül körülményesen

végrehajtható számítógépes futtatással tervvariánsokat készítettünk. A modellezéshez kifejezetten jó körülmények álltak rendelkezésre, főnökeink hagytak bennünket dolgozni, munkánkat – látszólag – megbecsülték, jutalmakkal, kitüntetésekkel ismerték el. Mivel a gyakorlati munkavégzéshez elengedhetlenül szükséges az egyre alaposabb elméleti háttér, kézenfekvő volt, hogy a munkám során alkalmazott, ekkor már jelentősen feltárt osztott késleltetésű (distributed lag) modellezési eljárásokról megírtam kandidátusi értekezésemet. 1985-ben sikerrel megvédtem a disszertációt, így elvben nem volt akadály a pályamódosításnak.

A Tervgazdasági Intézetben ekkora már egyre többször éreztem, hogy a modellezők munkáját a tervalkotás során eltűrik, de gyakorlatilag nem használták semmire, maximum háttérgondolkodásra. Az utolsó cseppet a pohárban egy, az energiaárak hatását vizsgáló, nagyméretű modell fogadtatása jelentette. Máig állítom, hogy a *Révész Tamás* és *Csernátony Csaba* kollégákkal megalkotott modell jó és főként jól hasznosítható munka volt, ezt bizonyítja, hogy a Világbank szakértői részéről komoly nemzetközi elismerésben részesültünk. Ugyanakkor hazai viszonylatban szinte teljes érdektelenség övezte, a modell a döntéshozók fiókjába került. Elegem lett, úgy gondoltam, ha már nem tudok hasznosan hozzájárulni a gyakorlathoz, akkor minél alaposabban meg akarom ismerni az elméletet, és fiatalokat tanítva majd elérem, hogy egy képzetlenebb generáció másképp viszonyuljon a modellezéshez, a statisztikai-ökonometriai eszközökkel támogatott döntéshozatalhoz.

És ekkor átnyergeltél a felsőoktatásba, visszatértél az alma materbe és tanítani kezdtél a Közgázon...

Ez csak így utólag elmondva tűnik ilyen egyszerűnek. Közel két évtizedes modellezési

gyakorlattal és számos publikációval a háttám mögött, a közgazdaság-tudomány kandidátusként először úgy tűnt, hogy a felsőoktatásban nincs szükség arra az ismerethalmazra, ami a birtokomban van. Több megalázó „házalást” és be nem váltott ígéretet követően *Vita László* barátom és kollégám ajánlott be a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Statisztika Tanszékének akkori vezetőjéhez, *Ollé Lajos*hoz, aki úgy döntött, hogy kezdeményezi docensi kinevezésemet. Így majdnem pontosan 20 évvel azután, hogy diplomáztam, elkezdtem oktatni a jövő diplomásait. Visszatekintve az 1980-as évek vége, az 1990-es évek eleje tanári pályám legszebb időszaka volt. A tanszéken összejött egy motivált társaság, *Párniczky Gábor*, *Mundruczó Gyurka* – mindketten tragikusan fiatalon elmentek – *Vita Laci*, *Sugár András*, *Hajdu Ottó* és még jó páran, akik – több mint egy évtizeddel megelőzve a kétféle képzés megindulását – úgy gondoltuk, hogy a klasszikusnak számító, didaktikus, az alapozó képzésnek kiválóan megfelelő „Köves–Párniczky” mellé érdemes mesterszintű tananyag-kiegészítést fejleszteni. Ebből a gondolatból nőtt ki előbb az ún. „A” és „B” emelt szintű tananyag, majd az újabb tankönyvek, végül az ún. statisztika speciális képzés. Lehet, hogy csak a 20 éves időhorizont miatt tűnik így, de kifejezetten úgy emlékszem, hogy minden évben összejött egy 25–30 fős hallgatói társaság (sokan azóta komoly modellező karriert futottak be), akik hajlandók voltak, sőt igényelték a matematikailag megalapozottabb, részleteiben is alaposan átgondolt módszertani oktatást, intellektuális kihívást jelentve ezáltal a tanári gárdának is.

Ez pedig neked „feküdt”, hiszen ahogy végignézttem a tudományos életművedet, azt láttam, hogy általában az összetettebb módszerek megértése, a mások számára esetleg „fekete dobozként” alkalmazott eljárások gondolatmenetének, logikájának megismerése motivált.

Azt hiszem ez már az eddigiekből is kiderült, mindig arra törekedtem, hogy ne csak használjam a statisztika-ökonometria módszer-tanát, hanem értsem is, mit csinállok. Éppen ezért éreztem azt, hogy a megfelelő helyre kerültem, amikor tanítani kezdtem az egyetemen. Végre kifejezetten az lett a feladatomban, hogy egyes – akkoriban újak számító, mára szinte általános érvényűvel használt – módszereket, például az egészségökteszteket, a spektrálanalízist vagy a varianciaanalízist úgy gondoljam át, hogy ne csak én értsem a működését, hanem egy-egy *Statisztikai Szemle*- vagy *Sigma*-cikkekben körüljárva az eljárást, a statisztikus-szakma számára is korrekt leírást adjak. A statisztika szövevényes módszertanának ilyen kibogozásából született aztán a mintavétellel kapcsolatos jegyzetem, a következtetési statisztikát áttekintő monográfiám, de így jutottam el a kétlépcsős mintavételi eljárások kutatásához is, amihez az 1991-es római ösztöndíjam is nagy segítséget adott, és ami a habilitációs előadásom tárgya volt.

Nyilván felmerül a kérdés, hogy amikor a módszertan ilyen mértékben támogatott informatikai eszközökkel, szoftverekkel, akkor szükség van-e ezekre az elméleti jellegű alapkutatásokra, de a magam részéről mindenképpen úgy gondolom, hogy igen. Meggyőződésem ugyanis, hogy az egyetemi oktatásban (főként a mester-, illetve doktori szinten) a módszertani tárgyak, így a statisztika és az ökonometria kettős célt szolgálnak: egyrészt megtanítják a hallgatókat arra, hogy milyen módon kell az empirikus adatokat korrektül elemezni, hogyan lehet a gazdasági események hatásmechanizmusait modellezni, másrészt intellektuális kihívást is jelentenek. Hiszem, hogy a módszertani tárgyak elsajátítása feszegettebbé, rendszerezettebbé teszi a gondolkodást, megkülönbözteti a logikusan gondolkodni és ebből adódóan érvelni képes hallgatókat azoktól, akik csak ész nélkül magolnak. Kár, hogy

a mai Y- vagy Z-generáció mindenben az azonnali hasznosíthatóságot keresi, és már nem látja egy-egy feladat megoldásában a szépséget, nem érez örömet (persze az elégtelentől különböző vizsgajegyen túl), amikor egy statisztikapélda megoldásában visszaköszön a mindennap tapasztalt valóság.

Két évtizede, 1994-ben kineveztek egyetemi tanárnak, vagyis eljutottál az egyetemi hierarchia csúcsára. Ezt követően sosem kacérkodtál azzal a gondolattal, hogy az egyetemi intézménymenedzsment területén csinálj karriert, vagy a modellezői piacon kamatoztasd a tapasztalatod?

Karrier? Sosem vágytam olyanra... Ismét elmondom, amikor bekerültem az egyetemre, és fiatalokat taníthattam statisztikára, úgy éreztem, hogy elértem, amit mindig is szerettem volna. Jó légkörben, érdeklődő és motivált hallgatóknak módszertani problémákat bemutatni, velük együtt megkeresni a megoldásokat, ez volt a célom. Az ezredforduló környékén egyszer megkeresett a Közgáz akkori rektora, és felvetette, hogy legyek dékán, de őszintén mondom, hogy erre a legkisebb késztetést sem éreztem. Akkor és ma is úgy gondolom, hogy nem voltak és nincsenek olyan ambícióim, amelyek ahhoz szükségesek, hogy „főnök” legyek. Az 1990-es években néha megkerestek különböző modellezőműhelyek képviselői, hogy menjek át az egyetemről valamelyik nagybankba, nagyvállalathoz vagy kutatóintézetbe, és segítsek az ottani, többnyire fiatal kollégáknak a gyakorlatban is hasznosítható statisztikai-ökonometriai modelleket építeni. Azt válaszoltam nekik, ami már szóba került ebben az interjúban: voltam én már gyakorlati modellező, és valahogy nem jött be, most már arra törekszem, hogy a jövő modellezői a mi generációnknál erősebb elméleti alapokkal rendelkezzenek, amikor szembesülnek a gya-

korlat kihívásaival. Ezt megértették, és én is így éreztem jó helyen magam.

Talán a legkomolyabb intézménymenedzsment jellegű nekibuzdulásom az volt, amikor szintén az éppen hivatalban levő rektor kezdeményezésére megpróbáltam, illetve egy külföldről frissen hazatért, nagyon jól felkészült és ambiciózus kollégával közösen megpróbáltunk Ökonometria Tanszékét létrehozni. El is jutottunk a Statisztika Tanszék kebelén belül működő Ökonometriai Csoportig, amelyben sok tehetséges, éppen a korábban említett modellező műhelyekben dolgozó fiatal kollégával közösen kidolgoztuk az oktatandó tematikát, előadásvázlatokat, gyakorlati példaanyagokat készítettünk, egyszer vagy kétszer végig is oktattuk a tervezett tárgyat. Aztán a kísérlet elhalt, az ökonometria tárgy, ebben a formában, tehát minden gazdaságtudományi képzési területen tanuló hallgató számára kötelező tárgyként, nem került a tantervi hálóba. A csoport egykori tagjai szerintem máig szép emlékként gondolnak erre a periódusra, biztos vagyok benne, hogy együnknek sem vált kárára az az időszak.

Két részletben, majdnem egy évtizeden keresztül voltál a Statisztikai Szemle főszerkesztője. Minden e tisztségbeli megnyilvánulásodban hitet tettél amellest, hogy a statisztikát önálló tudományként, a jelenleginél ugyanakkor jóval szélesebb értelemben kellene felfogni, és törekedni arra, hogy gazdaságtudományokon kívüli területen kutató statisztikuskollégák (pszichológusok, szociológusok, nota bene, matematikusok) is bekerüljenek a „köztudatba”, a statisztikusok – egyébiránt viszonylag jól szervezett – közösségébe (gondolok itt például a Magyar Statisztikai Társaságra). Mit gondolsz, hogy lehetne ezt nemcsak deklarálni, hanem el is érni? Az oktatás oldalán kellene „összeborulni”, például egy statisztikai doktori iskolában, vagy a publikációk területén kellene közös fórumot találni, felhasználva példá-

ul a Szemle oldalait, vagy feléleszteni az évezred elejének kitűnő kezdeményezését, a statisztika-módszertani könyvkiadást?

Sokszor beszéltünk már erről a kérdésről, mi ketten is, meg sokkal nagyobb nyilvánosság előtt is. Úgy gondolom, hogy a statisztika, azáltal, hogy a Tudományos Akadémia osztályozási rendszerében a IX. Osztályhoz sorolódott, kicsit leszűkítve értelmezett. Az általad említett Magyar Statisztikai Társaság is leginkább gazdaságstatisztikusokból, KSH-alkalmazottakból, statisztikát közgazdaságtudományi karokon oktatókból áll. A *Statisztikai Szemle*, minden nyitási törekvése ellenére, nagyrészt ugyanezen köröknek jelent publikációs fórumot. Ugyanakkor a statisztikai módszertant használók ennél jóval szélesebb körben vannak a hazai kutatók között: orvosok, pszichológusok, szociológusok, matematikusok és még sorolhatnám a szakterületeket. Az ő publikációs fórumukat részben külföldi lapok, részben más hazai folyóiratok képezik.

Véleményem szerint a statisztikának, mint általános módszertudománynak, nem sikerült kivívni azt a helyet a tudományok rendszerében, hogy – a matematikához hasonlóan – transzdiszciplínaként tekintsenek rá, és elismerjék a tudományos kutatóknak a módszertan továbbfejlesztésében vagy akár korrekt és innovatív használatában elért eredményeit, akkor is, ha ehhez nem feltétlenül párosul valamilyen „szak-tudományi” név. Az MTA Statisztikai és Jövőkutató Bizottságának Statisztikai Albizottságában, annak elnökeként ismét kísérletet tettem arra, hogy megszólítsuk a más tudományterületen kutató statisztikusokat, ők többnyire nyitottak is a párbeszédre, de úgy tűnik, hogy a sok évtized alatt kiépült elválasztófalak lebontása nem fog máról holnapra megtörténni.

Tíz éve, amikor a 60. születésnapodat ünnepeztük, a tiszteletedre írt tanulmánykötet címe

„Egy reneszánsz statisztikus” volt. A kötet szerkesztője a címválasztással, illetve a bekerülő tanulmányok válogatásával is azt kívánta hangsúlyozni: amellet, hogy a statisztikában a módszerek rendkívül széles spektrumát tanulmányoztad, számos olyan dologgal foglalkozol intenzíven, ami manapság akár meglepőnek is tűnhet. Kamaraegyüttesben zenélsz, szenvedélyesen kerékpározol, gombaszakértői vizsgád van, képes vagy könyvet kötni, és valószínűleg én nem is tudok mindenről. Hogy jutott minderre időd? Mivel foglalkozol most? Mik a terveid?

Nem igazán szeretem a reneszánsz statisztikus kifejezést, hiszen aligha szolgálak rá. Egész életemben azon voltam, hogy ne legyek szakbarbár, és minél több lábon álljak, ha valamiben csalódom, legyen valami egészen más, ami vigasztal. De ez messze nem az, ami valami rendkívülit, a reneszánsz polihisztorokat megközelítő teljesítményt sugallna. Azért azt elmondom, hogy a múlt nyáron körültekertem a Velencei tavat, teljesítettem Balatonfüred és Tihany között az öbölátúszást, körbejalogoltam a Dolomitokban a Tre Cime tömböt, és eljátszottam – igaz szűk körű hallgatóság előtt – Bach VI. Brandenburgi versenyének első brácsáját. Külön-külön egyik se nagy teljesítmény, még közel 70 évesen se, de együtt talán mond valamit.

Végre van időm és türelmem olvasni sok olyat is, amihez korábban nem jutottam hozzá. Elsősorban a német romantika és realizmus íróinak (Kleist, Storm, E. T. A. Hoffmann, Keller, Fontane) regényeit és novelláit forgatom

gyakorta, de nagyon szeretem a XX. század olasz irodalmát (Moraviat, Ecot, Sciasciat, Camillerit) is. Moravia novelláit olykor lefordítom, persze csak a saját magam és barátaim szórakoztatására.

Ugyanakkor a statisztikusszakmával már egyre kevésbé foglalkozom. Úgy érzem, lassan kikopok belőle, nem igazán tudok lépést tartani a fiatalokkal, és azt gondolom, hogy az a fajta statisztika, amiben talán még mindig tudnék sokaknak újat mondani, egyre kevesebbet érdekel. A szakmából mára jószerivel anynyi maradt számomra, hogy aktívan részt veszek a statisztikai közéletben (az MTA Statisztikai és Jövőkutató Bizottságban, a Magyar Statisztikai Társaságban és annak Etikai Bizottságában, a Statisztikai Szemle Szerkesztőbizottságában), de érzem, hogy ezeken a területeken is lassan vissza kell vonulnom.

Maradnak a csöndes, nyugdíjas foglalkozások. Ha még lesz erőm, szeretnék egy kicsit utazni, kirándulni, koncertekre, kiállításokra járni, zenélni, és minél több időt fordítani unokámra, aki még pici ugyan, de talán megérem, hogy átadjak neki valamit abból, amit az életben fontosnak és jónak találtam.

Köszönöm az interjút, jó egészséget és még rengeteg, a statisztikától sem teljesen független élményt kívánok!

Rappai Gábor,

a Pécsi Tudományegyetem
intézetigazgató egyetemi docense
E-mail: rappai@ktk.pte.hu

Hírek, események

Tisztújítás a Magyar Tudományos Akadémián. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) 185. közgyűlésének döntése értelmében a következő három esztendőben *Lovász László* matematikus képviseli és irányítja elnökként az intézményt. A főállású választott vezetők közül a főtitkári feladatokat (a titkársági szervezet működtetését és ezen keresztül a kutatóhálózat adminisztratív irányítását, valamint az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsának elnöki teendőit) *Török Ádám* közgazdász látja el. A főtitkárhelyettesi tisztséget pedig *Barnabás Beáta* növénybiológus tölti be. Az akadémiai elnök munkáját élettudományi alelnökként *Freund Tamás* neurobiológus, társadalomtudományi alelnökként *Vékás Lajos* jogtudós, természettudományi alelnökként pedig továbbra is *Szász Domokos* matematikus segíti.

A közgyűlés tagjai ugyancsak döntöttek az MTA választott elnökségi tagjainak személyéről. Az Akadémia legfőbb döntéshozó testülete a hazai akadémikusokból és a nem akadémikus képviselők közül álló közgyűlés, két közgyűlés között viszont az elnökség, amit az elnök, az alelnökök, a tudományos osztályok elnökei, a hazai területi bizottságok elnökeinek egy képviselője, a főtitkár, a főtitkárhelyettes, a közgyűlés által választott három akadémikus, három nem akadémikus közgyűlési képviselő és három kutatóintézeti igazgató alkotnak. Utóbbi három tag közül egy-egy a matematikát és a természettudományokat, az élettudományokat, valamint a társadalomtudományokat képviseli. Az MTA elnökségének választott, akadémikus tagjai *Tulassay Tivadar* orvos, gyermekgyógyász, nefrológus, *Szabó Miklós* régész, ókori kutató, valamint a pozíciót az elmúlt három esztendőben is betöltő *Bokor József* villamosmérnök lettek.

A KSH Könyvtár új szervezeti és működési szabályzata 2014. május 1-jén lépett

hatályba. Ennek értelmében – a Gazdasági és az Informatikai Osztály érintetlenül hagyása mellett – három szervezeti egységben folyik a könyvtárszakmai munka a korábbi öt helyett. A dokumentumbeszerzést és -feldolgozást a Gyűjteményszervezési Főosztály végzi, élén *Szabóné Búr Gabriellával*. Az olvasók tájékoztatásával, a kölcsönzéssel és a kulturális programszervezéssel az Olvasószolgálati Főosztály foglalkozik *Lencsés Ákos* vezetésével. A Raktári Csoport pedig *Győri Krisztina* irányítása alatt áll. Ezek mellett megkezdte működését a Kutatástámogató és Statisztikatörténeti Főosztály is, ami a digitalizálásért, a statisztikatörténeti kutatások koordinálásáért, a hagyományos és az elektronikus társadalomtudományi kiadványok tartalmi feltárásáért, valamint a könyvtári kiadványok menedzseléséért felel. E szervezeti egység vezetője *Rózsa Dávid*, a könyvtár főigazgatóhelyettese. A főosztályon belül működő Kötészeti és Sokszorosítási Csoportot *Domonkos László* vezeti.

A KSH Népeségtudományi Intézet szervezésében tartott előadást *Pieter Vanhuysse*, a bécsi Európai Központ igazgatóhelyettese, kutatási igazgatója 2014. május 5-én, a hivatal Árvay János-teremben „Intergenerational Justice and Public Policy in Europe” (Intergenerációs méltányosság és közpolitika Európában) címmel.

Halálozás. Életének 77. évében elhunyt *Hoós János*, a közgazdaság-tudományok doktora, közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár. Az elismert szakember 1987 és 1989 között az Országos Tervhivatal, 1989-től 1990-ig pedig a Központi Statisztikai Hivatal elnöki posztját töltötte be. Hoós János a *Statisztikai Szemlé*t több írásával is megtisztelte.

Könyvszemle

Nemes Erzsébet (szerk.):

A KSH Könyvtár 1945 előtti magyar és magyar vonatkozású térképei

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár. 2013. Budapest.

„A KSH Könyvtár 1945 előtti magyar és magyar vonatkozású térképei” című kiadvány az intézmény egyik legutóbbi nagyvállalkozása volt. Nehéz eldönteni, hogy súlyát vagy szellemi értékét említsük elsősorban; annyi biztos, hogy szép kivitelezésű és nagyszabású munkáról van szó. Amellett, hogy a kötet végére egy helyen gyűjti össze a könyvtár állományának több mint kétezer tételes régi magyar térképgyűjteményének jegyzékét, még gazdagon illusztrált, szemléletes, áttekinthető is.

Mínhogy a hivatal már megalakulása után is olyan színvonalú térképeket készített, amelyekkel a Párizsban, 1875-ben megtartott Nemzetközi Földrajzi Kongresszushoz kapcsolódó kiállításon is díszoklevelet, I. osztályú érmet kapott, ezeknek a térképeknek az áttekintése, gyűjtése és közzététele különösen indokolt.

Ahogy *Nemes Erzsébet* írja az előszóban, a térképgyűjtemény összeállítása mögött nagyon komoly munka állt, amely során, mivel minden egyes térkép leírása autopszián alapul, mindegyiket kézbe vették, de más adatforrásokat is felhasználtak. A leírások teljességre törekvően mutatják be a térképeket, amelyek kronológiai sorrendben szerepelnek.

A kötetben négy tanulmányt olvashatunk. *Matits Ferenc* „A statisztika és a térkép” (ere-

deti megjelenés: *Statisztikai Szemle*. 1991. 69. évf. 8–9. sz. 682–689. old.) című írásában a statisztika és a térképészet kapcsolatáról ad történeti áttekintést a szakmai fejlődés bemutatásával. Ebben összefoglalást kapunk azokról a magyar statisztikusokról, akik a kartográfiai ábrázolást alkalmazták, ennek módjairól, valamint a (népsűrűséget ábrázoló vagy néprajzi stb.) térképek szerepéről a statisztika különböző ágazataiban.

Plihál Katalin munkája – „Az Országos Magyar királyi Statisztikai Hivatal térképészete és térképei a nemzetközi földrajzi világkiállítások tükrében” – a hivatal megalakulásának éveire tér vissza, és bemutatja, milyen hiánypótló statisztikai/kartográfiai kiadványok születtek ebben az időszakban, valamint mindez milyen elismeréseket hozott a hivatalnak, nemcsak magyar, de nemzetközi viszonylatban is.

Filep Antal az anyanyelvi és vallási megoszlásokról ír „A történeti Magyarország etnikus viszonyainak térképi bemutatása az 1910. évi népszámlálás alapján” című tanulmányában. Az első világháborút követő nyelvi-etnikai és vallási-felekezeti adatokat jelző „etnográfiai” térképészeti munkákból kiindulva foglalkozik az előzményekkel, a módszertannal és ennek az ágazatnak a művelőivel, eredményeivel.

Lelkes György a könyvtár gyűjteményében található térképekről nyújt áttekintést, és ismereti, hogy azok hogyan segítették elő a többkötetes „Magyarország történeti helységnévtára (1773–1808)” című kiadványok tartalmának megszületését. A térképek segítségével a korabeli települések, településrészek százai azonosíthatók, ezeket példákkal is szemlélteti.

A tanulmányokat a könyvtár részletes térkép-katalógusa követi. A fényes papírra nyomtatott, színes térkép-illusztrációk a könyvtárban található térképek nagyfelbontású, digitális másolatai. Az 1867-es alapítás óta a könyvtár térképgyűjteménye meghaladja a 14 500-at is, ezek közül 3 749 készült 1945 előtt, ebből 2112 darab magyar és magyar vonatkozású térképet mutat be a könyv.

A kiadvány és a katalógus használatát különböző (cím-, név-, tematikus és földrajzi-név-) mutatók segítik, amelyben a rövidítések

és a térkép-illusztrációk jegyzéke is helyet kap. Az áttekinthetőség és kereshetőség segítésére a kötet elején használati útmutató is szerepel.

Ezek a kartográfiai emlékek a tér változásait, az idő múlását és a világ statisztikai arculatát is szemléletesen, sőt művészi igénnyel ábrázolják, így a belőlük összeállított könyv sem lehetett kevesebb, mint szemléletes és szép.

Farkas Balázs,

a KSH Könyvtár tájékoztató könyvtárosa
E-mail: Balazs.Farkas@ksh.hu

Folyóiratszemle

Thygesen, L. – Grosen Nielsen, M.:

A felhasználói igények kielégítése – A nagyüzemi statisztikatermeléstől a tudás előállításáig

(How to Fulfil User Needs – From Industrial Production of Statistics to Production of Knowledge.) – *Statistical Journal of the IAOS*. 2013. évi 29. évf. 4. sz. 301–313. old.

A Dán Statisztikai Hivatal értékesítési és marketingigazgatója, *Lars Thygesen*, valamint a metaadat-stratégiáért felelős vezető, *Mogens Grosen Nielsen* tanulmánya azt a kérdést járja körül, hogy milyen feladatai és lehetőségei vannak a hivatalos statisztikának a végfelhasználók minőségi kiszolgálása terén. A szerzők megállapítása szerint a statisztikai szervezetek korábban nem látott mennyiségben termelik az adatokat, ám eközben nem feltétlenül veszik figyelembe fogyasztóik jelentősen megnőtt igényeit. Ráadásul az egyre bonyolultabb tár-

sadalmi, gazdasági és politikai viszonyok közepette újabb és újabb kihívásokkal kell szembeesülniük.

A cikk elsőként azt a fókuszcsoporthoz tartozókat mutatja be, amelynek keretében három felhasználói kör, a központi kormányzat, az önkormányzatok, továbbá az oktatási szféra és a média kiválasztott képviselőivel folytattak konzultációt. A megbeszéléseket külső szakértő vezette; a statisztikai hivatal munkatársai jelen lehettek ugyan, de csak akkor szólalhattak meg, ha kérdést intéztek hozzájuk. A kutatás megerősítette a dán statisztikusok azon feltevését, hogy nem ismerik eléggé az adataikat felhasználó vállalkozások, minisztériumi vagy regionális politikai döntéshozók igényeit, motivációit, szakmai és üzleti folyamatait. A megkérdezettek hiányolták a statisztikák nemzetközi kontextusba ágyazását (az Eurostat vagy az OECD adatbázisának vonatkozó oldalára mutató linkekkel), szóvá tették a hivatal túlzottan ágazati szemléletét, és hangsúlyoz-

Megjegyzés. A Folyóiratszemlét a KSH Könyvtár (*Lencsés Ákos*) állítja össze.

ták, hogy a metaadatoknak nemcsak a szakértők, hanem a statisztikában kevésbé jártas felhasználók számára is érthetőnek kell lenniük. Felmerült az igény a hagyományos összeírások és kutatások kiegészítésére ad hoc felvételekkel, az adathiányok és a definíciók módosításának részletes magyarázatára, a kiigazított és kiegészített hosszú idősorok publikálására, az adatrevíziók folyamatának dokumentálására, a bizonytalan lábakon álló becslések és a lehetséges hibaforrások megjelölésére, valamint a most még csak papíralapon meglévő dokumentációk digitális formában történő közzétételére. Elismerés fogadta ugyanakkor a hivatal munkatársai által bemutatott, a minőségügyi nyilatkozatok, a fogalmakat, a változókat és az osztályozásokat integráló kísérleti meta-adatrendszer.

A tanulmány a felmerült problémák közül négyre reflektál egy-egy önálló fejezetben. A több szektort érintő statisztikai adatigénylések gyors és hatékony kielégítéséhez a különböző intézmények regisztereinek összekapcsolásán keresztül vezethet az út. A Dániában és néhány más országban kifejlesztett rendszer alapjául a norvég *Svein Nordbotten*nek, az ENSZ Statisztikai Hivatala egykori vezetőjének az 1960-as években kitalált adatarhívum-modellje szolgál. A rendszer alapját a személyek, a vállalkozások és az ingatlanok – eredetileg igazgatási célra létrehozott – nyilvántartásai alkotják, amelyekben az egyedi elemeket kódok segítségével teszik azonosíthatatlanná. (Itt jegyzendő meg, hogy a mikroadatokat biztonságos kezelését a kérdés súlyához képest viszonylag kevés figyelemben részesítik a szerzők.) A három alapregiszter számos egyéb adminisztratív forrással (népmozgalmi, jövedelmi és oktatási adatokkal) is kiegészül. Mindamelllett, hogy egy ilyen adatbázis felbecsülhetetlen előnyökkel jár (jelentősen megkönnyíti például a longitudinális vizsgálatok elvégzését), hátulütője, hogy a hivatalos statisztika és a többi intézmény regisztereinek fogalomkészlete a legrit-

kább esetben egyezik meg, ezért elengedhetetlen a kiegészítő felmérések elvégzése.

A konzultációk és más kutatások is megerősítették, hogy a nemzeti statisztikai szolgálatoknak tudásintenzív termékekkel és szolgáltatásokkal is elő kell állniuk, amihez szükség van a felhasználók bevonására is. Dániában különösen hosszú út vezetett eddig a felismerésig. Az első népszámlálást 1769-ben hajtották végre, de eredményeit nem hozták nyilvánosságra, nehogy kiszolgáltatassák az országot az esetleges ellenségnek. Később a statisztika a gazdasági-politikai döntéshozók (elsősorban a pénzügyminisztérium) megrendeléseit teljesítette. Az 1966-os statisztikai törvény azonban már azt írja elő, hogy a hivatalos statisztikának a demokratikus folyamatokat kell szolgálnia, függetlennek kell lennie a hatalomtól, és eredményeit megszületésük pillanatában elérhetővé kell tennie bárki számára. A tudásalapú társadalom korában a termékről a felhasználóra helyeződik a hangsúly. Ehhez mind a munkaszervezés, mind a hivatali szervezetek alkalmazkodása szükséges. A szerzők által felvázolt folyamatközpontú modellt, az általános statisztikai üzletifolyamat-modellt (generic statistical business process model – GSBPM) alapját *Michael Porter* értékláncelmélete és az üzletifolyamat-kezelés (business process management – BPM) képezi. Az értékláncelmélet értelmében a szervezeti tevékenységek alap-, vezetési és támogató folyamatokra oszthatók, amelyek minden egyes eleme új értékkel gazdagítja a létrejövő terméket. Jelen esetben az alapfolyamat elején a felhasználói igény megfogalmazása, a végén a statisztikai publikáció (kiadvány, jelentés, adatbázis) áll, míg a támogatói folyamatok közé sorolhatók az informatikai fejlesztések, a metaadatok és a minőségi nyilatkozat létrehozása. Mindehhez rugalmasabb, lehetőleg mátrixszervezetre van szükség, ahol egy-egy csoport egyetlen folyamatért felel az elejétől a végéig.

A cikk következő két fejezete a minőség-fogalom változásával és a metaadatokkal foglalkozik. A minőségellenőrzés hagyományosan mintavételes vizsgálatot jelentett, amely esetenként a teljes terméksor visszaküldésével járhatott. Az 1940–1950-es évektől a megelőzésre, a minőségbiztosításra került a hangsúly. Az 1980-as évektől ismerkedett meg a világ a teljes körű minőségirányítás (total quality management – TQM) fogalmával, amelyet – más statisztikai intézmények mellett – ma már az Eurostat is alkalmaz. A termék jó minőségének előfeltétele a termék létrehozásának folyamatát átható minőségi szemlélet. A gyakorlatban ez többek között azt jelenti, hogy a metaadatokat már a kezdet kezdetén célszerű meghatározni.

A tanulmány főbb gondolatait a Dán Statisztikai Hivatal 2013 végén lebonyolított kísérleti projektje során tesztelték. Ennek keretében új, egységes metaadat-dokumentációt, folyamatleírásokat és felhasználói kézikönyveket, a társadalomstatistika területén pedig integrált regisztereket kezdtek használni. A rendszer „élesítésére” – a tapasztalatok leszűrése után – várhatóan idén kerül sor.

Rózsa Dávid,

a KSH Könyvtár főigazgató-helyettese
E-mail: David.Rozsa@ksh.hu

Eichhorst, W. – Tobsch, V.:

A rugalmas munkavégzés gyakorlata Európában

(Flexible Arbeitswelten.) – *IZA Research Report*. 2014. évi 59. sz. 1–42. old.

A tanulmány letölthető:

http://www.iza.org/en/webcontent/publications/reports/report_pdfs/iza_report_59.pdf

Eichhorst és *Tobsch* elsősorban a németországi munkaerő-piaci folyamatok alapján vizs-

gálják a munkavégzés hagyományos kategóriáitól eltérő, sok esetben kevésbé kötött időtartamú, illetve helyszínű keresőtevékenységeket. Írásuk ágazatok, foglalkozások szerinti, valamint nemzetközi összehasonlítást is tartalmaz, a szerzők kifejtik a rugalmas értékalakítás előnyeit és nehézségeit. Az atipikus munkavégzést több ismerv szerint különböztetik meg a hagyományos munkaszerződéssel elérhető („nem rugalmas”) keresőtevékenységektől.

A rugalmas munkavégzés sokféle esete alakult ki. A cikk meghatározásokat ad az alkalmilag, a határozott ideig vagy nem a jogszabály szerinti minimális heti időkeretben végzett munkákról, valamint a küszöbértéknél alacsonyabb bérszínvonalú foglalkoztatásról. (A németországi társadalombiztosított munkavállalók határozatlan idejű és „hagyományos” foglalkoztatásának ismérve a legalább 35 órás munkahét, a részmunkaidő az ennél rövidebb heti munkaidő és az, hogy az alkalmazott nem az ún. minijob kategóriába tartozik, a küszöbértéknél kisebb bérszínvonallal.) A részmunkaidős, határozott ideig alkalmazott munkavállaló a munkaadó által előírt szervezeti keretekben dolgozhat. Külön kategória a „bedolgozó”, aki megválaszthatja a munkavégzés helyét, például távmunkásként. Az itt említett esetek együtt a munkavégzés atipikus kategóriái.

Országokként sajátos jogszabályok vonatkoznak az atipikus munkavégzésre. A munkaképes korúak mintegy 40, a foglalkoztatottak 60 százalékát határozatlan ideig, teljes munkaidőjű munkaszerződéssel alkalmazták Németországban az 1992 és 2012 közötti időszakban.

A társadalombiztosítás nyilvántartásai alapján az atipikus foglalkoztatási adatok tartalmazzák az alkalmi munkát, valamint az önálló foglalkozásúak munkavégzését is. A tanulmány összehasonlítja a németországi alacsony bérűek arányát nemek és végzettségi szintek szerint a társadalombiztosított foglal-

kozottak körében. A részmunkaidős alkalmazás növelheti a nők foglalkoztatási esélyeit. Kategóriánként eltérő a 2008. évi foglalkoztatás adatai szerint az alacsony bérűek részese-dése: országos átlagban ez az arány 20,6 százalék.

A szerzők a munkaviszony hossza szerinti megoszlás alakulását az OECD elemzésének 2000., 2005. és 2011. évi munkaügyi kategóriái szerint mutatják be. Eszerint a legrövidebb alkalmazási időtartam legfeljebb 1 hónap, a leghosszabb legalább 10 év.

A legfeljebb egy évig tartó alkalmazás 2011. évi aránya 15,7 százalék (2000-ben 15,61 százalék), az 5–10 évesé 16,3 százalék (2000-ben 20,2 százalék), a legalább 10 évesé 43,2 százalék (2000-ben 38,9 százalék) volt. A záróévben csökkent a korai nyugdíjazás lehetősége, és ez megnövelte az idősebb alkalmazottak számát. Az arányok alakulása a gazdasági válság foglalkoztatási hatását is kifejezi, számottevő a csökkenés az 1–3 és a 3–5 éves alkalmazási időtartamokban.

Az atipikus munkavégzés 1985. és 2012. évi foglalkozások szerinti arányáról, a jellegzetes folyamatokról is átfogó képet kapunk. A magasabb végzettségű foglalkoztatottak száma úgy nőtt, hogy azon belül legfeljebb szinten maradt az atipikus munkavégzés aránya, sok esetben kisebb lett. A személyes szolgáltatással foglalkozók száma viszont úgy emelkedett az 1985 és 2012 közötti időszakban, hogy erőteljesen nőtt az atipikus munkát végzők aránya.

A vállalatok a versenyképességük növelését sok esetben az értékalkotási folyamatok átalakításával érhetik el. A kiválasztott művelet-sorozatokat nem a saját alkalmazottak végézik, a végtermék külső gyártást, szolgáltatást tartalmaz, szabadfoglalkozású önállók vehetnek át magas képzettséget igénylő termelési feladatokat. A beszállítás növekvő súlya átalakítja a német gazdaság foglalkoztatottjainak ágazati szerkezetét is, a szerzők a szolgáltató-

ágazatok térnyerését az 1995 és 2011 közötti időszak arányváltozásaival szemléltetik.

A feldolgozóipari vállalat külső beszállítóktól rendelhet kutatást, fejlesztést, gazdasági tanácsadást, informatikai és más magas képzettséget igénylő szolgáltatást, igénybe veheti logisztikai partnere, valamint a létesítmény fenntartójának szolgáltatásait. Az ilyen beszállítók is létesítenek hagyományos alkalmazási viszonyt, azonban a vevők nincsenek közvetlen kapcsolatban a munkavállalóikkal. A projektszemléletű, külföldi beszállítóhálózatot is felhasználó munkafolyamatok rugalmasabban szervezhetők – nagyrészt saját alkalmazottakkal –, mint a hagyományos belső foglalkoztatásra alapozottak.

A tanulmány részletesen, adatokkal mutatja be a vállalaton belüli rugalmas munkavégzés fontosabb kategóriáit. A munkáltató a rugalmasság érdekében igénybe vehet túlmunkát, hétféle pihenőnapot, több műszakos munkarendet alakíthat ki, belső projektet szervezhet a résztvevők eredményérdekeltségével. Egyes vezetők még a szabadságuk idején is elérhetők, a szabadfoglalkozásuk pedig kötetlen időbeosztással végzik el a feladataikat.

A szerzők véleménykutatásokat mutatnak be, amelyek a munkaintenzitás és a munkahe-lyi stressz alakulását, a munkavállalók közérzetét mérik a tevékenységi terület és a beosztás szerinti kategóriákban. Ezek a felvételek a fizikai, valamint a pszichés terheléseket vizsgálták. Az adatsorok alapján értékelést kapunk az atipikus munkavégzésre jellemző stressz alakulásáról ágazatok, illetve foglalkozási csoportok szerint.

A vizsgált atipikus munkavégzési formák térnyerése úgy változtatta meg egyes tevékenységek munkafeltételeit, hogy mind többen vállalkozóként lépnek fel a munkaerőpiacon. A növelt rugalmasság a munkaidőt és a keresetet egyaránt érinti, valamint csökkenti az alkalmazás korábbi stabilitását. A vállalatok cél-

ja a rugalmas munkavégzés előnyeinek érvényesítése, ez összefügg az innováció és a globálissá bővült termelési hálózat új feltételeivel. A munkaadó ilyen törekvése, különösen az atipikus munkavégzéssel, a korábbiaknál nagyobb gazdasági kockázatot hárít a munkavállalókra, többnyire az alacsony képzettségűek körében.

Az összehasonlító vizsgálat szerint az atipikus munkát végzők elégedettebbek az életkörülményeikkel, mint azok, akiknek nincsen semmilyen kereső foglalkozásuk. Másrésztől rontja e körben az elégedettséget, ha bizonytalanság mutatkozik a munkahely megtartásában, vagy az atipikus munkavégzést veszélyezteti a nagyobb termelékenységre vezető intézkedés, az ésszerűsítés, a nem stabil helyhez kötött munkavégzés.

A „kiégés” (burnout) előfordulása gyakoribb meghatározott foglalkozáscsoportok esetén és a nők körében. A munkahelyi elégedettség függ a képzettségi szintektől, a munkavégzés önállóságától is. Viszonylag nagyarányú az olyan vélemény, hogy kedvezőtlen egészségi hatásokkal is jár az atipikus munkavégzés nagy munkaintenzitása, a követelmények félreértelmezése, az erőforrások szűkössége, a nehezen feloldható munkahelyi feszültség, az irányítás és támogatás hiánya.

A tanulmány összehasonlítja az európai országok munkaügyi gyakorlatát. A munka minőségét többféle, pontozással mért indikátor alapján értékeli, ilyen többek között a kereset, a munkahely biztonsága, a munkaidő, a fizikai igénybevétel, a vezetőktől és munkatársaktól kapott társadalmi támogatás, az önállóság, a minőségi követelmények. Megállapítható az EU15 tagállamok indikátorainak helyzete a fizikai, valamint a pszichológiai terhelés átlagos uniós szintjeihez mérten. A szerzők összehasonlították az EU15 említett indikátorainak alakulását a tevékenységek gazdasági ágazata szerint, az uniós átlagként mért fizikai és psi-

chológiai terheléshez viszonyítva. Az ágazati szerkezet is alakítja az átlagos szinthez mért távolságokat az országok felmért munkavállalóinak terhelési indikátoraival. Tevékenységi területenként sajátosan alakul a munka üteme, monoton jellege, határideje, a műveleti idők szorítása, a fizikai terhelés mértéke, ahol a rugalmas munkavégzésre jellemző termelési folyamatok rendszerint erősebb igénybevétellel járnak.

Az írás összefoglalja a rugalmas munkavégzés politikai keretfeltételeit, a munkaügyi jogszabályok hatásait. Előírások szerint állapítható meg például az alkalmazásban állók bérminimuma, a munka biztonsági feltétele, a munkaegészségügyi szolgáltatás, a határozott idejű és a projektjellegű szerződéses foglalkoztatás. Az atipikus munkavégzés új megközelítést igényel a munkaadóktól, a vezető munkatársaktól, az üzemmorvosoktól. Ennek felel meg a munkaügyi tanácsadó szolgáltatás, ezen felül szakmai továbbképzés is szükséges.

A vállalatok is nagyobb felelősséget viselnek az ilyen munkavégzési formák kapcsán, mivel a piac gyors alkalmazkodást igényel a termelékenységben, az innovációkban, amit nem érhetnének el a hagyományos munkaszervezéssel. A szerzők összefoglalják ajánlásait a szakszervezetek és a munkavállalók számára is, a megváltozott munkaerő-piaci feltételekhez igazodva. Alapvető társadalmi és magánérdek a munka, a család és a szabadidő összeegyeztetése a megváltozott foglalkoztatási lehetőségek szerint. Olyan társadalmi csoportok is alkalmazhatók rugalmas munkavégzéssel, amelyek korábban nem voltak versenyképesek a piaci munkakínálatban, például az alacsony képzettségű, a családi kötelezettségeik vagy a fizikai erőkifejtést akadályozó állapotuk miatt.

Nádudvari Zoltán,

a KSH ny. főtanácsosa

E-mail: nadyzol@freemail.hu

Moayyeri, A. – Hammond, C. J. – Hart, D. J. – Spector, T. D.:

Ikerregiszter az Egyesült Királyságban

(The UK Adult Twin Registry (TwinsUK Resource).) – *Twin Research and Human Genetics*. 2012. évi. 16. évf. 1. sz. 144–149. old.

Az ikerkutatás napjainkban egyre inkább előtérbe kerül; a vizsgálatok eredményeiről több orvosi, biológiai, genetikai tárgyú cikkben olvashatunk, ám számos esetben további kérdések merülnek fel, amelyek újabb felmérésekre sarkallják a kutatókat. Rendkívül izgalmas és különleges, de társadalmi szinten szűk csoportról van szó. E terület kutatása azért került a középpontba, mert az utóbbi évtizedekben egyre több ikerpár született, és a genetikai jellemzőikkel összefüggő, valamint a már felnőtt ikrekkel kapcsolatos biológiai, orvosi és szociológiai kérdések még válaszra várnak. Az angol ikerregiszter két évtizedes fennállása óta a nyilvántartott ikerpárokról számos kutatási adatot és eredményt publikáltak. Érdekessége és egyben jelentősége, hogy ez az ikeradatbázis a legegységibb – az ikrek külső megjelenését (fenotípus) és egyedi géntartalmát (genotípus) tartalmazó – regiszter.

A nyilvántartásba 1992 óta lehet önkéntes alapon bekerülni, ennek feltétele, hogy a jelentkező – értelemszerűen – az ikerpár egyik tagja, nagykorú és az Egyesült Királyság területén élő személy legyen. A regisztert elsősorban orvosi kutatási céllal hozták létre, a genetikai adatbázis komplex – mint például szív- és érrendszeri, anyagcserével összefüggő, izom- és csontrendszeri, valamint szemészeti jellegű – betegségek vizsgálatát teszi lehetővé, mindamelllett számos demográfiai és statisztikai adatot is tartalmaz. Kezdetektől a londoni King's College St. Thomas Kórháza felügyeli (<http://www.twinsuk.ac.uk/>) regisztert, mely közel 12 000 fő iker személyt tart nyilván. Nem meglepő – azonban ku-

tatási szempontból fenntartásokkal kell kezelni –, hogy a nemek szerinti összetétel jelentősen (83%) a nők javára billen. Az egy- és kétpetéjű ikrek aránya közel azonos, és átlagosan 55 évesek (18 évestől 103 éves korig bezárólag) vagy valamivel idősebbek.

Az ikeradatbázis indulásakor médiakampányokkal célozták meg a középkorú iker nőket, hogy vegyenek részt az orvosi kutatásokban. (Mindez egyrészt magyarázatul szolgál arra, hogy miért olyan magas a nők aránya a regiszterben. Másrészt viszont hozzátartozik az a tény is, melyet több, jellemzően online felmérésben, kampányban figyeltek meg, hogy a nők részvételi hajlandósága jóval magasabb, mint a férfiaké.) 1992 és 2004 között az ikerpárokat egy teljes körű vizsgálatra hívták meg, ennek keretében több mint 7 000 iker válaszolt a kérdőívekre, majd 5 725-en egy további átfogó vizsgálatban is részt vettek. Ezt követően 2004 és 2007 között az ikerregiszter 6 740 aktív tagja egynapos kórházi vizsgálatban való részvételre kapott meghívást, melyen a felkértek több mint fele jelezte részvételi szándékát, valamint 1 299-en a háziorvosaik révén továbbították a tőlük származó vérmintákat kutatási célra. A nők részvételi hajlandóságát jól tükrözi a közel 90 százalékos arányuk. A második nagyobb utánpótlás vagy utókezelés (Healthy Ageing Twin Study – HATS) 2007 nyarán kezdődött. Ebben a negyvenéves és idősebb nőket vizsgálták. A kutatók szociológiai és statisztikai szempontból érdekes megállapításra jutottak: az átlagnál jóval magasabb szociális és jövedelmi státusúak azok a nők, akiknek van ikertestvérük, és ez a csoport kevesebb egészségügyi problémával fordult orvoshoz.

Az ikerregiszterben idősoros elemzésre is van lehetőség, ilyen adatokat például a csontsűrűségi vizsgálatokból több mint 4 000 főre lehet kutatni. Számos nemzetközi genomkutatásban is részt vesz a londoni székhelyű adatbázis, melyben különböző fenotípusokat ele-

meznek. A regiszter teljesgenom-vizsgálatában például két különböző típusú DNS-chipet használnak, amely 5 710 iker genetikai adatait tartalmazza. Mindezek jelentősége a jövőbeni orvosi-biológiai, valamint genetikai kutatások szempontjából, a nemzeti adatbázisokból származó – esetlegesen összekapcsolható – információk elemzésében áll. Az orvosi vizsgálatokból szerzett, a regiszterekben nyilvántartott adatok egy része már online elérhető, és elsődlegesen orvosi másodkutatások vagy további elemzések alapjául szolgálhat, azonban a társadalomkutatóknak is megfelelő bázist nyújthat egy meghatározott vagy inkább lehatárolt csoport elemzésére.

A tanulmány részletesen kitér ezekre a kutatási lehetőségekre, és megemlíti a jövőre nézve fontos adatgyűjtések főbb irányvonalait is. Az online elérhető kérdőívek és a közösségi oldalakon (social networking) való megjelenés az ikerkutatásban résztvevők számára közvetlen elérést biztosít. Ez azért fontos, mert a kutatásban részt vevők egymással és a kutatóval is közvetlen kapcsolatba tudnak kerülni. A korábbi adatgyűjtésekből származó adatok online is elérhetők (www.twinsuk.ac.uk/data-access), ezeket folyamatosan harmonizálják és standardizálják. Az átlagosan havi húsz kutatói kérésről, mely az adatbázis használatához kapcsolódóan érkezik, az ún. hozzáférési bizottság dönt a heti rendszerességgel szervezett ülésein.

Többek között a nemzeti statisztikai szolgálatoknál található hiányosságok – elsősorban az orvosi, genetikai igényű adatok nem léte, de ilyen a születési statisztikákból mellőzött zigozítás, vagyis az a tény, hogy a megszületett ikrek egy- vagy kétpetéjűek, az anyák jö-

vedelmi helyzete, nemzetiséghez tartozása, vallása – megszüntetésére alakultak és alakulnak egyre több országban az ikerregiszterek. Természetesen a nemzeti statisztikai szolgálatoktól nem is lehet elvárni – részben jogszabályi (elsősorban adatvédelmi), részben kapacitáshiány miatt – azt, hogy a kutatók részéről érkező különleges, meghatározott igényeket ilyen mélységben kielégítsék. Bár egy nemzetközi szinten egységes, ikertestvérek és ikres családok adatait tartalmazó adatbázis – véleményem szerint – a jövőben a statisztikai szolgálatok színvonalát nagymértékben emelné. Arról nem is beszélve, hogy az adatok iránti kereslet kielégítése nem egy viszonylag egyedi vagy sajátos módon kialakult nyilvántartásra – vagyis egy nemzeti ikerregiszterre, mint az angol felnőttek adatait tartalmazó ikerregiszter – korlátozódna, hanem egy nemzetközileg szabványosított, ellenőrizhető és kutatható bázison alapulna. Fontos kérdés a személyes adatok védelme a regiszterben, amely az egyén hozzájárulása nélkül nem is épülhetne. Éppen ez a hozzájárulás azonban torzítja a nyilvántartásokat, mivel kimarad az a réteg, amely esetleg nem szívesen válaszol az orvosi jellegű kérdésekre, vagy nem kíván részt venni az ikerségére fókuszáló vizsgálatban. Ezért a részvételi hajlandóságot (önkéntességet) kizáró, a születési statisztikában kötelező nyilvántartás elindítása több előnnyel járna mind az adatok megbízhatóságát illetően, mind pedig a jövőbeni kutatások alapját szolgálva.

Pári András,

a Központi Statisztikai Hivatal tanácsosa
E-mail: Andras.Pari@ksh.hu

Kiadók ajánlata

GOBO, G. – MAUCERI, S. [2014]: *Constructing Survey Data*. (Felvételi adatok gyűjtése.) Sage. Thousand Oaks.

Ez az érdekes, tájékoztató jellegű könyv új, gyakorlatias szempontból írja le a mintavételes adatfelvételek folyamatát. Posztpozitivistá, interjúalany-központú megközelítésével, valamint a kérdezők és a válaszadók közötti kapcsolat előtérbe helyezésével javítja a begyűjtött adatok minőségét és eredményét. A hagyományos módszertant nyelvészeti, antropológiai, kognitív kutatási, etnometodológiai cikkekkel kiegészítve, a szerzők a válaszadás folyamatát elemzik kérdőíves, strukturált interjúk esetén.

Részletesen elemzi a következő fontos témákat: az adatfelvétel-kutatás történetét; az adatfelvétel-előkészítés és az adatgyűjtés-tervezés folyamatát; a torzítások kiszűrésének és az adatminőség javításának módszereit; a kvantitatív és a kvalitatív megközelítések összekapcsolásának stratégiáit; valamint az adatfelvételeket globális és helyi környezetben.

A személyes és a kultúrák közötti kapcsolatok területén született szakértői munkákat magában foglaló könyv érdekes, kritikai nézőpontú megközelítést nyújt az adatfelvétel-kutatásról.

WHEELAN, CH. [2014]: *Naked Statistics. Stripping the Dread from the Data*. (Csupasz statisztika. Vetkőzzük le az adatoktól való féltelmünket.) W. W. Norton and Company. New York.

A korábban unalmasnak vélt statisztika gyors átalakulásban van – ahogy *Hal Varian*, a Google vezető közgazdásza fogalmaz – „egy nagyon érdekes tudományá”. Az átlagoktól és a politikai szavazásoktól a vetélkedőig, illetve az egészségügy-kutatásig, a statisztika gyakorlati alkalmazási lehetőségei folyamato-

san, nagy iramban bővülnek. Hogyan kaphatjuk rajta az iskolákat, amelyek csálnak a központi vizsgákon? Miből tudja a Netflix internetes médiaszolgáltató, hogy melyik film tetszik majd nekünk? Mi okozza az autizmus előfordulási arányának emelkedését? Ahogy a kötet szerzője bemutatja, a helyes adatok és néhány, jól megválasztott statisztikai eszköz segíthet megválaszolni ezeket és egyéb kérdéseket.

Azok számára, akik végigaludták a Stats 101-t (bevezetés a statisztikába kurzust), ez a könyv életmentő. A szerző nem foglalkozik a misztikus, technikai részletekkel, hanem a statisztikai elemzést ösztönző alapintuícóra összpontosít. Rávilágít olyan alapfogalmakra, mint a következtetés, a korreláció és a regresszióanalízis, elmagyarázza, hogy elfogult vagy gondatlan egyének miképp tudják manipulálni, illetve tévesen bemutatni az adatokat, és leírja, hogy briliáns, kreatív kutatók milyen módon gyűjtik azokat mindennapi kísérletekből nehéz kérdések megválaszolására.

A szerző sajátos stílusának köszönhetően a könyv minden oldala érdekesítő. Olvashatunk benne az okos Schlitz-sörkereskedőkről, akik valószínűség-számítást használnak, a központi határeloszlás-tétel elveire rávilágító, nemzetközi kolbászfesztiválról és egy elgondolkodtató választásról a híres „Let’s Make a Deal” (Kössünk üzletet) vetélkedőből. *Wheelan* ugyanazzal az elmésséggel, világos írásmóddal és humorral, amivel a „Naked Economics” (Csupasz közgazdaságtan) című kötetet is sikerkönyvvé tette, egy másik fontos, korábban unalmasnak tekintett tudományt kelt életre.

BORJAS, G. J. [2014]: *Immigration Economics*. (A bevándorlás ökonómiaja.) Harvard University Press. Cambridge.

Emberek milliói, a világ lakóinak közel 3 százaléka nem abban az országban él, ahol szü-

letett. Minden nap migránsok lépnek be nemcsak az Egyesült Államok, de más fejlett, csak rövid bevándorlási történelemmel rendelkező országok területére is. E nemzetek közül néhány kis idő alatt a bevándorlók küldő országából fogadó országgá vált. A nemzetközi migráció központi témája a történelmi demográfiai átalakulásra rávilágító és azt magyarázó mai modern munka-gazdaságtani kutatásoknak.

A kötet egyesíti magában az elméletet, a modelleket, illetve a nemzetközi munkaerő-áramlás okainak és következményeinek meghatározására szolgáló ökonometriai módszereket. A szerző világosan bemutatja a témák teljes skáláját, többek között a migráns munkaerő kiválasztását és asszimilációját, a bevándorlás hatását a munkaerőpiacokra és a munkabérekre, valamint a bevándorlás eredményezte gazdasági előnyöket és veszteségeket.

A kötet két fontos témát említ. Egyrészt a bevándorlás elosztási következményeit: néhányan nyernek, mások viszont veszítenek rajta. Másrészt azt, hogy a bevándorlók racionális gazdasági személyek, akik a maguktól telhető legjobban próbálják erőforrásaikat hasznosítani, ám ugyanez igaz az őket fogadó országok saját munkavállalóira is. Ennek az egyértelmű tételnek – állítja a szerző – döntő következményei vannak arra nézve, hogy miként kell alakítaniuk a közgazdászoknak és a politikaformálóknak napjaink bevándorlásról folyó vitáját.

TREAS, J. – SCOTT, J. – RICHARDS, M. (eds.) [2014]: *The Wiley-Blackwell Companion to the Sociology of Families*. (A Wiley-Blackwell családszociológiai kézikönyve.) Wiley-Blackwell. Oxford, Malden, Chichester.

Ez a nemzetközi szakértői csapat által írt, átfogó kötet a mai modern családi és partnerkapcsolatokat, illetve gyermeknevelési formákat tanulmányozza a gyors társadalmi, gazdasági, kulturális és technológiai változások tükrében. Számos témát tárgyal, beleértve a társa-

dalmi egyenlőtlenséget, a gyermeknevelési praktikákat, a gyermekmunkát, az állampolgárság változó formáit, a többkultúrájú családokat és a családok állami szociális védelmének átalakulásait. Sok európai, észak-amerikai és ázsiai példát hoz, valamint olyan, korábban elhanyagolt csoportokkal is foglalkozik, mint a bevándorló és transznacionális, homoszexuális és leszbikus családok. A könyv bemutatja, hogy mennyire fontos a családokat érintő társadalmi változások vizsgálata az egyén és a társadalmi élet világszerte tapasztalt átalakulásainak tekintetében. A témában először, több mint egy évtizeddel ezelőtt kiadott kézikönyv alapos átdolgozásának köszönhetően, a kötet kétharmada teljesen új, fennmaradó része pedig minden tekintetben naprakész.

ANDERSON, D. R. – SWEENEY, D. J. – WILLIAMS, T. A. – CAMM, J. D. – COCHRAN, J. J. [2014]: *Statistics for Business and Economics, 12th Edition*. (Üzleti és gazdaságstatisztika, 12. kiadás.) South-Western, Cengage Learning. Mason.

A kötet a szerzők több mint huszonöt éves tapasztalatát, a teljes statisztikai módszertant, egy már bevált, probléma-forgatókönyvi megközelítést és statisztikai információkat bemutató, fontos alkalmazásokat kovacsol egészbe. Érthetően bemutatja, hogy a statisztikai eredmények miképp adnak betekintést az üzleti döntésekbe, és megoldásokat kínál mai üzleti problémákra. Az új esetekből, illetve több mint 350, életből vett üzleti példából és gyakorlatból (melyek közül 150 ennek a kiadásnak az újdonsága) az olvasó megismerheti a legújabb statisztikai adatokat és üzleti információkat. A kötet témagazdagságának és megingathatatlan pontosságának köszönhetően az oktatók kiválogathatják belőle a kurzusaikhoz legjobban illeszkedő témákat, többek között a MiniTab 15 és Excel 2010 legújabb verzióinak, a StatTools és más fő, Excel 2007-es statisztikai kiegészítők fejezetfüggelékekben található leírását.

Társfolyóiratok

A FRANCIA GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYMINISZTERIUM, VALAMINT A STATISZTIKAI ÉS GAZDASÁGKUTATÓ INTÉZET FOLYÓIRATA

2013. ÉVI 459. SZÁM

Eidelman, A. – Langumier, F. – Vicard, A.: A háztartások adóterhei és juttatásai – változó újraelosztási csatornák 1990 és 2010 között.

Prouteau, L. – Wolff, F.: Egyesületi tagság és adományok. Állandóság és változás 2002 és 2010 között.

Cayotte-Remblière, J. – de Saint Pol, T.: Az érettségi megszerzéséig vezető rögzös út: évisméltés, új tárgyválasztás és kimaradás.

2013. ÉVI 460–461. SZÁM

Berardi, N. – Gautier, E. – Bihan, H.: Egyedi fogyasztói árak igazolása Franciaországban: új eredmények a 2003 és a 2011 közötti időszakra.

Roux, S. – Zamora, P.: A fix, radaros sebességmérő kamerák hatása a közúti balesetekre: közvetlenül a telepítés után igen hatékonyak, de hosszú távon kevésbé.

Grislain-Létrémy, C. – Katosky, A.: Ipari kockázatok és lakásárak.

Ami, D. et al.: Mennyit ér az embereknek a légszennyezéssel összefüggő halálozás kockázatának csökkentése? Három elméleti forgatókönyv összehasonlítása.

Rulleau, B. – Dachary-Bernard, J.: Lexikografikus preferenciák meghatározása és vizsgálata a gazdasági elemzésben.

Travers, M. – Appéré, G. – Laure, S.: A városi kényelem becslése a hedonikus árak módszerével Angers város példáján.

2013. ÉVI 462–463. SZÁM

Gaini, M. – Leduc, A. – Vicard, A.: Létezik egy „feláldozott” generáció? Munkaerőpiacra lépés rossz gazdasági ciklusban.

Hecquet, V.: Foglalkoztatás és tartományok 1975 és 2009 között – a harmadik szektor előretörése és a termelőszféra visszaesése.

Fougère, D. et al.: A 2008-as válság hatása a vállalkozási csődök arányára.

Dreyer, A. – Savoye, B.: A tengerentúli francia területeken és az anyaországban található vállalkozások összehasonlító elemzése.

Frèmeaux, N. – Leturcq, M.: Többé-kevésbé házas. A házasságok és a házassági szabályozás változása Franciaországban.

2013. ÉVI 464–466. SZÁM

Bonnal, L. – Boumahdi, R. – Favard, P.: Egyenlőtlenségek a szociális lakásokhoz való hozzáférésben: vajon ez diszkrimináció?

Laouénan, M.: A diszkrimináció egy sajátos esete a munkaerőpiacon – az ügyfélkapcsolati munkákhoz való hozzájutás.

Ris, C.: Nemzetiségi egyenlőtlenségek Új-Kaledónia munkaerőpiacán.

Godechot, O.: Mennyire befolyásolja a fizetések a vezető neme?

Laurent, T. – Mihoubi, F.: Nemi irányultság és kereseti különbségek a francia munkaerőpiacon – egy közvetett meghatározás.

Petit, P. et al.: Diszkrimináció a munkaerő-felvételben: következetesen összeadódik a nem és a származás hatása?

Edo, A. – Jacquement, N.: Nemi és származás miatti diszkrimináció a munkaerő-felvételben. A bizalmatlanság egységes, vagy csak bizonyos csoportokat érint?

Jones, E. E.: Diszkrimináció a fiatalok alkalmazásában Île-de-France-ban. A jobb vég-

zettség ellensúlyozza az észak-afrikai származást?

Bouvier, G. – Jugnot, S.: Az egészségügyi problémával és fogyatékkal élők nagyobb mértékben számolnak be kirekesztő jelenségekről, mint mások.

Brinbaum, Y. – Primon, J.: A bevándorlók leszármazottainak oktatása, igazságtalanság és diszkrimináció érzése.

Safi, M. – Simon, P.: Etnikai és faji megkülönböztetés a pályakövetés és származás felmérésében. Ismertetés, szubjektív megítélés és helyzetek.

AZ AMERIKAI STATISZTIKAI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA

2014. ÉVI 505. SZÁM

Xiao, L. et al.: Bayesian Models for Multiple Outcomes in Domains With Application to the Seychelles Child Development Study.

Huang, H. et al.: A New Estimation Approach for Combining Epidemiological Data From Multiple Sources.

Carone, M. – Asgharian, M. – Jewell, N. P.: Estimating the Lifetime Risk of Dementia in the Canadian Elderly Population Using Cross-Sectional Cohort Survival Data.

Joyce, P. M. et al.: Statistical Modeling Methodology for the Voting Rights Act Section 203 Language Assistance Determinations.

Xi, L. et al.: A Locally Convolved Cluster Model for Nucleosome Positioning Signals in Chemical Maps.

Janson, L. – Rajaratnam, B.: A Methodology for Robust Multiproxy Paleoclimate Reconstructions and Modeling of Temperature Conditional Quantiles.

Rashid, N. – Sun, W. – Ibrahim, J. G.: Some Statistical Strategies for DAE-seq Data Analysis: Variable Selection and Modeling Dependencies Among Observations.

Zigler, C. M. – Dominici, F.: Uncertainty in Propensity Score Estimation: Bayesian Methods for Variable Selection and Model-Averaged Causal Effects

Liu, Z. et al.: Modeling Bivariate Longitudinal Hormone Profiles by Hierarchical State Space Models.

Zhao, Y. et al.: Detection of Unusual Increases in MRI Lesion Counts in Individual Multiple Sclerosis Patients.

Hansen, B. B. – Rosenbaum, P. R. – Small, D. S.: Clustered Treatment Assignments and Sensitivity to Unmeasured Biases in Observational Studies.

Allen, G. I. – Grosenick, L. – Taylor, J.: A Generalized Least-Square Matrix Decomposition.

Portier, F. – Delyon, B.: Bootstrap Testing of the Rank of a Matrix via Least-Squared Constrained Estimation.

Brunel, N. J-B. – Clairon, Q. – d'Alché-Buc, F.: Parametric Estimation of Ordinary Differential Equations With Orthogonality Conditions.

Huang, A.: Joint Estimation of the Mean and Error Distribution in Generalized Linear Models.

Wang, C. D. – Mykland, P. A.: The Estimation of Leverage Effect with High-Frequency Data.

Lee, E. R. – Noh, H. – Park, B. U.: Model Selection via Bayesian Information Criterion for Quantile Regression Models.

Li, R. – Cheng, Y. – Fine, J. P.: Quantile Association Regression Models.

Ing, C.-K. – Yang, C.-Y.: Predictor Selection for Positive Autoregressive Processes.

Liu, J. – Li, R. – Wu, R.: Feature Selection for Varying Coefficient Models With Ultra-high-Dimensional Covariates.

Ando, T. – Li, K.-C.: A Model-Averaging Approach for High-Dimensional Regression.

Han, F. – Liu, H.: Scale-Invariant Sparse PCA on High-Dimensional Meta-Elliptical Data.

Liu, L. – Hudgens, M. G.: Large Sample Randomization Inference of Causal Effects in the Presence of Interference.

Barthelmé, S. – Chopin, N.: Expectation Propagation for Likelihood-Free Inference.

Davison, A. C. et al.: Accurate Directional Inference for Vector Parameters in Linear Exponential Families.

Matteson, D. S. – James, N. A.: A Nonparametric Approach for Multiple Change Point Analysis of Multivariate Data.

Geenens, G.: Probit Transformation for Kernel Density Estimation on the Unit Interval.

Fukumizu, K. – Leng, C.: Gradient-Based Kernel Dimension Reduction for Regression.

Zeng, D. – Lin, D. Y.: Efficient Estimation of Semiparametric Transformation Models for Two-Phase Cohort Studies.

Lindsay, B. G. – Markatou, M. – Ray, S.: Kernels, Degrees of Freedom, and Power Properties of Quadratic Distance Goodness-of-Fit Tests.

Parast, L. – Tian, L. – Cai, T.: Landmark Estimation of Survival and Treatment Effect in a Randomized Clinical Trial.

Claeskens, G. et al.: Multivariate Functional Halfspace Depth.

Panaretos, V. M. – Pham, T. – Yao, Z.: Principal Flows.

Kundu, S. – Dunson, D. B.: Bayes Variable Selection in Semiparametric Linear Models.

A NEMZETKÖZI STATISZTIKAI INTÉZET
FOLYÓIRATA

2013. ÉVI 3. SZÁM

Denby, L. – Landwehr, J.: A Conversation with Colin L. Mallows.

Vidaurre, D. – Bielza, C. – Larrañaga, P.: A Survey of L1 Regression.

Zahid, F. M. – Tutz, G.: Proportional Odds Models with High-Dimensional Data Structure.

Baffour, B. – King, T. – Valente, P.: The Modern Census: Evolution, Examples and Evaluation.

O'Keefe, C. M. – Chipperfield, J. O.: A Summary of Attack Methods and Confidentiality Protection Measures for Fully Automated Remote Analysis Systems.

AZ EGYESÜLT NEMZETEK EURÓPAI
GAZDASÁGI BIZOTTSÁGÁNAK
FOLYÓIRATA

2014. ÉVI I. SZÁM

Penneck, S.: A hivatalos statisztika új kihívásai.

Laczka, É.: Vezércikk a Nemzetközi Statisztikai Intézet 2013. évi Statisztikai Világkongresszusának „A népszámlálások, a lakás- és a mezőgazdasági összeírások szerepe a nemzeti statisztikai rendszerekben” kiemelt témával foglalkozó üléséről.

Keita, N. – Gennari, P.: A mintavételi eljárás tökéletesítése a népszámlálás és lakásösszeírásnak a mezőgazdasági összeírással való összekapcsolásával.

Marciniak, G.: A népszámlálás modern megközelítése Lengyelországban. Kihívások és korlátok.

Argüeso, A. – Vega, J. L.: A regiszteralapú és a 10 százalékos mintán végzett népszámlálások módszertani kihívásai és tanulságai.

Lange, A.: Népszámlálás és lakásösszeírás egy regiszteralapú statisztikai rendszerben.

Lengyel Gy.: 2010. évi általános mezőgazdasági összeírás Magyarországon.

Witkowski, J.: Vitaindító megjegyzések.

Petry, B. – Potts, E.: Az őshonos lakosság lélekszámának mérése az egyes országokban. A módszertani összehangolás kihívásai.

AZ OROSZ ÁLLAMI STATISZTIKAI
BIZOTTSÁG FOLYÓIRATA

2013. ÉVI 9. SZÁM

Surinov, A.: Oroszország nemzeti számlái. Trendek és a jelenlegi helyzet.

Popovskaya, E.: Miért indulnak a vállalkozások? Az orosz üzleti világ motivációi.

Belyaevsky, I.: Statisztika a marketingben.

Korotkov, A.: Az átlagostól eltérő hirdetések pszichológiai hatásának statisztikai vizsgálata.

Plyshevsky, B.: Módszertan a gazdaság szociális irányultságának meghatározásához.

Ermakova, N. – Zhrebina, V.: Az internet-használat társadalmi vetületei.

Solov'eva, I. – Pisarevskaya, V.: A Voronyezsi terület úthálózata.

Shorina, E. – Petrova, L. – Yurkevich, S.: Az Omszki terület gazdaságát meghatározó fontosabb vállalkozások befektetési tevékenysége.

Shiryaeva, N.: A Tambovi területen élők életkörülményeinek főbb jellemzői.

2013. ÉVI 10. SZÁM

Kevesh, A.: A jogi gyakorlat és az információk hozzáférhetősége, illetve minősége.

Mnatsakanyan, S.: A hivatalos statisztika iránti bizalmatlanság objektív okai.

Vorobieva, O. – Grebenyuk, A. – Topilin, A.: Az orosz munkaerő-vándorlással foglalkozó adatfelvétel módszertani megközelítései.

Grebenyuk, A. – Lebedeva, T.: A munkaerő-vándorlás meghatározására szolgáló mintafelvételek nemzetközi tapasztalatai.

Kalabikhina, I. – Kuchmaeva, O.: A gyermekek részvétele az érdekeiket érintő döntéshozatalban.

Rostom, G.: A „fogyatékossgal korrigált életévek” indikátor alakulása Oroszország különböző területein.

Trophimova, I.: A BRICS- és a fejlődő országok útja az információs társadalom felé: az információs és kommunikációs technológia fejlődése, a digitális egyenlőtlenségek.

Glushhenko, G.: A nemzetközi munkaerő-vándorlás helye a világgazdaságban.

Sil'vestrov, S. et al.: Az egyetemeken tudományos lehetőségének értékelése.

A rádióelektronikai ipar alakulása Oroszországban 2008 és 2012 között.

2013. ÉVI 11. SZÁM

Kandilov, V.: Az Orosz Statisztikai Hivatal területi informatikai és számítástechnikai hálózatának fejlesztése.

Aichepsheva, R.: A szövetségi társadalomstatisztikai és demográfiai megfigyelési rendszer működése.

Shapovalov, V.: A Távolségi szövetségi körzet területi statisztikai hivatalai vezetőinek regionális tanácsulása.

Dianov, M.: Népszámlálás a modern Oroszországban.

Voronin, V.: Interneten keresztüli felhasználói hozzáférés a 2002. és a 2010. évi orosz népszámlálás anonimizált mikroadataihoz.

Myshlyavtseva, S.: Az idegenforgalmi statisztikai módszertan területi szintű elemzése Oroszországban.

Rodionova, L.: Orosz lakosok külföldi rekreációs tevékenysége. Mit árulnak el a statisztikai adatok?

Soboleva, E.: Az Egyesült Királyság nemzetközi idegenforgalmának orosz szegmense. Gazdasági és statisztikai áttekintés.

Polyakova, G. – Tyukaeva, L.: Az életminőség teljes körű vizsgálata a Volgamenti szövetségi körzetben.

Guseva, M. – Chudilin, G.: Az agrárpiac alakulásának vizsgálata klaszterezéssel, különös tekintettel a Szamarai területre.

Motrich, E. – Molodkovets, L.: Társadalmi és migrációs viszonyítási pontok Hakaszföld lakossága tekintetében.

Rastyannikov, V. – Deriugina, I.: A nyugati és keleti országok eltérő mezőgazdasági termelésteknológiája. 1. rész.

Chtverikov, V.: A fizetési mérleg kérdései. Nemzetközi összehasonlító vizsgálat.

Ruchinskaya, L.: A tej- és tejtermékpiacra vonatkozó előrejelzések statisztikai vizsgálata.

2013. ÉVI 12. SZÁM

Ivanov, Y.: A pénzügyi tevékenységek elszámolása a nemzeti számlák 2008. évi rendszerében.

Mamii, I.: A települési üzemanyag- és energiamérlegek módszertana.

Shorina, E. – Yurkevich, S.: Statisztikai adatok és a számvitel harmonizálása mikroszinten.

Mironova, E. – Domaradskaya, G.: A lakás- és közműstatisztika teljességével, illetve megbízhatóságával kapcsolatos problémák.

Kitrar, L. – Ostapkovich, G.: Egységes megközelítés kompozit indikátorok létrehozására beépített, piacfigyelési idősorok ciklusbecsléséhez használt algoritmusok mellett.

Polyakov, K. – Polyakova, M.: A kereskedelmi bankok orosz környezetben való fenntarthatóságának vizsgálata.

Belousova, V. – Martyusheva, E.: A felsőoktatási intézmények kutatási tevékenységé-

nek mutatószáma: a kialakítás és értékelés kérdése.

Pashintseva, N. – Maslyanenko, A.: Képes-e a hivatalos statisztika felmérni a tudomány hozzájárulásának mértékét az ország gazdaságához?

Oleinik, O. – Antonova, T.: A mezőgazdasági fejlődés megfigyelésének fejlesztése a Volgográdi területen.

Lapo, V.: Az erdőtelepítési programok fő trendjei és területi jellemzői.

2014. ÉVI 1. SZÁM

Surinov, A.: Néhány szó az olvasókhöz. Surinov, A., az Orosz Szövetségi Statisztikai Szolgálat vezetőjének köszöntője.

Eliseeva, I. – Dmitriev, A.: Az orosz statisztikai folyóirat alapításának 95. évfordulója.

Dumnov, A. – Kharitonova, A.: A környezeti és gazdasági számlák központi keretrendszer.

Sadovnikova, N. et al.: Az állami szolgáltatások minőségével való lakossági elégedettség becslésének módszertana.

Shubat, O.: Az Uráli szövetségi körzet népmozgalma – a termékenység statisztikai vizsgálata.

Aniskina, T. – P'yankova, A. – Timonin, S.: Térinformatikai rendszerek a népszámlálásban: nemzetközi tapasztalatok és az orosz alkalmazás lehetősége.

Shunin, V. – Shelomentzeva, M.: A Szmolenszki terület munkaerő-piaci sajátosságai.

Schneiderman, I. – Nozdrina, N.: A lakáspiac alakulásának közös jellemzői Oroszország régióiban.

Selyutina, N.: A lakosság ellátása minőségi lakásokkal. A Központi szövetségi körzet esete.